

vent

ÜLKE

6

1979

HALİT ÇELENK
“TERÖRÜ ÖNLEME” YASA TASARILARI

ALAATTİN BİLGİ
KAPİTAL’DE GELİŞTİRİLEN TEMEL KAVRAMLAR
KATEGORİLER VE TANIMLAR

MUZAFFER ERDOST
FAŞİZM VE TÜRKİYE/1978

YURDAKUL FİNCANCI
TÜRK KALKINMA PLANLARI VE SOSYALİST
PLANLI GELİŞME

RAGİP GELENCİK
LENİN VE DİL

KAYA GÜVENÇ
DEMOKRASİ YOLUNDAKİ İRAN

İÇİNDEKİLER

FAŞİZME KARŞI DEMOKRATİK BİRLİK OLUŞTURMA
ZORUNLULUĞU
YENİ ÜLKE
1-7

FAŞİZM VE TÜRKİYE/1978
MUZAFFER ERDOST
8-84

"TERÖRÜ ÖNLEME" YASA TASARILARI
HALİT ÇELENK
85-105

TÜRK KALKINMA PLANLARI VE
SOSYALİST PLANLI GELİŞME
YURDAKUL FİNCANCI
106-173

DEMOKRASİ YOLUNDAKİ İRAN
KAYA GÜVENÇ
174-194

KAPİTAL'DE GELİŞTİRİLEN TEMEL KAVRAMLAR
KATEGORİLER VE TANIMLAR
ALAATTİN BİLGİ
195-240

LENİN VE DİL
RAGİP GELENCİK
241-252

AÇIKLAMALAR DEĞİNEMELER YANITLAR
DEVLET VE İHTİLÂL'İ OKURKEN GEÇİŞ DÖNEMİNE İLİŞKİN
SORUNLAR ÜZERİNE NOTLAR
KENAN SOMER
253-261

ANTI-DÜHRİNG: BİR MARKSİZM ANSİKLOPEDİSİ
K. S.
262-269

OKURUNDAN ÜLKE'YE
NURULLAH GİRAY, CENGİZ KALFE
270-272

YENİ ÜLKE

SAYI 6

OCAK ŞUBAT MART

1979

T. KAYMAK
tarafından
TÜSTAV'a
bağışlanmıştır

FAŞİZME KARŞI DEMOKRATİK BİRLİK OLUŞTURMA ZORUNLULUĞU

Bize, biz proleter devrimcilere, şu anda, en gerekli olan şey, hatta tek gerekli olan şey nedir diye sorulsa, hiç duraksamadan, bize, şu anda en gerekli olan şey *demokrasidir*, deriz. Demokrasi, bizim için ve tüm emekçi sınıf ve katmanlar için, şu anda, hava kadar gereklidir. İlk düşüncelerimizi oluşturmak ve geliştirmek için gereklidir, ikincisi düşüncelerimizi yaşama aktarmak, onlara gerçeklik kazandırmak için gereklidir. Bir başka deyişle, bilimsel sosyalizmin teorik ve pratik vargılarından, dünya demokratik ve devrimci hareketinin deneyimlerinden tam olarak yararlanabilmek için; tüm bilgi ve deneyimlerimizi, Türkiye'nin somut gerçeklerine uyarlayabilmek için; yurt ölçeğinde ve emekçi sınıf ve katmanlar içersinde düşüncelerimizi serbestçe açıklayabilmek için; demokratik ve devrimci örgütlerin sıkıştırdıkları merkez binalarından, şube binalarından, kitlelerin içine akabilmek için, bize şu anda ilkin tek bir şey, demok-

rasi gereklidir. Daha 1905'te, Lenin, anarşistleri kıyasıya eleştirdiği ve siyasal demokrasinin gerekliliğini savunduğu pasajlarda şöyle diyordu: "Kim sosyalizme *siyasal demokrasi dışında*, başka bir yoldan varmak istiyorsa, kaçınılmaz olarak, hem ekonomik, hem de siyasal anlamda saçma ve gerici sonuçlara varır." (*Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği*, s. 22.)

Proleter devrimci örgütlenme, bugün, faşizmin, devrimci ve demokratik örgütlerin yığınlara ulaşma yollarını büyük ölçüde zor yoluyla denetimi altına alarak tıkadığı için, yani demokrasinin *eksikliğinden* dolayı, demokrasiyi, mevcut devrimci ve demokratik potansiyel gücü oranında savunamaz durumdadır. Sosyalist partiler, birer merkez olarak, ve şu ya da bu ölçüde şubeleriyle vardır. Kitleler içersine, işçi sınıfı içersine, köylülük içersine gitmek, onları örgütlendirmek, onları faşizme karşı bilinçlendirmek ise, anayasal bir hak olarak mevcut olmakla birlikte, faşizmin, örgütlü olduğu ve ağır bastığı yerlerde, bu büyük ölçüde olanaksızdır. Kitlelere ulaşamayan, işçi sınıfına, emekçi sınıf ve katmanlara *doğrudan* ulaşamayan, onları bilinçlendirerek, kendi yanına çekemeyen bir örgütlenme, geniş halk kitlelerinden ayrı ve kopuk kalmak zorunda bırakılmış bir örgütlenmedir, ve bu örgütlenme, sözcüğün tam anlamıyla *yetersiz* bir örgütlenmedir. Proleter devrimci hareketin, bu önündeki engeli kaldırabilmesi, ilkin, faşizmin yenilgiye uğratılması ile, yani anayasal hak ve özgürlüklerini serbestçe kullanabilme olanağını sağlamasıyla, bir başka deyişle, siyasal demokratik özgürlüklerin güvence altına alınmasıyla olanaklıdır. İkincisi, proleter devrimci hareketin ve buna bağlı olarak sosyalist partilerin *geleceği* ile ilgilidir. Devrimcilerin ve demokratların, kitleler içersine serbestçe girerek onları bilinçlendirme, faşizme karşı uyarma olanaklarının, her gün biraz daha daraldığı bir dönem, aynı zamanda, faşizmin, bu kitlesel alanları, serbestçe etkileyip, baskı altına almaya başlamış olmasıyla da karakterize edilir. Demokratik kitle tabanı daraltılırken, faşizmin kitle tabanının genişlemesi, bunun yanısıra, politikaya henüz ilgi duymamış, kayıtsız kalmış unsurların, demokratik güçler tarafından değil, faşizm tarafından politikaya çekilebilmiş olması, faşizmin güçlenmesine,

devrimci güçlerin olduğu kadar, demokratik güçlerin de zayıflamasına yol açmaktadır.

Proleter devrimci hareketin güçlenebilmesi ve bir güç haline gelebilmesi, ancak, geniş emekçi sınıf ve katmanları bilinçlendirmesi, eğitmesi, uyarması ile olanaklıdır, ve bu hareketin kitlelere ulaşma yolları ise, büyük ölçüde daraltılmıştır. Bugün bir küçük-burjuva ülkesi olan, ya da daha sağlıklı bir deyişle küçük-burjuvazinin ağır bastığı bir ülke olan Türkiye'de, sosyal-demokrasinin, küçük-burjuvazinin sınıfsal durumunu olduğu kadar, onun bilinç düzeyini de yansıtan bir küçük-burjuva demokrasisinin özelliklerini ve hastalıklarını bağrında taşıyacağı açıktır. Sosyal-demokrasi, küçük-burjuva kitlelerin bilinç düzeyindeki yükseliş ile birlikte sola, bu bilinç düzeyindeki düşüş ile birlikte, sağa doğru kayar. Kuşkusuz, sosyal-demokratların kendilerinin, bu sınıf tabanını, bilinçlendirme yönünden etkilediği ve etkileyeceği gözden uzak tutulmamalıdır; ama esas belirleyici etken, sosyal-demokrasiyi sola çeken etken, bu sınıfın bilinçlenme düzeyinin yükselişidir. Bu nedenle de, işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün bilinçlendirilmesi kadar, küçük-burjuvazinin orta ve varlıklı kesimlerinin de, egemen sınıfların ve özellikle faşizmin desteği olma durumundan koparılması, proleter devrimcilerin birlikte ele almaları gereken en önemli konulardan biridir.

Demokrasinin esenliğe çıkarılması, sosyal-demokrat ağırlıklı siyasal iktidarın, sağa kayışının önlenmesi, ve onun, faşizme karşı savaşımında daha kararlı olmaya zorlanabilmesi, devrimci güçlerin, demokrasi savaşımında, ağırlıklarını tam olarak duyurabilmesi ile olanaklıdır, ve devrimcilerin, ağırlıklarını duyurabildikleri ölçüde de, demokrasinin geleceği ve kararlılığı üzerinde hak sahibi olabilecekleri açıktır. Proleter devrimciler, *bugün için*, siyasal iktidarın alternatifi değildir, ve gene *bugün için* siyasal iktidarın en azından faşizmin temsilcisi ve destekçisi siyasal partilerin eline geçmemesi için, proleter devrimcilerin, olası çabayı göstermeleri bir zorunluluk olarak karşılıklıdır. Buna karşılık, proleter devrimciler, ellerini bağlayarak, sosyal-demokrat ağırlıklı siyasal iktidarın faşizme karşı kesin ve kararlı bir tutum takınmasını bekleyemezler, ve bundan da öte, mevcut siyasal

iktidarın, sağa kayması karşısında, bu siyasal iktidarı çürütmeye ve çökertmeye yönelik saldırılardan özenle kaçınarak, *bu* siyasal iktidarı, demokrasi savaşımında olabildiğince kararlı ve kesin bir tutum almaya zorlayarak, onu, sola çekmek için çaba harcarlar.

Genel tabloya baktığımız zaman, sağ siyasal partilerin, tümü değilse bile, büyük kesiminin faşist odaklara sahip çıktığı ve bu doğrultuda kümelenildiği görülür. Ortada bulunan sosyal-demokrat parti ise, *faşizm ile demokrasi* arasındaki savaşımında, sanki *kapitalizm ile sosyalizm* arasındaki savaşımında olduğu gibi, kendisini bir denge unsuru olarak görmekte, ve olayları bir "sağ ve sol" çatışma olarak değerlendirerek, adeta kendisinin bu savaşımın dışında ve üstünde kaldığını sanmaktadır. Sosyal-demokrat parti için bu tarihsel yanlış, Türkiye'de, yalnızca, devrimci hareketin değil, tüm demokrat hareketin ezilmesine yolu açabilecek bir yanılgıdır. Ve sosyal-demokrat parti, sağın etkisine kendisini kaptırarak faşizmin önündeki demokratik engelleri (evet, yanlış söylemiyoruz, faşizmin önündeki demokratik engelleri) kaldırmaya özel bir özen göstermekle, faşizmin kabaran dalgasından kendisini kurtarabileceğini sanıyorsa, daha da büyük bir yanlış içersinde olduğunu zaman yitirmeden görmelidir. Hiç kuşkusuz, faşizm, ideolojik olarak, devrimci hareketin varlığına, devrimci ideolojiye karşıdır ve bunları hedef alır; ama faşizm, yöntem olarak, ve pratikte, demokratik ilkelere yönelmiştir ve *tüm olarak* demokrasiyi hedef alır, ve sosyal-demokrasi, ya da bizim terimlerimizle küçük-burjuva demokrasisi, faşizmin, ayırdetmeksizin ortadan kaldırmayı amaçladığı demokrasidir. Bu, iki anlamda böyledir. Çünkü, birincisi, burjuva demokrasisinin temsilciliğini, günümüzde, büyük ölçüde küçük-burjuva demokratlar almıştır, ve faşizm, bu burjuva demokrasisine düşmandır. İkincisi, faşizm, iktidarın, genel olarak sermayenin elinden sermayenin en yüksek unsurlarına, malî-sermayenin eline geçişidir, ve burada, yalnızca malî-sermaye ve müttefikleri için demokrasi vardır, burjuvazinin geniş kesimiyle birlikte, küçük-burjuvazi, faşist diktatörlüğün, kerteli baskısı altındadır. Ve bu nedendir ki, sosyal-demokrat parti, faşizm ile demokrasi savaşımı arasında, taraflardan biridir, ve olay-

ları, bir sağ ve sol çatışması olarak niteleyerek, kendi kendisini bu çatışmanın dışında niteleme yanlışıma düşmesi, demokrasi adına tarihsel bir yanılgıdır.

Sol ise, devrim anlayışından, faşizmin tanımına, dünya devrimci hareketi içersinde yer alan merkezlere karşı tutuma değin, tam bir bölünmüşlük ve keşmekeşlik içersindedir. Faşizmin, yabancı ve işbirlikçi sermayenin ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını esas alan sağın geniş emekçi tabanlı partisini, kendini koruyuculuğa çağırdığı, ve bu geniş emekçi tabanlı egemen sınıflar partisinin ise, yazgısını, faşizmin etkin güçlerini denetleyen ve yöneten partinin varlığına bağlamış olması olgusu, siyasal arenada, faşist siyasal eğilimlerin partiler arasında kenetlenmesi sonucunu doğurmuştur. Sosyal-demokrat ağırlıklı iktidar, faşist siyasal eğilimi siyasal arenada savunan sağın, geniş anlamda etkisi altında görünmektedir. Bu etkiyi kırmak ve sosyal-demokrat ağırlıklı siyasal iktidarı, faşist siyasal eğilimlere sahip çıkan partileri, kendi demokratik çizgisine çekmeye, ya da onları kendisine destek almaya çalışan yanlış tutumundan, onlara, ve doğal olarak, bu sağ partilerin kitle tabanına değil, siyasal kadrosuna *karşı* bir tavır almaya zorlamak, kuşkusuz, devrimci hareketin bütünleşmesiyle ve belirleyici bir otorite altında, gücünü tek bir yöne çevirmesiyle olanaklıdır.

Kuşku yok ki, bunu gerçekleştirmenin, birbirinden farklı iki yolu vardır. Biri, devrimci hareketi, genel anlamda, bütünleştirecek ve tek bir otoriteye bağlı kılacak olan *ideolojik savaşım*dır, ve bu uzunca bir süreyi gerektirmektedir. İkincisi, bugün ivedi çözüm bekleyen, demokrasiyi esenliğe çıkarma doğrultusunda, devrimcilerin, bu sorun çerçevesinde, birleşmeleri ve bugünkü *güncel* sorun karşısında bir birlik, bir otorite yaratmalarıdır. Genel perspektifi içersinde birincisi ne denli gerekli ise, güncel perspektifi içersinde ikincisi o denli zorunludur. Her ne kadar, ikincisi, birincisine bağlı ise de, bugün, devrimci hareketin, var olmak, örgütlenmek ve kitlelere ulaşabilmek için kendisine son derece gerekli olan "demokrasi" ciddi bir tehlike ile karşı karşıya olduğu için, ilkin, bu noktada, demokrasiyi esenliğe çıkarma amacıyla birleşme zorunluluğu vardır.

Sosyalist partilerin, devrimci ve demokratik kuruluşların, bugün, faşizme karşı bir savaşım birliği oluşturmaları tarihsel bir zorunluluktur. *Faşizmin ve emperyalizmin tanımında*, genel olarak birleşebilecek sosyalist partiler, kendi aralarındaki ideolojik görüş ayrılıklarını kendi örgütleri içerisinde *muhafaza ederek*, faşizme karşı savaşımında bir araya gelmek, faşizme karşı, bir savaşım birliği oluşturmak, ve bu siyasal partilerin etkisinde bulunan devrimci ve demokratik sınıf, meslek ve kitle örgütlerini, partisiz unsurları, bu birlik içerisinde, bir araya getirmek ve devrimci ve demokratik bir otorite oluşturmak zorundadırlar. Böyle bir otoriteyi gerçekleştirecek birliğin nesnel koşulları kesinlikle vardır, çünkü önümüzdeki sorun, bir devrim aşaması değildir, faşizme karşı demokrasiyi esenliğe çıkarmadır. Bu nedenledir ki, görüş *ayrılıklarının* temelini oluşturan Türkiye’de devrimin aşaması ve niteliğini, ve buna bağlı olarak devrim strateji ve taktiği sorununu, faşizm, geri plana itelemiş, ve güncel ve baş çelişki olarak faşizmi birinci plana getirmiştir. Kuşkusuz, faşizme karşı savaşım, emperyalizmden ve sınıf savaşımından soyutlanamaz, ve faşizme karşı kesin ve sonal darbe, emperyalizme indirilecek darbe ile bütünleşir. Ne var ki, ilkin ve ilk hedef, faşizmin, Türkiye’de, yani içerde gücünü çökertmek, faşizme karşı savaşımın, en öne çıkan, en ivedi sorunudur, ve kısa zamanda çözümlenmesi gereken sorun olduğu kadar, kısa zamanda çözümlenebilecek sorun da budur.

Böyle bir birlik, devrimci güçlerin birliğini sağlayarak, devrimci potansiyelin gücünü ortaya koyar; böyle bir birlik, faşizme karşı savaşımın, kendi platformu içerisinde demokratik bir diyalogun ve eleştirinin olanaklarını ve karar organını yaratır, ve devrimci hareketi disiplin altına alır; böyle bir birlik, faşizme karşı savaşımında, sol-sekter serüvençilik, bireysel terör vb. biçiminde yansıyan anarşistçe eylemleri dıştalar; böyle bir birlik, faşizmin, demokratik ve devrimci hareketleri ezmek için “gerillaya karşı” oluşturduğunu öne sürdüğü örgütlerin gerekçesini yaratmak için, ajan ve provokatör kullanarak, bir sahte “gerilla” hareketi yaratılmasını büyük ölçüde engeller; böyle bir birlik, toplumsal ortamı şiddetlendirmek için devrimcileri tahrik etme-

yi klasik bir kural haline getirmiş bulunan faşizmin taktiklerine karşı, devrimci unsurların, duygulara kapılmaması koşullarını sağlar; böyle bir birlik, faşizmin, sol tarafından yapıldığı izlenimini vereceği ve geniş kitleleri ve etkin kurumları sola karşı tavır takınmaya zorlayacağı sahte tertiplerini önemli ölçüde boşa çıkarır; devrimci güçleri birleştirecek ve onları disipline edecek böyle bir birlik, geniş halk kitlelerinde güven yaratır, onların geleceğe güvenlerini artırarak, faşizmin bu kitleler üzerindeki etkinliğini azaltır, ve devrimci güçler ile demokratik güçler arasındaki ittifakı gerçekleştirmenin aracı olur; böyle bir birlik, sosyal-demokrasiye, kendisinin de faşizmin hedefi olduğunu gösterme fırsatını yaratabilir ve sosyal-demokrasiyi, faşizme karşı savaşımında, sağın etkisinden kurtarır; böyle bir birlik, yığınları yanılgıdan, kararsızlıktan, cesarete, doğru yola ve kararlılığa götürür; ve ensonu, böyle bir birlik, faşizme karşı kazanılacak demokrasi savaşımında, kendi gücü ve etkinliği oranında, bu demokrasiye sahip olma olanağını sağlar. Bireysel, grupsal, örgütsel dar çıkarların aşılması, bireyler, gruplar, örgütler arasındaki çitleri muhafaza etmek koşuluyla da olsa, günün güncel ve ivedi amaçları için, faşizme karşı demokratik birlik oluşturmak için, *faşizmin ve emperyalizmin tanımında genel çizgileriyle birleşebilecek* siyasal partilerin girişkenliği ile, tüm devrimci ve demokratik sınıf, meslek ve kitle örgütlerinin, partiler dışı kalmış kişilerin, bu birliği yaratması tarihsel zorunluluktur.

YENİ ÜLKE

FAŞİZM
VE
TÜRKİYE/1978

I

Faşizmin tanımı, faşizme karşı savaşta, en önemli hareket noktasıdır. Çünkü, eğer faşizm, bir "lumpenproletarya diktatörlüğü" ise, faşizme karşı savaşın temelini, lumpenproletaryaya karşı savaşın oluşturacağı açıktır. Yok, faşizm, bir "küçük-burjuva diktatörlüğü" ise, o zaman, faşizme karşı savaşın temelini, tabanını köylülerin ve esnafın oluşturduğu küçük-burjuva unsurlara karşı savaşın oluşturacak; faşizm, "sınıflar-üstü bir devlet gücü" ise, faşizme karşı savaşın, herhangi bir sınıfa karşı değil, bu devlet gücünü elinde bulduran kişilere, ya da bu kişisel gruplara karşı oluşturulacaktır. Faşizm, ne "lumpenproletarya diktatörlüğü", ne "küçük-burjuva diktatörlüğü" ve ne de "sınıflar-üstü devlet gücü", bir başka deyişle "bonapartizm" değil de, mali-sermayenin (finans-kapitalin), en gerici, en şoven, en emperyalist unsurlarının diktatörlüğü ise, o za-

man faşizme karşı savaşın temelini, mali-sermayenin bu en gerici, en şoven ve en emperyalist unsurlarına karşı savaşın oluşturacaktır.

Somut savaşın ilkelerine gereksinme duyulduğu ülkelerde, bugün, faşizmin doğru tanımı, bu savaşımı, faşizmi yaratan hedefe yönelteceği gibi, faşizmin yanlış bir tanımı, faşizme karşı savaşın sınıf ve katmanları, faşizmi yaratan unsurlara değil, faşizme hizmet etme durumuna getirilen unsurlara yöneltecek ve faşizmi yaratan gerçek unsurları, bu savaşta, faşizme karşı savaşın vermekte olan güçlerden gizleyecek, onları perdeleyecek, ve faşizme karşı savaşmakta olan sınıf ve katmanların savaşını başarısızlığa, yenilgiye sürükleyecektir. Açıktır ki, faşizmin yanlış bir tanımı, başta işçi sınıfı olmak üzere, tüm emekçi sınıf ve katmanları aldatabilir, yanılgıya düşürebilir, onları yanlış yola sürükleyebilir, faşizm karşısında başarısızlığa uğramalarına, yenilip, faşizm tarafından ezilmelerine neden olabilir. Bu, proleter devrimci harekete olduğu kadar, demokratik ve ilerici hareketlere ihanet etmekten başka bir şey değildir.

Bugün, böyle bir yazıya polemikle başlayacağım için okur beni bağışlasın, çünkü, sorunun bu yönünü çarpıcı bir biçimde vurgulamadan, bu konuda yazılabilecek ve söylenebilecek her şey, ne denli çarpıcı olursa olsun, beyinlerde yanıkılarak kaybolmaya mahkûmdur. Oysa bizim için esas olan, duygu ve düşünceleri *tatmin* değil, insan davranışını, doğru bir yönde etkilemek, onu davranışa, ama doğru bir davranışa geçirmektir.

Eğer, örneğin, faşizm, kendisine, köylülerden, esnaftan, zanaatçılardan bir kitle tabanı oluşturmuş ise, burada, faşizmin sınıf niteliğini unutarak, faşizmin kendilerini aldatarak oluşturduğu bu kitle tabanına bakarak, faşizmin, bir "küçük-burjuva diktatörlüğü" olduğu ileri sürülebilirse, faşizme karşı savaşın, yalnız faşizmi oluşturan sınıftan sapıtılmakla kalmayacak, bir başka deyişle, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarına karşı verilmesi gereken savaşın verilmeyecek, ama buna karşın, işçi sınıfının, sınıf olarak, küçük-burjuvazi ile, özellikle kır küçük-burjuvazisi köylüler ile, kent küçük-burjuvazisi esnaf ve zanaatçılarla zorunlu ittifakı, zorunlu güçbirliği de, bir düşmanlığa dönüş-

türülecektir. Eğer, faşizm, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının diktatörlüğü değil de, küçük-burjuvazinin diktatörlüğü ise, faşizme karşı savaşımın, küçük-burjuvaziye karşı savaşım olacağı, bir başka deyişle, işçi sınıfının köylülere, esnafa ve küçük zanaatçılara karşı savaşacağı anlaşılır bir şeydir. Yani, bu, işçi sınıfının, değil mali-sermayeye karşı, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarına karşı savaşmaması, anti-emperyalist savaşım yerine, kendi köylüsü ve esnafıyla, kendi halkıyla boğazlaşması demektir.

Faşizmin sınıf niteliği ile faşizmin kendine oluşturduğu kitle tabanının birbirine karıştırılması, daha doğru bir anlatımla, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının kendi diktatörlükleri için oluşturdukları kitle tabanının, faşizmi oluşturan sınıf olarak gösterilmesi — işte bu, faşizmin trotskist tanımını, marksist-leninist tanımdan ayıran temel noktadır.

Komünist Enternasyonalde ve ondan sonra da, trotskistler, faşizm ile emperyalizm arasındaki bağı görmemekte direndiler, faşizmin, emperyalist çağın olduğu kadar, emperyalizmin bir yönetim sistemi olduğunu kabul etmediler. Mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının diktatörlüğü olan faşizm, kendine, bir kitle tabanı oluşturmak için, mali-sermayenin ideolojisiyle, hele mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının ideolojisiyle, kitlelerin karşısına çıkamazdı. O, daima, küçük-burjuvazinin gerici, şoven ideolojilerini, kendi ideolojisi gibi yığınların karşısına çıkarmıştır. Dolayısıyla, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının çıkarlarını gözeten ve gerçekleştiren faşizm, (ülkenin özelliğine göre) gerek iktidara gelmek için, gerek iktidara geldikten sonra, kendine kitle tabanı oluşturmak amacıyla, gerici küçük-burjuva ideolojileri, kendi ideolojisi olarak sunmuş, bu gerici ideolojileri, canlandırmış, geliştirmiş, yaygınlaştırmıştır. Bu nedenle de, faşizm, hiç bir zaman, yığınların karşısına, kendi ideolojisiyle çıkmamıştır. Onun içindir ki, faşizm, özünde, *ikiyüzlüdür*. Onun bu ikiyüzlülüğünü görmeyip, ikiyüzlülüğün tezahürü olan gerici küçük-burjuva ideolojisini, onun "*samimi*" ideolojisi olarak nitelemek, anti-faşist cepheye ihanet etmek, faşizme hizmet etmek demektir.

Trotskist görüşlerin tümünü belli bir noktada toplama-

mak olanaklıdır: faşizmin tanımında ve tahlilinde, emperyalizmi perdelemek. Faşizmi, sınıflar-üstü bir devlet gücü olarak, bonapartizm olarak nitelerken, küçük-burjuva diktatörlüğü olarak, lumpenproletarya diktatörlüğü olarak nitelerken, faşizmin gerçek iktisadî temeli emperyalizm, gizlenir, perdelenir. İkincisi, faşizm, egemen sınıfın, daha doğru bir ifade ile, egemen sınıfın en egemen katmanının iktidarı yadsınır, bu iktidar, toplumun iktisadî bakımdan en güçsüz sınıf ve katmanlarının iktidarı olarak nitelendirilir. Bu konuda, Thalheimer'in, faşizmi, bonapartizm olarak niteleyen görüşü, farklı gibi görünürse de, sonuçta değişen bir şey yoktur. Faşizmin bonapartizm olarak nitelenmesi demek, burjuvazinin siyasal iktidarı elinde tutamadığı, proletaryanın iktidarı ele geçiremediği bir aşamada, burjuvazinin, sosyal egemenliğini kurtarmak için kendi siyasal egemenliğine son vermesi demektir. Oysa faşizm, burjuvazinin siyasal egemenliğine son vermesi değil, burjuvazinin yüksek katmanın, burjuva demokratik yöntemlerle yönetemediği, ve bu nedenle de, burjuva demokratik kurum ve yöntemleri kaldırdığı ya da zor kullanarak işletmediği, bir başka anlatımla, açık diktatörlüğünü gerçekleştirdiği yönetim biçimidir. Thalheimer'in bonapartizm tahlili, Marx ve Engels'in geçen yüzyılın ortalarında Fransa'da burjuva devletin işlevine ilişkin tahlillerinin, emperyalist kapitalizme özgü —ve elbette aşılması ya da geçilmesi hiç de *gerekli* olmayan— faşist devletin işlevi olarak yinelenmesinden başka bir şey değildir. Marx ve Engels'in metinlerine bağlılığı açısından marksist görünen, ama özünde, burjuvazinin henüz egemenliğini tam kuramadığı kapitalizmin başlangıç aşamasına ilişkin bu tahlil, kapitalizmin son aşamasına uyarlanması bakımından anti-marksist bir tahlilden başka bir şey değildir.

Demek oluyor ki, faşizmin tahlili açısından, trotskist görüş, 1° faşizmi, emperyalist kapitalizmin bir ürünü olarak görmemesiyle, 2° faşizmin kitle tabanını, faşizmin sınıfsal niteliği olarak ileri sürmesiyle, 3° sınıfsal niteliği gereği mali-sermayenin emperyalist unsurlarının çıkarını amaç edinen faşizmin gerçek sınıf ideolojisi ile, onun kitle tabanı oluşturmak için kullandığı gerici küçük-burjuva ideoloji arasındaki ikiyüzlülüğü (demogojiyi) görmeyip, gerici küçük-

burjuva ideolojilerini faşizmin kendi sınıfsal ideolojisi olarak nitelmesiyle, 4° anti-marksist ve anti-leninist olan bu tahlilin, kendisini, marksist ve yerine göre de leninist olarak ileri sürmüş olmasıyla, karakterize edilir.

Burada, faşizmin yanlış tanımlanmasından ve dolayısıyla yanlış bir tahlilinden kaynaklanan, devrimci, demokrat ve ilerici unsurları ve özellikle işçi sınıfını pasifliğe iten, ve faşizmin gerçek kimliğini gizleyerek, onun kendi başına buyruk azmasına olanak sağlamaya çalışan “yanılgılar belgesi” niteliğinde olan bir yazı üzerinde, sorunları daha somut bir biçimde açıklamamıza olanak vereceği için, durmanın gereği var.

“Sosyalist Kültür” dergisi *Birikim*'de Ömer Laçiner'in, “Malatya olayı — Türkiye’de Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi” adlı çelişkilerle dolu yazısında,¹ yeni-trotskizmin yetkin bir örneği sunulurken, aynı zamanda, Türkiye’de faşizmin tıkanıdığı, iniş dönemine girdiği, faşist hareketin ilk evresinin kapanmakta olduğu tanıtılmaya çalışılmaktadır. Türkiye’de faşizmin tıkanığını, iniş dönemine girdiğini ve ilk evresinin kapanmakta olduğunu düşünebilmek, ileri sürmek, bir yazarın doğal hakkıdır elbette. Böyle bir kanıda olmak ayrı bir şeydir. Ama, böyle bir kanının nedenleri önemlidir. Laçiner, Türkiye’de, kapitalizmin gelişmesi, bir başka deyişle geleneksel feodal yapıyı değiştirme sürecinin tamamlanmaya başlanmış olması nedeniyle, faşizmin ilk evresinin tamamladığını ileri sürmektedir. Ömer Laçiner, faşizmin, kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, kapitalizmin gelişmesinden dolayı eski egemen ve üstün konumunu yitirmekte olan sınıf ve katmanların (sünni ve Türklerin??), eski konumlarını korumak için (alevi ve Kürtlere?? karşı) giriştikleri bir tepki hareketi olduğunu ileri sürmekte, ve kapitalizm, geleneksel ilişkileri çözme sürecini tamamlamakta olduğu için de faşizmin erimekte olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Bu, konumuz açısından, özellikle “faşizmin tanımının önemi”ni belirtmeye çalıştığımız bir bölüm içersinde, önemli bir husustur. Burada, faşizmin, marksist-leninist bir

¹ Bkz: Ömer Laçiner, “Malatya Olayı — Türkiye’de Faşist Hareketin Yapısı ve Gelişimi”, *Birikim*, Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, sayı 39, Mayıs 1978, s. 12-24.

tanımı değil, trotskist bir tanımı vardır. Marksist-leninist faşizm tanımı, Kominternde kabul edilen tanımdır, ve finans-kapitalin en şoven, en gerici, en emperyalist unsurlarının açık kanlı diktatörlüğü olarak nitelendirilen bu tanımda, faşizm, kapitalizmin son aşaması olan emperyalizmin bir yönetim biçimi olduğu kabul edilmiştir. Yani mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının diktatörlüğüdür faşizm. Laçiner ise, faşizmin, kapitalistleşme süreci içersinde, geleneksel-feodal, bir başka deyişle, kapitalizm-öncesi üretim biçimlerinin parçalanması süreci içersinde, eski üretim biçimleri içersinde egemen ve üstün durumdaki unsurların, kapitalistleşme sürecine bir tepkisi olarak doğduğunu ileri sürmektedir. Trotskizmin tüm belirtilerini bağrında taşıyan bu tahlil, 1° faşizmin sınıfsal niteliği (mali-sermayenin en emperyalist unsurları) ile faşizmin önemli ölçüde kendisine kazanabildiği kitle tabanını (özellikle köy ve kent küçük-burjuvazisini — köylüleri ve esnaf ve zanaatçıyı) birbirine karıştırmaktadır; 2° faşizmin kendisine kazandığı kitle tabanını faşizmin yaratıcısı ve sürdürücüsü olarak göstererek, hem faşizmin gerçek yaratıcısı sınıfı maskeleymiş, ve hem de anti-faşist unsurlara yanlış bir hedef göstermiştir; 3° başta devrimci işçi sınıfı olmak üzere, devrimci, demokrat, ilerici sınıf ve katmanları, faşizme karşı savaşmada pasifliğe zorlamaktadır; 4° faşizmin ikiyüzlülüğünün ifadesi olan küçük-burjuva ideolojisini, onun “samimi” ifadesi olarak kitlelere telkin etmektedir; 5° faşizmin, kastlaşmış mezhep ayrılıklarından kaynaklanan çatışmaları, sınıf savaşımını gizlemek ve geriletmek ereğiyle, geliştirip onu yeniden canlandırmaya çalışmasını, faşizmin *kendisi olarak* niteleyerek, faşizmin *tertibini* gözlerden gizlemekte, ve bu tertipler, kapitalizmin gelişme sürecinden gelen bir “gerçeklik”, bir “doğallık”, bir “içtenlik” olarak nitelenmeye çalışılmaktadır; 6° dolayısıyla, ona göre, faşizm, alevi-sünni ikiliğinin olduğu yerde ve kapitalistleşme ile birlikte *kaçınılmaz*; bu ikiliğin bulunmadığı yerlerde ise *olanaksızdır*. Bu her gözeneğinden yanlış fıskıran yazıyı, kendi sözleriyle sergileyelim.

Ömer Laçiner, Türkiye’yi, faşizm açısından, iki bölüme ayırmaktadır. Birincisi, alevi-kürt ve sünni-türk unsurların nüfus bakımından birbirine hemen hemen eşit olduğu ço-

rum-Erzurum-Gaziantep üçgenidir, ve faşizm, bu üçgen içerisinde kalan bölgede hızlı bir gelişme göstermiştir. İkincisi ise, bu üçgenin dışında kalan halkın etnik ve dinsel açıdan homojen olduğu yörelerdir, bu yörelerde faşist hareket, ancak "sınırlı bir gelişme göstermiş", "hatta tüm çabalarına karşın tıkanıp kalmış"tır. (*Birikim*, n° 39, s. 16.) Birinci bölgede, yani Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni içerisinde kalan yörede ise, faşist hareket (MHP), sünni-türk kitleler üzerinde etkili olmuş, ama tüm sünni-türk unsurların büyük çoğunluğunun desteğini kazanamamış, buna karşılık, tüm alevilerin ve alevi-kürtlerin düşmanlığını kazanmıştır. Sünni-türklerin tümünü kazanamadığı için de, hedefine varamamış, amacını gerçekleştirememiştir (s. 17).

Yazarın buradan çıkardığı sonuçlar şunlardır: faşizm, etnik ve dinsel bakımdan nüfusun homojen olduğu yörelerde, bu yöreler halkının etnik ve dinsel yönden homojen olması nedeniyle, ancak sınırlı bir gelişme göstermiş ve tıkanmıştır. Etnik ve dinsel bakımdan nüfusun karışık olduğu yerlerde (yazar, bu nüfusun, her iki etnik ve dinsel unsurlar için hemen hemen eşit sayıda olduğunu yinelemektedir), faşizm, alevi unsurların düşmanlığını kazanmış, sünni unsurların da büyük çoğunluğunu kazanamamıştır. Tablo öyledir ki, artık kazanabileceğinin sınırına gelmiş ve orada tıkanmıştır. "1977 seçimlerinin sonucunda faşist hareket bu 'tıkanma'nın yarı bilinçle de olsa farkına varmış ve zamanla bundan duyulan tedirginlik de artmaya başlamıştır." (s. 19.) Nitekim, Malatya olayları, gerek bu tıkanmayı, gerek "devlet içinde güçlenmenin sınırlarına" varmış olduklarını sezmede olan faşizmin düştüğü huzursuzluğun bir bunalma dönüşmesidir (s. 22 ve 23).

Yazara göre, bu tıkanıklığı aşmak için, faşist hareket içerisinde, iki farklı eğilim belirmiştir. Biri, özellikle küçük-burjuva demokrasisi ile barış ve diyalog kurarak, tıkanıp kaldığı Batı Anadolu'da gelişme olanakları yaratmaktır; öteki ise, 1977'de alınan oyların saldırı ve terör ile kazanıldığını ileri sürerek, sınırların saldırı ve terör ile genişletilebileceğidir. Laçiner'e göre "Barış çağrısı yapan Türkes 'samimi' idi. Tıpkı kitle katliamını uygulamaya koyanlar gibi." (s. 19).

Devam edelim: "Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni" içer-

sinde kalan bölge içerisinde, yazara göre, sünni-türk unsur "üstün, egemen sınıf ve zümreleri" temsil etmektedir, bunların alevi-kürtlere göre, etnik ve dinsel konumları gereği, görece üstün ve ayrıcalıklı bir durumları vardı, ve dolayısıyla yörenin ekonomik yaşamında egemendiler. Alevi-kürtler ise, tersine, bu ayrıcalıklı, ekonomik yaşama egemen sünni-türk sınıf ve zümreler karşısında, ezilen kitleleri oluşturmaktaydılar. Kapitalizmin gelişmeye başlamasıyla birlikte etnik-dinsel ayrıcalıklar sarsılmaya, geçersizleşmeye başlamış, genel olarak, geleneksel yapının üstün egemen sınıf ve zümreleri, kapitalizmin gelişmesine ayak uyduramayarak eski üstün egemen konumlarını yitirirken, ezilen etnik-dinsel topluluklardan gelme kesimler, yeni toplumsal hiyerarşi içerisinde yükselmiştir (s. 16). Eski üstün ve egemen konumunu yitirmekte olan unsurlar tarafından kapitalizmin gelişmesine duyulan bu tepki, her tür gelişme karşısında, ekonomik-toplumsal konumu korumayı temel alan faşist "toplum düzeni" anlayışında kendini dile getirir (s. 16). Yazara göre, faşizm, tamı tamına kapitalizmin gelişmesi karşısında, üstün ve ayrıcalıklı durumu sarsılan unsurların, kapitalizme bir tepkisi olarak, eski konumunu korumanın bir ifadesi olarak kendini gösterir. Dolayısıyla, faşizmin, o ünlü ikiyüzlülüğünü simgeleyen "anti-kapitalizm", Ömer Laçiner'de, faşizmin doğal bir belirtisine dönüşür. Eski etnik-dinsel ilişkinin yeniden kurulmasını istemenin siyasal amacı da, üstünlüğü sarsılan bu unsurların, eski üstün ve egemen durumlarına kavuşmaları içindir (s. 16). "MHP'de temsil edilenler, 'mücadele'yi bıraktıklarında, kendilerini sürece terkettilerinde, hızla mülksüzleşebileceklerini, toplumsal hiyerarşide en alt düzeye inebileceklerini görmekteydiler. ... MHP'nin üzerine oynadığı kesimler ... bir ikilem ile karşı karşıydılar. Zaman aleyhlerine işlemekte, kapitalizm geliştikçe eski konumlarını yeniden ele geçirme imkânları da kaybolmaktadır." (s. 18). Hemen devam ediyor yazar: "Türkiye'de faşist hareketin saldırganlık ve terör dozunun giderek artması, hareketin militan kadrolarının ve aktif taraftarlarının özellikle son bir yıl içinde en acımasız eylemlere fütursuzca girişebilecek kadar hırçınlaşmasının altında yatan temel neden budur. Bu politik taktik, bir tercih değildir." (s. 18).

“... terör ve saldırı dozunu azamiye çıkarmak yolu, bu yöntem, derin bir umutsuzluğun ürünüdür.” (s. 19). Faşist terör eylemlerinin kitle katliamlarına dönüşmesi, yalnızca “komünistler”e değil, her türden siyasal eğilimde yığınlara yöneltilen saldırılar, “bir faşist nihilizmin yaygınlaşması”nın ürünüdür (s. 19). Çünkü kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, faşist hareketin ilk evresi (ne demekse) kapanmaktadır (s. 24).

Kapitalizme karşı, onu durdurmaya yönelik savaşım, kuşku yok ki, iktisadi evrimin ağır dışları arasında ezilmeye, un ufak olmaya mahkûmdur, ve dolayısıyla, yazara göre, kapitalizm geliştikçe, geleneksel-feodal ilişkileri çözüp dağıttıkça, faşizm de sınırlı olarak gelişebildiği yerden bir iniş dönemine geçmiştir. “MHP, ... Türkiye’de kapitalizmin gelişmesinin geleneksel —feodal— yapıyı değişime zorlamasının ürünü olan karmaşık geçiş sürecinin tamamlanmaya başlaması ile birlikte, bugüne kadar sağladığı toplumsal desteği de yitireceği bir ‘iniş dönemi’ne girmiştir.” (s. 23.) Dahası var: faşist hareket, “kapitalizmin gelişmesi süreci içinde ister istemez ‘kader’ine razı gelmesiyle ‘kitle desteği’ni yitirmeye başlamıştır.” (s. 23).

Yazarın faşizm konusundaki ilginç yorumuna göre, “ilk bakışta görülür ki, Türkiye’de faşist hareket okullarda güdük kalmıştır. Bu öğrenim kurumları başından beri adeta doğal olarak faşistlere kapalı olmuştur.” (s. 22.) Faşist hareketin öğrenci-aydın kitlesi üzerindeki etkisi de, klasik faşist hareketlere göre, yeterli bir başarı sağlayamamıştır (s. 22). Türkiye’de faşist hareketin kitle desteği ile iktidara gelme yolunun “kesinlikle tıkalı olduğunu” ileri süren Laçiner, iktidarı yukardan ele geçirme stratejisinin de “sonuçsuz kaldığının, kalacağını” anlaşıldığını söyleyecektir (s. 19).

Laçiner’in, buraya aktaracağımız son görüşleri de, burjuvazinin, özellikle tekelci sermayenin, faşist hareket karşısındaki tutumudur. Faşist hareket, yazara göre, “mülk sahibi sınıfların geniş bir bölümünce ya da bu kesimin önde gelenlerince”, yani “—tekelci sermaye—” tarafından onaylanmamıştır. MHP, “egemen sınıflar için ciddi bir iktidar alternatifi” olmamıştır (s. 19, 20). Faşist hareket, kapitalizmin gelişmesine karşı umutsuz bir tepki olarak doğduğuna

göre, faşizm, kapitalizmin gelişmesine karşı, egemen sınıflar ise kapitalizmin gelişmesinden yanadırlar. “Türkiye’de egemen sınıflar, geleneksel yaşamın kapitalizmin isterleri yönünde değişmesini, değiştirilmesini, bunun mümkün olan hızla değiştirilmesini istemekte, kendi sınıfsal sorunlarını bu hedef doğrultusunda tespit etmektedirler.” (s. 20.) Her ne kadar, bağımlı bir ülke olan Türkiye kapitalizminin, metropollerdeki değişime uyarlı olması ortada olmakla birlikte, egemen sınıfların değişime isteği ile MHP’nin “düzen” programı, bu perspektiften yalnızca yoksun değildir, aynı zamanda, “kapitalizmin gelişmesi sürecini sekteye uğratabilme özelliği” taşımaktadır (s. 20). Daha açık bir deyişle, emperyalizm ve yerli sermaye, kendine özgü olmakla birlikte, kapitalizmin gelişmesinden, faşizm ise kapitalist gelişmenin sekteye uğratılmasından yanadırlar. Gene birtakım ıvır zıvırdan sonra, yazar, MHP’nin anti-komünizmi ile, yükselen burjuvazinin, tekelci sermayenin, anti-komünizminin “nispi ama önemli” bir farklılık içerdiğini söyler (s. 20). Böylece de, Türkiye’de, emperyalizm, tekelci sermaye, yükselen burjuvazi ile faşizmin bir karşıtlık içersinde bulunduğu sergilenmiş olur. Açıktır ki, emperyalizm ve tekelci sermaye ile faşizm ayrı ayrı şeylerdir, ve ereklere bakımından da —biri kapitalizmin gelişmesi, öbürü bu gelişmenin engellenmesi anlamında— karşıtlık içersindedirler.

Görülmektedir ki, Laçiner, faşizmi, kapitalizm-öncesi üretim biçimlerinin, kapitalizmin gelişmesine karşı bir tepki olarak nitelemekte, ve bunun, toplulukların etnik ve dinsel açıdan bir türden (homojen) olduğu yörelerde değil, karışık (heterojen) olduğu yörelerde ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Bir başka deyişle, faşizm, Türkiye’de, kapitalizm-öncesi ilişkilerden kapitalizme geçiş ne denli *zorunlu* ise, o denli *zorunlu* olarak, belirli bir yörede (Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni içersinde), ve belirli bir süre ve belirli bir dönemde (kapitalistleşme süreci süresince ve bu süreç genel anlamda tamamlanana değin) ortaya çıkar. Diğer yörelerde, yani “halkı etnik-dini açıdan homojen olan yörelerde kapitalizmin gelişmesiyle ekonomik-toplumsal konumları sarsılan sınıf ve zümreler, bu durumdan kaynaklanan tepkilerini yükselen sınıf ve zümrelere yöneltirler”. (s.

16.) Toplumların evriminin bu denli çarpıtılarak karmakarışık hale sokulması bir yana, yazar, faşizmin, iktisadi bir zorunluluktan doğduğunu ileri sürecek kadar cüretkâr, ve faşizmin, ekonomik evriminin sonucu olarak, kendiliğinden (en azından, ne demek olduğu belli olmayan “ilk evresi”nin) kapanmak üzere olduğunu söyleyecek kadar hatalı bir yol içindedir.

Yazarın, ne bilimsel sosyalizmin daha başlangıç bilgileri olan toplumların tarihsel evrimi konusunda sağlıklı bir bilgisi vardır, ve ne de ele aldığı “Çorum-Erzurum-Gaziantep üçgeni” içersinde kalan yöre halkının toplumsal yapısını bilmektedir. Kaba bir alevi-sünni, Türk-Kürt ikiliği, bu bölge halkının kapitalistleşme evrimini, egemen ve üstün ayrıcalıklı bir topluluğun ezilen topluluğa; ezilen topluluğun üstün ve egemen topluluğa dönüşmesi ile açıklamaya kalkışmak, buradan hareketle vardığı sonuçlar kadar yanlıştır. Her şeyden önce, kendisinin bir üçgen içersine aldığı yöre, ileri sürdüğü gibi, iller açısından, benzer değil, birbirine göre farklılıklar gösterir. İkincisi, eğer, bu yöre içersinde, bazı illerde feodal ilişkiler ağır basıyor idiyse, bu ilişkilerin çözülüşü, egemen ve üstün durumda olanların üstünlüklerini yitirdikleri, ezilen durumda olanların üstün ve egemen duruma geldiği şeklindeki tahtaravallî mavalı, kumda oynayan çocukların düşleyebileceği yapay bir şeydir. İster Kürt, ister Türk olsun, feodal birimlerin çözülüşünün, Kürt ve Türk ikiliğine göre değil, feodal niteliğine göre olacağı açık bir şeydir. Eğer, feodal birim, bir aşiretten ya da kabileden oluşuyorsa, burada aşiretin çözülüşü, kapitalizm ne denli hızlı ilerlerse ilerlesin, yavaş olacak, kuşaklar alacaktır. Burada aşiret reisi ve ailesi, kabile reisleri, kendi egemenlik alanları içersinde, genel olarak, toplumsal değişimle birlikte, gene topluluğun siyasal temsilcisi olma durumunu, yeni toplum içersinde, sürdürmeye devam etmiştir. Tüm okuyan, hukukçu vb. olan, milletvekili ve senatör olanların tümünün, eski aşiret reisleri, toprak beyleri, şeyhler ya da bunların çocukları olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Ama buna karşılık, bu feodal birim içersinde, aşiret üyesi olan serfin özgürlüğünde belirli bir genişleme olmakla birlikte, bu üyenin, gene bir yarı-serf durumunda bulunduğu, hiç ol-

mazsa, aşiret reisi ailesinin yükselen yeni toprak beyini temsil etmesine karşılık, aşiret üyelerinin yoksul ya da küçük köylü olabildiği bir an gözden uzak tutulmamalıdır. Burada olan şey, ezilen unsurların egemen ve üstün duruma geçmesi değil, kast sisteminin çözülerek, kırsal alanda, sınıflaşmanın başlamış olmasıdır.

Bölgede görülmesi olanaklı bir başka feodal birim, toprakbeyi durumunda olan bey ile emekçi durumunda olan serfin, aynı aşiretten gelmediği, —varsayıma dayalı da olsa— aynı kanı taşımamalarıdır. Burada bir aşiret birliği olmadığı açıktır, ve kapitalistleşme süreci içersinde, sınıflaşmanın daha hızlı olacağı anlaşılır bir şeydir. Ne var ki, bu feodal birimlerde, durum, aşiret birliği üzerine kurulu feodal birimlerden, daha farklıdır. Bey ile serf arasında, kanbağına değil, doğrudan doğruya mülkiyet ve emek arasındaki ilişkiye dayanan bir ilişki vardır. Beyin serf üzerindeki egemenliği ve yetkisi, hemen sınırsız gibidir. Çünkü, aşiret üyesi serf olmakla birlikte, aşiret topluluğu içersinde, aşiretin ortak parçasıdır, ve bu anlamda da, aşiret reisinin aşiret üyesi üzerinde hakları aşiret törelerince sınırlanmıştır. Oysa burada, serf, her anlamda mülksüzdür, feodal ilişkilerin çözülüşü ile birlikte, oturduğu evi dahil, hiç bir mülkiyeti olmayan yoksul köylü durumuna gelecektir. Bunun yanı sıra, beyin, bu feodal birim içersinde, aşiret reisi gibi, serf durumunda olan emekçilerle birlikte oturma zorunluluğu da yoktur. O, gerekirse kente, gerekirse İstanbul’a yerleşebilir; ve kâhyası aracılığıyla, rantlarını tahsil edebilir. Kentlerde arsa spekülâtörlüğü, ticaret vb. yapabilir.

Bu bölgede göreceğimiz bir başka feodal ilişki, toprak mülkiyetine dayanmayan, dinsel ideolojiye dayanan ilişkilere dir. Bu ilişkilerin, gerek sünnilikte, gerek alevilikte yaygın olduğunu bilmekteyiz. Tarikat ve tekkeler ile aşiret reisleri arasında yer yer çakışma olmakla birlikte, bunlar, birbirlerinden ayrı da olabilir ve feodal etkinliklerini, gene aşiret toplulukları üstünde sürdürebilir. Kapitalistleşmenin, eski, geleneksel ilişkileri çözdüğü ölçüde, bunların etkinliklerini bir ölçüde zayıflattığı düşünülebilir, ama bu, kemalist siyasetin belirleyici olma gücünü yitirmesiyle birlikte, yenden örgütlenme ve gelişme olanağı bulmuştur. Çünkü, din-

sel feodalizm, bu toprakta, yeniden canlanması ve gelişmesi için gerekli iktisadî temeli bulmuştur. Bu da, köylülüğün, pazara açılmakla, kapitalizmin etkisi altına tam olarak girmekle birlikte, kapitalizm-öncesi ilişkilerin tam çözülmediğinin bir kanıtıdır.

Kuşku yok ki, yazarın belirttiği üçgen içersinde kalan bu yörede, özellikle Çorum, Amasya, Tokat, Sivas ve öte uçta Erzurum, bağımsız küçük köylü işletmelerinin ağır bastığı illerdir. Buralarda, genel olarak, aşiret ilişkilerine ve bir ya da birkaç köy sahibi feodal beylere pek raslanmaz. Toprağın genellikle az verimli olduğu yerlerde büyük toprak mülkleri bulunmakla birlikte, bunlar, nitelikleri bakımından, "köy sahipliği" biçiminde görülen tipte mülkler değildir. Alevilerin, bazı yerlerde, doğal bir korunma yöntemi olarak, daha dağlık yerleri, yüksek yerleri, yollardan uzak yerleri, tarihsel olarak seçtiklerini izlemek olasıdır, ama bu da genelleştirilebilecek bir durum değildir. Alevi ve sünni köyler birbirleri arasına dağılmış durumdadır, ve kendi içlerinde, toprak mülkiyet farklılığına göre, sınıflaşma vardır. Kapitalizmin etkisi, bu sınıflaşma farklılığını, hem daha çok su yüzüne çıkarmakta, hem de derinleştirmektedir. Sünni ve alevi köyler kümelenmesi açısından, bunlardan sünni köylerin üstün ve egemen durumunu yitirmesi, alevi köylerin üstün ve egemen duruma gelmeleri görüşü, iktisadî ve toplumsal açıklamadan yoksundur. İster alevi olsun, ister sünni olsun, köylerde, genel olarak, bir sınıflaşma ve bu sınıflaşmadan doğan farklılaşma vardır. Ve bunun hızı, köyün toprağının verimliliğine, pazarla ilişkisine, vb. bağlıdır.

Kapitalistleşme süreci, açıkça gösterir ki, kırsal alanda, serf ve feodal bey kastlaşmasını, aşiret üyesi ve aşiret reisi ailesi kastlaşmasını çözmeye başlamıştır, ama bunun sonucu, kırsal alanda, sınıflaşma başlamıştır. Bu sınıflaşma, bağımsız küçük köylü işletmelerinin ağır bastığı köylerde, varlıklı köylü ile orta, küçük ve yoksul köylü arasında bir sınıflaşma, (bir ya da birkaç köy sahibi olunan) büyük toprak sahiplerinin bulunduğu alanlarda, toprakbeyi ile yoksul köylü arasında bir sınıflaşma vardır. Aşiret birliğine dayanan alanlarda, bu iki özelliğin çakıştığını izlemekteyiz. Çünkü, aşiret üyesinin, aşiret reisine karşı feodal bağımlılığı (rant

ve angarya) bulunmakla birlikte, aşiret reisi, aşirete ait toprakların mutlak sahibi değildir, ve aşiret üyesinin de bu topraklarda mülkiyet hakkı vardır. Kapitalistleşme süreci içersinde, kırsal alandaki geleneksel üretim ilişkilerinin çözülmesi, ikincil durumdaki bir kastı (alevileri), birincil duruma getiren bir kastlaşma değil, gerek alevi, gerek sünni köylerde, kast sistemini çözmesi, ve köylerde sınıflaşmanın başlaması ile karakterize edilir. Yeni toplumsal yapının egemen sınıf ve katmanları, alevi değil, büyük mülk sahipleri, ezilen sınıf ve katmanı da sünniler değil, küçük topraklı, az topraklı, ya da hiç toprağı olmayan köy emekçileridir.

Faşizmin, gerici burjuva ideolojisinin, tüm çabası, köylülük içersinde meydana gelen bu *sınıflaşmayı*, egemen sınıf ve katmanlar ile ezilen sınıf ve katmanlar arasındaki bu sınıf savaşımını geriletmek, örtmek, gizlemek için, gerici ilişkileri bu emekçi yığınlar içersine ekmesi, bu sınıf çelişkilerini, kastlık sistemi ile, mezhep ayrılıkları ile örtmek istemesidir. Mezhep ayrılıklarını, bu gerici ideolojiyi olanca gücüyle besleyerek, Kürt emekçileri ile Kürt feodallerini bütünleştirme, Türk emekçileri ile Türk egemen unsurlarını bütünleştirme, faşizmin, gerici ideolojisinin en önemli özelliklerinden biridir. Faşizmin bu ideolojik tertibini, Ömer Laçiner, iktisadî bir olgu, bir sınıflaşma olgusu gibi ele almakta, kapitalistleşme sürecinin, sünnileri ezilen sınıf, alevileri egemen sınıf durumuna getirdiğini ileri sürerek, faşizmin gerici ideolojisini, aldatici tertibini, iktisadî gelişmenin doğal ve doğal olduğu kadar zorunlu bir sonucu olarak niteleyecek kadar gerçekleri saptırmaktadır.

Şurasını unutmamak gerekir ki, Şeyh Sait İsyanı, kendisi bir Kürt olmakla birlikte, aynı zamanda nakşbendi şeyhi olan Şeyh Sait'in liderliğinde başlamış ve büyümüş bir isyandır. Gerek Şeyh Sait, gerek Kürt Teali Cemiyeti Reisi Seyit Abdulkadir, birer nakşbendi idiler. Şeyh Sait isyanının arkasından patlak veren Nehri isyanının lideri ve Seyit Abdulkadir'in oğlu Seyit Abdullah bir nakşbendi idi. Ve bunlar mezhep olarak, alevi değil, şafi idi. Gerek Şeyh Sait isyanına, gerek Nehri isyanına, şafi Kürtler katılmıştır. Şeyh Sait'in, Mustafa Kemal'e karşı yayınladığı bildiri, halifeyi ve hilafeti kurtarma bildirisidir. Önemli bir kısmı, Laçiner'

in üçgeni içersine girsin girmesin, bu olay, bize, bu bölgede, şafi Kürtlerin, Kürtler arasında büyük bir yer tutmakta olduğunu gösterir. Şeyh Sait isyanı, aynı zamanda bir Kürt isyanıdır, ama bu isyana alevi Kürtler katılmamıştır.

Tabloyu tamamlayabilmek için, bu bölgede, kırsal alanın çevrelediği ticaret ve zanaatın merkezi olan kentlere inelim. Bu konuda, yazarın belirlediği üçgen içersinde kalan il merkezlerinde, ticaret ve zanaatın, yalnızca sünnilerini elinde bulduğuna ilişkin bir görüş ileri sürmek olası değildir. Olası değildir, çünkü, Kürtlerin yoğun olduğu, ve dolayısıyla, Laçiner'in üçgeni dışında kalması gereken Doğu ve Güney-Doğu yörelerinde, kentlerde, Türklerin daha çok bulunduğu, ticaretin daha çok Türkler tarafından yürütüldüğü ileri sürülebilir. Ama, bu üçgen içersine hangi illerin kesin olarak girdiğini söylemediği illerde, ticaretin ve zanaatın, yalnızca sünniler elinde bulunduğunu söylemek olası değildir. Anadolu'da, esnaf ve zanaat loncalarının, yani ahi teşkilatının bektâşi tekkeleri ile yakınlığı gözönünde tutulursa, zanaatçılığın, geleneksel olarak, sünnilerin tek elinde bulunduğunu söylemek de o denli güçleşir.

Esasen, kapitalistleşme olgusu, birikmiş para-servetin sermayeleşmesi, yani sanayi sermayesine dönüşmesi, bir başka deyişle üretime girmesi ile karakterize edilir. Tefeci ve ticaret sermayesinin, kapitalist üretimin bir eklentisi haline gelmesi, burada, kapitalist üretime geçilmeden, ticaretin kapitalist üretime bağlanması ile mümkündür. Tefeci ve ticaret sermayesinin, sanayi sermayesinin bir eklentisi haline gelmesi ile, kapitalizm, bir ticaret ve tefeci sermayenin etkisi altına girmiş bulunan tüm üretimi egemenliği altına alır. Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte, bu yöredeki tefeci sermayenin kendi eklentisi haline dönüşmesi, ve kapitalizmin, bu sermaye aracılığıyla kırsal alanı kendi etkisi altına alması, yalnızca bu, kapitalistleşme sürecinin tamamlandığı anlamına gelmez, gelemez. Kapitalist üretim, artı-değer üretimidir; artı-ürünün ve artı-emeğin, artı-değere dönüşmesidir. Bunun için ise, tüm üretim araçları sermaye, emek-gücünün kendisi de meta haline gelmelidir. Kapitalistleşme sürecinin tamamlanmasından anlaşılması gereken, kapitalizmin etkisi ve egemenliği altına girmek değil,

bizzat kapitalist üretimin genel olarak oluşmuş olmasıdır. Laçiner'in, bu anlamda, ayrıksın durumlar ve iller dışında, özellikle belirttiği üçgen içersinde, kapitalistleşme sürecinin tamamlandığını, ve bu nedenle de, faşizmin "ilk evresi"nin kapandığını ileri sürebilmesi, kendi kanıtlarıyla çelişen bir durumdur. Faşizmi, çağ-dışı bir ideoloji olarak nitelerken, bu çağ-dışılığın varlığını canlı bir biçimde sürdürdüğü bir ortamda, aynı ideolojinin toplumsal-ekonomik dayanaklarının ortadan kalktığını söyleyebilmesi, gerçeklerle bağdaşmayan bir tutum olmak gerekir.

Esasen, ırksal ve dinsel farklılıkların, ve özellikle Türk-Kürt, alevi-sünni farklılığının, faşizmin, şovenliği ve gerici-liği canlandırmanın bir aracı olduğu kadar, bu olumsuz yanın bir de olumlu yanı bulunduğunu, bu ayrılıkların, aynı zamanda faşizmin çatalları olduğunu, biz, yer yer *Birikim*'i ve bu derginin çeviri olarak yayınladığı metinleri de eleştirdiğimiz daha önceki yazımızda, "Faşizmin Çatalları" arabaşlığı altında ayrıntılı olarak ele almıştık. Kürt ve alevi farklılığının, faşizmin tıkanmasını ve düşüşe geçmesini sağlayan bir etmen olması görüşü ile faşizmin gelişmesinin önündeki bir bakıma "doğal" engeller oluşturması görüşü, birbirinden özünde farklı görüşlerdir. Faşizmin, kitle tabanına ve genel oya gereksinme duyduğu bir ülkede ve dönemde, kitle tabanını genişletme yöntemlerinde olduğu kadar, oy sağlama yöntemlerinde de, "demokratik" olduğunu kabul eden bir görüş, faşizmin tıkanacağını, bir başka deyişle, genel kitle tabanını genişleterek iktidar olamayacağını ileri sürebilir. Bu yanlış safsatası, faşizmin, kitle tabanı yaratmada olduğu kadar, kendine karşı olan kitleler üzerinde de, baskı, zor, şiddet kullandığını ve kullanacağını değil, kitleleri, genel olarak, demokratik ikna yöntemleriyle kendisine bağladığını ve bağlayacağını düşünmektedir; bu yanlış safsatası, faşizmin, genel oy mekanizmasını, yani sandık kütüklerini, sandık başlarını, sandığa gidecek yolları, oy vermeye gidecek evleri ve kişileri zor kullanarak denetimi altına almayacağını, ve sandıktan çıkan oyların hileye bulandırılmayacağını ve bütün bunları yapamamışsa, o zaman, sandıkların içini değiştirmeyeceğini, ilke olarak, benimsemişe benzemektedir. Bu, faşizmin, yalnızca iktidar olarak faşist yöntemler

uygulayabileceği görüşü gibi tehlikeli bir görüştür. Faşizm, kendi tabanına kayıtsız duranları faşist yöntemlerle kendi tabanına katılmaya zorlar, ve kendisine karşı olanları, faşist yöntemlerle baskı altına alarak, onların, diğer demokratik hakları yanında genel oy gibi demokratik haklarını da kendi iradeleriyle belirlemelerini ortadan kaldırır. Faşizm varlığını, üzerinde hareket edebileceği bir kitle tabanı yaratarak değil, kitleleri baskı altına alarak, onların özgür iradelerini ortaya koymalarına her yönden engel olarak ortaya koyar. Alevi-sünni, Kürt-Türk soyunun sayısal hesabını yaparak, faşizmin tıkandığı sonucuna varmak, bu belirli bölge açısından yanlış olduğu kadar, tüm Türkiye açısından da akılalmaz bir yanılgıdır. Çünkü, faşizmin, bu tıkandığı söylenen yörede, egemenliğini pekiştireceği kalelerini kurmak ve Türkiye'yi, bu kalelerden, hem moral bakımdan, hem de faşist yöntemleri uygulama bakımından baskı altına alacağı, ve aldığı bir gerçek iken, bunun tersini ileri sürebilmek, bu yörelerin olduğu kadar, tüm ülkenin demokratik güçlerini pasifliğe itmek değildir de, nedir?

Laçiner'in sorunu koyuş tarzından çıkarılacak sonuçlar bellidir: Faşizmin, Türkiye'de, iktidar olma olanağı yoktur, ve nitekim olamamıştır. Varabileceği en yüksek nokta, 1977 seçimleridir, ve kapitalistleşme sürecinin tamamlanmasıyla birlikte bu doruktan hızla aşağı doğru kaymaktadır. Dolayısıyla, faşizmle savaşmaya, ne ideolojik ne pratik savaşıma bir gerek yoktur. Çünkü faşizmin iktidar olması olanaksızdır ve kendiliğinden çöküp gidecektir. Proleter devrimcileri, demokratları, tüm ilerici sınıf, katman ve kişileri, ediginliğe (pasifliğe) açık bir çağrıdır bu. Ve bu çağrı, faşist terörün kanını döktüğü yüzlerce devrimcinin, demokratın, yurtseverin acısını yüreğinde duyan, kendi kişiliğini, halkının çıkarlarını ve insanlığın geleceğini faşist terör altında serbestçe geliştiremeyen, baskı altındaki milyonların tükrüğünde elbette boğulacaktır.²

² İşte şimdi buraya bir not düşmenin yeridir. *Sol Yayınları* arasında, E. Lewerenz'in *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlihi* adlı bir kitabı yayımlandığı zaman, *Sol Yayınları*'nın hiç bir kitabından söz etmemeyi ilke haline getirmiş olan *Cumhuriyet* gazetesinin bir kitap eleştirmeni, Lewerenz'in tanıtma kitabını, "tanıtma" adı altında, ağır ifadelerle suçlayan bir yazı yayınladı. Trotski'nin kitaplarını ve trotskist dergileri, daha mürekkepleri kurumadan överek, bu

Faşizm nedir? Faşizmin tanımında gözetilecek başlıca noktalar nelerdir, şimdi bu soruların yanıtını vermeye çalışalım. Komintern, faşizmi, mali-sermayenin (finans-kapitalin) en şoven, en gerici, en emperyalist unsurlarının açık diktatörlüğü olarak tanımlamıştır, ve bu tanım, faşizme karşı, doğru devrimci bir tavır takınılmasının en güçlü anahtarı olmuştur. Faşizm, kapitalistleşme sürecinde, kapitalistleşmeyi engellemeye çalışan unsurların değil, gelişen kapitalizmin değil, kapitalizmin son aşaması olan emperyalist kapitalizmin ürünüdür. Mali-sermayenin (finans-kapitalin) en emperyalist unsurlarının diktatörlüğüdür. Faşist diktatörlük, hangi sınıfın çıkarlarına hizmet ediyorsa, onun iktidardır, hangi sınıfı kandırıyorsa kandırdığı sınıfın iktidarı değildir. Mali-sermayenin en emperyalist unsurları, diktatörlüklerini başlıca iki biçimde kurabilirler, ya yukardan siyasal iktidarı ele geçirir, ve bu iktidarı sürekli kılmak için bir kitle tabanı yaratmaya çalışır; ya da aşağıdan kendisine bir kitle tabanı yaratarak genel oy yoluyla iktidara gelir. Her iki durumda da, bir kitle tabanına gereksinme duyar. Her iki durumda da, diktatörlük, kendini, mutlak olarak tüm siyasal partilerin kapatılması, parlamentonun kapatılması biçiminde göstermeyebilir. Faşizmin iktidara gelişi, ülkenin

konuların tartışılması dışında kalmayı ilke edindiği inancında olduğumuz bu gazeteyi, kendi özel eğilimlerine vasıta edinen bu yazar, daha sonra, *Birikim*'de, imzasız bir not yayınlayarak (bkz: *Birikim*, sayı 39, Mayıs 1978, s. 67), *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlihi* kitabından dolayı, *Sol Yayınları*'nın "küçük" bir *çarpıtma*'sı konusunda okuru uyardı. Kitabın 194. sayfasındaki bir dipnotta, "daha az somut" ifadesinden "az" sözcüğünün düşerek "daha somut" biçiminde çıkmasını, yazar, *Sol Yayınları*'nın bir *çarpıtması* olarak niteledi. Amerikalı tarihçi J. M. Cammet'e ait olan bu pasajın doğru olarak çıkması elbette gereklidir. Ama Komünist Enternasyonalde faşizm konusunun sergilendiği bir kitapta, böyle bir yanlışlığın, fazla bir şey ifade etmeyeceğini okur anlayacaktır. Trotskizmin bu cakalı savunucuları, *Sol Yayınları*'ni, çevirenden infikal eden böyle bir yanlıştan dolayı, metin *çarpıtmakla suçlamalarının* nedenini, okur, bu aynı kitaba yöneltilen ağır ifadelerle birleştirdiği zaman, daha iyi görecektir. Çünkü kitapta, yazar, kişisel bir yorum yapmaksızın, yeni trotskizmin Türkiye temsilcilerini de mahkûm eden satırlarda belirttiği gibi, Komünist Enternasyonalin VII. Kongresinin XIII. oturumunda, faşizm konusundaki trotskist görüşleri de ele almış, ve burada, faşizmi "sınıflar-üstü devlet gücü" olarak, "küçük-burjuva diktatörlüğü" olarak ya da "lumpenproletarya diktatörlüğü" olarak değerlendiren trotskizmin ve sosyal-demokrasinin, işçi sınıfının faşizme karşı verdiği savaşıma zararlı etkileri, faşizmin gerçek niteliğinin gözlerden uzak tutulmasına hizmet ettiği ortaya konmuştur. (Bkz: E. Lewerenz, *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlihi*, s. 52.) Kitabın bu satırlarında, kendilerinin tarihsel eleştirisini bulanların, aynı kitaba ve bu kitabı yayınlayan yayınevine övgü yazmaları beklenemezdi, ve bu, bizim için, proleter devrimci görev yapmanın, "küçük" bir onur işaretiydi.

kendi iç koşullarına bağlı olduğu kadar, uluslararası koşullara, uluslararası güçler dengesine de bağlıdır; bunun gibi, faşist diktatörlüğün alacağı biçimler, ülkenin iç koşullarına bağlı olduğu gibi uluslararası koşullara da sıkı sıkıya bağlıdır. Bu anlamdadır ki, faşizmin, askerî bir darbe yoluyla değil de, seçim yoluyla iktidara geliyor olması, onun diktatörlüğüne engel oluşturmaz. Bu nedenledir ki, faşizm, geniş bir kitle tabanına gereksinme duyar. Bu kitle tabanını, genel olarak küçük-burjuva unsurlar arasından, lumpenproletaryadan, hatta işçi sınıfı içersinden sağlar. Bu nedenle de, bu kitlelerin karşısına, hiç bir zaman kendi ideolojisiyle, kendi öz amacıyla çıkmaz. Ama bu emekçi kitlelere, onların kendi ilerici ve devrimci ideolojisiyle de çıkması sözkonusu değildir. Bu emekçi kitlelerin karşısına, küçük-burjuvazinin gerici ideolojisiyle çıkar. Bu gerici ideolojinin, her ülkenin kendi geleneksel geçmişine, tarihsel özelliğine göre farklılık göstermesi doğaldır. Küçük-burjuva gerici ideolojisinin, Türkiye'de, bizim daha önce tarihsel köklerini açıkladığımız,³ ırksal ve dinsel iki kökeni vardır, biri panturancılıktan gelen turancılık, öteki panislamizmden gelen islamcılık. Turancılık, kendini, Türk ırkçılığında, Türk şoven-ulusculuğunda temsil eder; (islâmiyetten ayrı olarak) islamcılık, alevi-sünni çatışmasına yöneltilmiş, nakşebendilik, nurculuk, süleymancılık gibi tarikatlarda temsil edilir.

Faşizm, kitle tabanı sağlamak için, kendi sınıf ideolojisiyle değil, küçük-burjuvaziyi, öznel olarak proleterleşmiş, ama nesnel olarak küçük-burjuva bilinci taşıyan işçileri, hiç bir ideolojisi olmayan, burjuva toplumun geleneksel ilişkilerden devraldığı ve ona yeni boyutlar kazandırdığı satılık lumpenproletaryayı, gerici küçük-burjuva ideolojisiyle, kendine kazanmaya çalışır. Her şeyden önce bu nedenledir ki, faşizm ikiyüzlüdür, kendi sınıf amacını, hedefini bu kitlelerden her zaman gizler. Bu nedenledir ki, faşizme karşı savaşımında, faşizmin etkisi altına alabileceği sınıf ve katmanlar arasında, sağlıklı, sıkı ve disiplinli bir bilinçlendirme; faşizmin, özünde emekçi sınıf ve katmanların karşısında olan, aleyhine olan amaçlarını sergileme, ve faşizmi bu kitle desteğinden

koparma, bu kitleyi, demokrasi cephesinde toplama, anti-faşist savaşımın en önemli yönlerinden biridir. Faşizmin sınıfsal niteliği ile onun desteğini sağladığı kitle tabanı arasında, hiç bir ilişki yoktur. O, temsil ettiği egemen sınıfın diktatörlüğünü gerçekleştirmek için, bu emekçi sınıf ve katmanları kandırmıştır. Bu kandırdığı kitlelerin sınıf niteliğine bakarak, faşizmin sınıf niteliğini açıklamaya çalışmak, faşizmin sınıfsal özünü gözlerden gizlemeye yaramakla kalmaz, devrimci, demokrat, yurtsever, ilerici unsurların anti-faşist savaşımında, hedefini, bu kendisinin doğal müttefiki olan sınıfa çevirmesine de neden olur. Sünni emekçiler alevi emekçilerle, Türk emekçiler Kürt emekçilerle kavgaya tutuşurken, emperyalizm ve onun işbirlikçisi burjuvazi ve müttefiki toprakbeyleri, diktatörlüklerini pekiştirmenin yeni koşullarını da yaratmış olurlar.

Demek oluyor ki, faşizmin tanımında, birinci nokta, faşizmin, küçük-burjuvazinin ya da lumpenproletaryanın diktatörlüğü olduğu yanlısını ortaya çıkarmak, sınıflar-üstü bir devlet gücü safsatasının maskesini indirmek, onun mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının diktatörlüğü olduğunu açıklamaktır. İkinci nokta, faşizmin sınıfsal niteliği ile kitle tabanını birbirinden ayırmaktır.

Bilinen bir gerçektir ki, faşist diktatörlükler ve faşistleştirme süreci, uluslararası güç dengelerinin durumuna göre olduğu kadar, ülkelerin kendi tarihsel ve güncel durumuna, sınıfsal yapısına, egemen sınıfın ekonomik gücüne vb. göre farklılıklar içerir. Bu nedenle de, faşistleştirme sürecinde farklılıklar olduğu gibi, faşizmin kitle tabanı da ülkelere göre farklılıklar gösterir.⁴ Faşizm, kitle tabanına dayanarak iktidara geldikten sonra, diktatörlüğünü kuracağı gibi; iktidara gelerek diktatörlüğünü kurduktan sonra da bir kitle tabanı yaratabilir. 12 Mart dönemi bu bakımdan bizim için büyük dersler taşır. 12 Mart, gerici ve emperyalizme bağımlı bir iktidara, bu iktidarın solundan karşı çıkarak iktidar olmuş, ve bu taktiği ile, pek kısa da olsa, radikal muhaliflerini, yenilgiye uğrattıktan sonra, kendi niteliğiyle ortaya çıkmıştır, 12 Mart, bir faşist diktatörlük ol-

³ Bkz: Muzaffer Erdost, "Faşizm Üzerine Bir Deneme", *Ülke*, sayı 1.

⁴ Bkz: E. Lewerenz, *Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili*, Sol Yayınları, Ankara 1978, s. 153, 159.

makla birlikte, parlamentoyu ve kendine demokratik görünüşü verebilecek partileri kapatmadı. Gerek uluslararası güç dengesi, gerek iç koşullar buna elverişli değildi. Bu niteliğiyle 12 Mart faşist diktatörlüğü, kendisini, parlamentodan güvenoyu aldıracağı hükümetlerin arkasına gizledi. Burjuva demokratik kurumlara dokunmadı, ama burjuva demokratik kurumları, özellikle parlamentoyu ortadan kaldırmadan, burjuva demokrat hakları ortadan kaldırdı. Burjuva demokratik kurumların, parlamentonun, sosyal-demokrat partinin ve sağ partilerin varlığı, genel oy hakkının varlığı ile birlikte yürür. Ve bu nedenle, yeni bir seçime gitmesi kaçınılmazdı. Faşist diktatörlük, devrimci ve ilerici hareketi susturmuş, sindirmiş ve faşist kadroları devlet desteğinde geliştirmeye başlamıştı, ama kendisine yeterli bir kitle tabanı yaratmamıştı. Seçimlere bu koşullarda gidildi, kitle tabanına sahip olmayan faşist diktatörlük, halktan, şaşıracağı bir yanıt aldı.

Emperyalizmin denediği, faşist diktatörlüğün bir başka yolu ise, kitle tabanı sağlayarak iktidara gelmektir. Ve 12 Mart döneminde başlatılan kitle tabanı yaratma politikası hızlandırıldı, ülke içersinde örgütlendirildi. Daha aşağıda, bunu ayrıntılı olarak ele alacağız. Biz, burada, faşist diktatörlüğün, burjuva diktatörlüğünden farkını, somut olaylar üzerinde belirlemek için, 12 Martı, bir örnek olarak aldık.

Faşist diktatörlük, burjuva diktatörlükten (ya da burjuva demokrasiden) farklı bir yönetim biçimidir. Burjuva diktatörlükte (ya da burjuva demokrasisinde), burjuva demokratik kurumlar, gerek biçimsel, gerek içerik bakımından vardır. Burjuvazinin en üst katmanı, mali-sermayenin bazı unsurları, bu egemen sınıfın egemen kesimi, burjuva-demokratik kurumlar ve özgürlüklerle iktidar eyleyemediği zaman, —eğer işçi sınıfı ve diğer emekçi kitleler bunu durduramayacak kadar zayıf, dağınık ve edilgin ise— burjuva demokratik özgürlükleri ve gerekirse burjuva demokratik kurumları kaldırarak, faşist diktatörlüğünü gerçekleştirir.⁵ Fa-

⁵ Okurun anımsaması için bonapartçılığa bir not düşmek gerekir. Bonapartçılığı savunanlar, burjuvazinin iktidar edemediği ve işçi sınıfının iktidar olamadığı dönemde, burjuvazinin siyasal iktidarı bıraktığını söylerler. Oysa faşizm, burjuvazinin iktidarı bırakması değil, iktidarın, burjuvazinin daha yüksek ke-

şist diktatörlüğün gerçekleşmesi için, burjuva demokratik kurumların kaldırılması zorunlu ve gerekli değildir. Eğer, faşist diktatörlük, burjuva demokratik kurumları muhafaza ederek, demokratik hak ve özgürlükleri ortadan kaldırılabiliyorsa, o zaman, bu kurumları muhafaza edeceği anlaşılır bir şeydir. Böylece, kişi temel hak ve özelliklerini, yasa-dışı kuruluşlarla, devlet-dışı kuruluşlarla, zor kullanarak baskı altına almak suretiyle, kişinin gerek bireysel, gerek örgütlü olarak hak ve özgürlüklerini kullanma hakkını fiilen ortadan kaldırır. Bunlar, yasal ve anayasal haklar olarak vardır, bu hakları güvence altına alan kurumlar vardır, ama bu hakları fiilen kullanma, geliştirme hakkı yoktur. Bu hakları güvence altına alan kurumlar da, ya aynı şekilde baskı altına alınarak, ya da faşistleştirilerek işlemez hale getirilir. Bu nedenledir ki, faşizm, Almanya'da, demokrasi düşmanlığını açıkça ilân etmekle birlikte, Türkiye'de demokrasinin kurtarıcısı olarak kendini sunmaya kalkışır. Nitekim faşizm, anayasal ve yasal açıdan demokratik hakları ve kuruluşları muhafaza ederek, devlet-dışı zor yoluyla, gerek kişinin demokratik hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırabilecek, gerek bu hak ve özgürlükleri güvence altına alan kuruluşları baskı altına alarak, faşistleştirerek, ancak kendi onayları doğrultusunda işlemesine izin verecek, ve bunu, demokrasi düşmanlarına karşı, demokrasiyi korumak için yaptığını söyleyecektir.

Faşizmin en önemli demogojilerinden biridir bu. Burjuva demokrasisi, kişinin temel siyasal hak ve özgürlüklerini, anayasal bir hak olarak tanımak durumundadır. Bununla birlikte, burjuva demokrasilerde, bu haklar yer yer sınırlandırılmıştır. Ama buna karşın iktisadî bakımdan olduğu kadar siyasal bakımdan da gelişen toplumlarda, kişi temel hak ve özgürlükleri doğrultusunda bir genişleme vardır. Kişinin kendisini serbestçe geliştirmesi, serbestçe örgütlenmesi, devrimci sınıf ve katmanların, gelişmesi ve yeni haklar kazanması ve güçlenmesi olanaklarını yaratmıştır. Burjuva demokratik devlet, burjuva demokrasisinin genel kuralları ve parlamenter yöntem gereği, kişinin ve kitlelerin bu te-

simi eline geçerek, burjuva demokratik özgürlüklerin, ve gerekirse kurumların kaldırılmasıdır.

mel hak ve özgürlüklerini kullanmasını, geliştirmesini, devlet organlarınınca güvence altına almak durumundadır.

Faşist diktatörlük, başlangıçta, çok açık bir biçimde, kapitalizmin tüm kötülüklerini, bu sistemin kendinde değil, "demokrasi"de aramış, "demokrasi"yi bir veba derecesinde iğrenç ve pis bir şey olarak ele almıştır. Hitler, demokrasiyi, "milli cevheri mahveden bir zehir" olarak niteliyordu.⁶ Bin aptalın bir zeki insandan daha iyi düşünemeyeceği ileri sürülmüş, genel oy sistemi açıkça reddedilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanyasında bu fikirler, kitleleri etkileyebiliyordu. Çünkü demokrasi ile yenilgiyi birlikte tanımışlardı, vb. vb.. Bugün, genel olarak ve Türkiye'de, faşizm, "demokrasi"ye karşı çıkararak değil, demokrasiyi "kurtarmak" adına, "demokrasi"yi, bu "milli cevheri mahveden zehiri" ezmek için harekete geçmiştir. İşçi sınıfının öncülüğünde emekçi sınıf ve katmanların savaşımının, sonunda, bir proletarya diktatörlüğüne varacağı görüşünden yola çıkılarak, kitleler, bu diktatörlük umacısı ile korkutulmakta, ve bu diktatörlüğe karşı, demokrasiyi "kurtarma" kavramı altında, demokrasiyi ortadan kaldırma faaliyetleri geliştirilmektedir.

Biz, daha önceki yazımızda (*Ülke*, n° 1) ayrıntılı olarak açıkladık ki, proletarya diktatörlüğü: eski egemen sınıflar için diktatörlük, tüm emekçi sınıf ve katmanlar için demokrasi; burjuva demokrasisi: egemen sınıflar için demokrasi, tüm emekçi sınıf ve katmanlar için diktatörlüktür. İkisi de demokrasidir, iktidarda olan, egemen duruma gelen sınıf ve katmanlar için; proleter devlette işçiler, köylüler, tüm emekçiler için demokrasi, burjuva devlette burjuvalar, büyük toprak sahipleri için demokrasi. İkisi de diktatörlüktür, egemenlik altına alınan sınıf ve katmanlar için; proleter devlette, egemenlik altına alınan burjuvalar, büyük toprak sahipleri için diktatörlük; burjuva devlette, tüm emekçi sınıf ve katmanlar için diktatörlük. Birinde (burjuva devlette) sermayenin yoğunlaşması, merkezileşmesi ve daha az elde toplanması ile gittikçe *daralan* bir demokrasi ve o ölçüde *yaygınlaşan* ve *yeğînleşen* (şiddetlenen) bir diktatörlük. Öte-

⁶ Hitler (*Bana*) *Dedi ki*, İstanbul 1940, s. 97.

kinde (proleter devlette) sınıfların ortadan kaldırılması doğrultusunda giderek yaygınlaşan, sönen bir demokrasi ve o ölçüde azalan bir diktatörlük. Onun içindir ki, faşizm, burjuvazinin gittikçe daralan demokrasisini, genişleyen ve o ölçüde şiddetlenen diktatörlüğünü, baskı altında tutulan kitlelere, demokrasiyi "kurtarma" biçiminde sunar. Emekçi sınıf ve yığınlara, komünistler gelecek, demokratik haklarınızı elinizden alacak derler. Demokrasiyi ortadan kaldırmak isteyenler ortadan kaldırılmalıdır, derler. Oysa "demokrasi", geniş emekçi sınıf ve katmanların ve ilerici, demokrat, yurtsever devrimci aydınların, faşizme karşı savunduğu bir devlet biçimidir. Onun için, "komünist" hedefte, demokrasiyi savunan geniş bir emekçi sınıf ve katman kitlesi, ilerici, demokrat, yurtsever, devrimci aydınlar yer alır.

Demokratik hak ve özgürlükler nasıl kaldırılacaktır? İki yolu vardır bunun: ya açıkça, demokrasiye karşı çıkılır ve burjuva demokratik anayasa kaldırılır, burjuva demokratik kurumlar ve bu arada parlamento kapatılır; ya da, bu burjuva demokratik kurumlar ve bu arada parlamento muhafaza edilir, hatta yasalar korunur, ama, devlet-"dışı" zor örgütleri, baskı, terör örgütleri, bu hak ve özgürlükleri varlığında temsil eden, savunan, koruyan kişi ve kuruluşları baskı altına alır. Sabotajlar, gelişigüzel katliamlar, seçilmiş katliamlar, bu devlet-"dışı" örgüt ya da örgütler tarafından gerçekleştirilir. Bu baskı, terör, cinayet örgütlerinin *kurumlaştırılması*, faşizmin temel özelliğidir. Çünkü biz biliyoruz ki, burjuva diktatörlüğünde de, burjuvazi, zaman zaman teröre başvurur, ama bu terör, kurumlaştırılmamış, ona süreklilik ve özerklik kazandırılmamıştır. Faşizm, terör örgütlerini kurumlaştırır, ona süreklilik ve bir anlamda özerklik verir. Faşizm, bu anlamda, kendisini, demokrasinin "savunucusu" olarak görür, ve kendisinin bir "meşru savunma" durumunda olduğunu ileri sürer. Faşist terör örgütleri varsa, bunun nedeni "komünistler"in varolmasıdır. Bugün "anarşi" tartışmasında, MC iktidarının iki partisi ile bugünkü CHP ağırlıklı iktidarın eski ortağı parti, aynı noktada birleşmekte, "anarşi"nin kaynağının "komünizm" olduğunu ileri sürmektedir. Gözler önünde işlenen cinayetlerin, sabotajların, suikastlerin nereden kaynaklandığı açıkça ortada

iken, bunu, bazı demokrat yazarların havsalası bile almakta, şiddet olaylarına bu denli katılmış sağcı militanlar yakalandıkça, bu parti liderlerinin, özellikle ana muhalefet partisi liderinin apaçık bir gerçeği yadsımasını kendi kendilerine açıklayamamaktadırlar. Oysa, bu davranışın özünü, faşizmin, kendi felsefesi içersinden bakarak ve bu açıdan değerlendirerek anlamak olanaklıdır.

MHP Genel Başkanı Türkeş, *Ankara Bayram Gazetesi'*nde yayınlanan makalesinde, "anarşi"nin, bir "neden"i ve bir de "sonuç"u olduğunu söyleyerek, bugün sabotajlar, katliamlar, suikastlar gibi günlük olayların bir *sonuç*, "komünist emperyalizmin ülkemize saldırmaya geçmesi"ni *neden* olarak ele alıyor. Demek istenen odur ki, ülkemize bir "komünist emperyalist" saldırı vardır, bugünkü olayların gerçek *nedeni budur*; bu saldırıyı durdurmak amacıyla meydana gelen olaylar, bir sonuçtur. Sonuçların tartışılmasıyla bir yere varmak olanaksızdır, olaylara doğru teşhis konulamaz. Bizce, sorunun ana noktasını açıklaması bakımından önem taşıyan bu paragrafları, buraya aktarmakta yarar var: "Bizim kanaatimize göre —*diyor Türkeş*— anarşide bir neticeler, bir de sebepler vardır. Bunun için anarşiyi doğuran sebeple, anarşinin neticesini birbirinden ayırmak lâzımdır. Neticelerin tartışılmasıyla bir yere varılmaz ve doğru teşhis konulamaz. Çünkü bir neticenin, hangi şartlarda ve nasıl meydana geldiği, bakanın gözüne göre değişebileceği gibi, tam olarak tesbiti de güç bir iştir. Ama bu neticeyi doğuran sebebi bulursak, böylece en doğru teşhisi de koyabiliriz. Sokaklardaki çatışmalar anarşinin pek çok tezahüründen yani neticesinden biridir. Anarşinin sebebi ise, Türk Devletinin yıkılmak, Türk Milletinin ve Vatanının bölünmek, hür parlamenter rejimin ortadan kaldırılmak yerine de komünist bir diktatörlük kurulmak istenmesinden çıktığı, 10 yıllık olaylar ve mahkeme kararlarıyla apaçık meydana çıkmıştır. O halde *anarşinin ana sebebi, komünist emperyalizmin ülkemize saldırıya geçmesidir*. Ama bugünkü iktidar, muhalefet yıllarında güttüğü taktiği şimdi de sürdürmektedir. Bu taktik, dikkatleri hep sokak çatışmalarına çekmek, gerçek sebebin görülmesini günlük olayların tartışmasının toz ve dumani içinde örtmeye çalışmaktır. ... Bu durumda anar-

şinin gerçek sebeplerine gidilmesini ısrarla ve dikkatle önleyen bugünkü hükümet işbaşından gitmeden, anarşi azalmaz, aksine gittikçe artar. ... İlk tedbir bu iktidarın gitmesidir. Sonra da devleti ve rejimi bütün güçleriyle ve imkânlarıyla uyumlu bir bütünlük içinde savunacak, gerçek sebeplere incek tedbirlere yönelmek zamanı geçirilmemelidir."⁷

Bu paragraflarda, sorunun özü açıklanmış durumdadır. Sokak çatışmaları, birer sonuçtur. Sorun, sokak çatışmalarının varolması, meydana gelmesi değil, niçin meydana geldiği sorudur. Sokak çatışmaları, ülkemize "komünist emperyalizm" saldırıya geçtiği için meydana gelmektedir. Birer sonuç olan sokak çatışmalarına bakarak, çatışmaların gerçek nedenine inmek olanaksızdır. Gerçek neden, ülkemize yönelen komünist saldırıdır.

Anlaşılmaktadır ki, "sokak çatışmaları" sözleriyle ifade edilen şiddet olayları, daha aşağıda ele alacağımız gibi, ABD emperyalizmi patentli "dolaylı saldırı"nın değişik sözcüklerle ifadesi olan komünist saldırıya, karşı-saldırıdan başka bir şey değildir. Komünist saldırı nedir? Rockefeller Grubunun hazırladığı bir raporda, açık saldırının yanında, ondan daha tehlikeli olan, ama saldırı görünüşünde olmayan, maskeli saldırılar üzerinde durulmakta, ve bu maskeli saldırının, bazan devrimci hareket biçiminde, bazan demokratik akımlar ve reform hareketi biçiminde karşımıza çıktığı ileri sürülmektedir.⁸ 5 Mart 1959'da, ABD ile Türkiye arasında imzalanan ikili anlaşmada yer almış olan ve ABD emperyalizmi tarafından Türkiye'ye empoze edilen "dolaylı saldırı" kavramına göre, ülkedeki, tüm demokratik ve reformcu hareketler, tüm bağımsızlık girişimleri, bir "komünist saldırı" olarak nitelendirilmektedir. Demokratik, reformcu hareketler, iktisadi, siyasal, askerî, kültürel vb. alanlarda bağımsızlık doğrultusunda atılacak tüm girişimler, anayasal ve yasal demokratik hak ve özgürlüklerin, gerek birey olarak, gerek örgütlü olarak kullanılması ve geliştirilmesi biçiminde geniş bir çerçevede toplanabilecek tüm hareketler, bir "komünist saldırı"nın, dolaylı, maskeli vb. biçimleri ola-

⁷ *Ankara Bayram Gazetesi*, 13 Kasım 1978.

⁸ Bkz: M. Fahri, *Amerikan Harp Doktrinleri*, Yön Yayınları, İstanbul 1965, s. 297-298.

rak ele alınmakta, ve anayasa ve yasa güvencesi altındaki bu "saldırı"lara, "devlet" tarafından karşı durulması ise, demokratik hukuk devleti ilkesi ile çelişmektedir. Hem bu "demokratik hukuk devleti" çerçevesini korumak, ve hem bu "komünist saldırı"ları durdurmak, ancak, "devlet"in, yasal ve anayasal kuruluşlarının dışında, bir ya da birkaç "karşı-saldırı" örgütü ile, devlet-dışı oluşturulmuş devlet gücü ile olanaklıdır. Faşizm, işte buradadır. Kişinin temel hak ve özgürlüklerini, ister tek başına, ister örgütlü olarak kullanma, geliştirme hakkını ortadan kaldıracak, devletin "resmî" kuruluşları dışında örgütlü "karşı-saldırı" kurumları oluşturmaktır. Bu kurumlaşmış şiddet ve baskı kuruluşlarının oluşturulması ve yaşatılması, bu kuruluşları gerçekleştirmeyi ilke ve amaç edinen siyasal partilerin iktidarı altında, elbette daha kolaydır, ve amaç, böyle siyasal partilerin iktidarının korunması, eğer bu ilke ve amaçlara karşı siyasal partiler iktidarda ise, böyle bir siyasal iktidarın çökertilmesidir. Sokak çatışmaları denen sabotajlar, katliamlar, suikastlar, bu anlamda, birer sonuçtur, esas neden, tüm demokratik, devrimci, ilerici hareketlerdir. Burada, gerçekten, "demokrasi"den, demokratik devletten söz etmek olanağı yoktur. Toplumun çok büyük kitlesinin demokratik hak ve özgürlüklerini, yasal kuruluşlar dışında, silahlı terör örgütleriyle, açıkça baskı altına almak, demokrasiyi, biçimsel olarak parlamenter rejimde muhafaza etmekle birlikte, özünde ortadan kaldırmaktır. Kişi, gerek bireysel olarak, gerek örgütlü olarak, anayasal hak ve özgürlüklerini, kurumlaştırılmış ve ülke ölçüsünde yaygınlaştırılmış örgütlerin silahlı baskısı sonucu kullanamadıktan, gerçekleştiremedikten sonra, bu özgürlüklerin gerçekleştirilmesinin bir ifadesi olan kurumların biçimsel olarak muhafaza edilmesi, edilmiş olması, demokratik bir devletin, biçimsel olarak var olduğunu, ama buradan, yurttaşların demokratik hak ve özgürlüklere sahip olmadığını apaçık ortaya koyar. Bunun adı faşizmdir. Faşizm, burjuvazinin en üst kesiminin, burjuva demokratik kurumlarla ve özgürlüklerle ülkeyi yönetemediği (daha doğru bir ifadeyle, kendi egemenliğini sürdürmesini sallantıda gördüğü) zaman, ya bu demokratik kurumları, ya da bu kurumların varlığının ifade ettiği de-

mokratik hak ve özgürlükleri, kurumlaştırılmış zor örgütleriyle, baskı altına almak, kaldırmaktır. Bunun şu ya da bu bahane ile, şu ya da bu biçimde yapılmış olmasının önemi yoktur. Yeni-faşizm, ilke olarak, anayasal kurumları, demokratik kurumları, *biçimsel olarak* muhafaza eden, ama bu kurumların demokratik işlerliğini, demokratik olmayan yollarla, yasa-dışı yollarla, açık zor yoluyla *ortadan kaldıran* bir rejimdir. Bunun gibi, kişi demokratik hak ve özgürlüklerini, *biçimsel olarak* tanıyan (yani yasal olarak muhafaza eden), ama kişilerin bu hak ve özgürlüklerini gerçekleştirmelerini, açık zor yoluyla engelleyen, *ortadan kaldıran* bir rejimdir. Bu nedenle faşizm, demokrasiyi "kurtarma", yasa-dışı, devlet-dışı örgütlerle "kurtarma" kisvesi altında, anayasal demokratik rejimi, gerçeklikte *ortadan kaldıran* rejimdir. Dolayısıyla, anayasal demokratik düzene özünde karşıdır. Örgütlenmenin ve siyasal sabotaj ve cinayetlerin amacı ve özü buradadır. Bunun içindir ki, faşizmin, yurt ölçüsünde, değişik adlar altında örgütlenerek yürüttüğü zora, baskıya, şiddete dayalı kanlı faaliyetlerin amacı, anayasal düzeni işlemez hale getirmektir. Kişi demokratik hak ve özgürlükleri, kurumlaştırılmış ve ülke ölçüsünde yaygınlaştırılmış zor örgütleri ile baskı altına alınıyor, bunlar kaldırılmaya çalışılıyor ise, orada, "hayali" değil, uydurma değil, gerçek faşizm vardır. Ve bu nedendir ki, faşizme karşı savaşım, bu kurumlaştırılmış zor örgütlerine karşı doğrudan savaşım ve faşizmin kitle tabanına karşı, bu tabanı, faşizmin desteğinden koparmak için dolaylı savaşım olarak özetlenebilir. Birincisi (faşizmi gerçekleştirme örgütlerine karşı) ne denli kesin ve kararlı bir tutumu gerektirirse, ikincisi (geniş halk yığınlarına karşı) o denli esnek, açıklayıcı, ikna edici bir tutumu gerektirir.

II

Faşizm, kapitalizmin emperyalist döneminin ürünüdür. Bu anlamda, Marx ve Engels faşizmi tanımadılar. Faşizm, yalnızca ülke içi sınıflar arasındaki güçler dengesindeki değişikliğin ürünü değil, dünya sosyalist ve kapitalist güçler dengesindeki bir değişikliğin de ürünüdür. Bu anlamda,

Lenin, faşizmi tanımamış sayılmak gerekir.⁹ Buna karşılık gerek Marx ve Engels, gerek Lenin, kapitalist rejimin uluslararası bir nitelik kazanması, sermayenin merkezleşmesi ve büyük sermaye sahiplerinin giderek azalması ile birlikte, onların giderek artan *baskılarını* vurgulamayı ihmal etmediler. Marx, *Kapital*'de (Birinci Cilt), "büyük sermaye sahiplerinin sayılarındaki azalmayla birlikte, sefalet[in], baskı[nın], kölelik[in], soysuzlaşma[nın], sömürü[nün] alabildiğine arttığını" yazar.¹⁰ "Birçok kapitalistin birkaç kapitalist tarafından mülksüzleştirilmesi", ya da büyük sermaye sahiplerinin *azalması*, aynı zamanda, baskıyı *arttırır*. Engels; *Fransa'da Sınıf Savaşmaları, 1848-1850*'ye yazdığı önsözde, burjuvazinin, proleter devrimci hareketin yasa-dışı eyleminden daha çok, yasal eyleminden, ayaklanmadaki başarılarından çok, seçimlerdeki başarılarından korktuğunu özellikle vurguluyordu. "Burjuvazi ve hükümet —*diyordu Engels*—, İşçi Partisinin illegal eyleminden çok legal eyleminden, ayaklanmalarındaki başarılarından çok seçimlerdeki başarılarından korkar oldular."¹¹ Özünde burjuva özgürlükler olan siyasal özgürlüklerden, gene en çok burjuvazi korkar olmuştur. Sömürücüler, en demokratik cumhuriyetlerde bile, sermaye iktidarının sarsıldığını sandıkları her keresinde, teröre başvurmuştur.¹² "Genel olarak söylemek gerekirse —*diyordu Lenin*— bugünün temellerine, yani kapitalist temellere ... dayanan siyasal özgürlükler, burjuva özgürlüklerdir. Özgürlük istemi, esas olarak, burjuvazinin çıkarlarını ifade eder. Bu istemi ilk ortaya atanlar, burjuvazinin temsilcileri olmuştur. Burjuvazinin yandaşları, elde ettikleri bu özgürlüğü, onu ılımlı ve kılıkırk yaran burjuva dozuna indir-

⁹ Lenin'in öldüğü yıl, Mussolini'nin faşist çoğunluğu sağladığı yıldır (1924). Lenin'in uzun süren hastalığı da gözönünde bulundurulmalıdır. Lenin, "İtalyan faşistleri"nden, *Collected Works*, vol. 32, s. 522 ve vol. 33, s. 431'de söz etmektedir. Lenin'in hastalığı dolayısıyla katılmadığı Komünist Enternasyonalin IV. Kongresi, (Kasım-Aralık 1922), faşizmin küçük-burjuva yanlısı sahte görünümüne dikkati çekiyor ve faşizmi, burjuvazinin yalnızca işçi sınıfına yönelmiş bir hareketi değil, aynı zamanda, 'burjuva demokrasisinin temel kurallarına yönelmiş bir iktidar aracı' olarak vurguluyordu (*Komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili*, s. 20).

¹⁰ Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, Sol Yayınları, Ankara 1978, s. 782.

¹¹ Friedrich Engels, "Giriş", Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşmaları, 1848-1850*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 21; *Seçme Yapıtlar*, I, s. 239.

¹² Bkz: V. İ. Lenin, "Komünist Enternasyonal I. Kongresi, *Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü*, Ankara 1977, s. 150-151.

geyerek, devrimci proletaryanın, barış zamanlarında üstü örtülü bir biçimde, fırtınalı zamanlarda ise acımasız bir biçimde baskı altına alınmasıyla birleştirerek ve tıpkı ustaları gibi kullandılar."¹³

Sermaye, bir yandan merkezleşir, ve kapitalist rejim uluslararası bir nitelik kazanırken, birçok kapitalist birkaç kapitalist tarafından mülksüzleştirilerek büyük burjuvazinin sayıları giderek *azalırken*, gericilik, sömürü ve baskı da aynı ölçüde *artmaya* başlar. Ama şu da var ki, burjuvazinin çıkarlarını ifade eden kapitalist üretim ilişkileri temeline dayanan siyasal özgürlükler, ilkin burjuvazinin temsilcileri tarafından ortaya atılmış, ve bu burjuva özgürlükleri elde ettikten sonra, bu özgürlükleri, devrimci proletaryayı, barış zamanlarında üstü örtülü bir biçimde, fırtınalı zamanlarda acımasızca baskı altına almakla birleştirmeyi bilmişlerdir. Engels'in ömrünün sonlarına doğru söylediği gibi, burjuvazi, devrimci proletaryanın illegal eyleminden çok legal eyleminden, ayaklanmalarındaki başarılarından çok seçimlerdeki başarılarından korkar olmuştur. Burjuvazi, burjuva özgürlükleri, genel olarak, devrimci proletaryaya karşı, üstü örtülü bir baskı ile birleştirmiş, sermayenin iktidarının sarsıldığını hissettiği zamanlar ise, terör ile, acımasız bir biçimde devrimci proletaryayı baskı altına almıştır. Burjuva demokrasisi, feodal soyluluk karşısında, aristokrasi karşısında, kan esasına dayalı üstün kast karşısında, yeni rejimin, topraktan bağımsız olarak oluşan yeni iktisadî güç olan sermayeye sahip olmaya başlayan üçüncü katmanın, talep ettiği eşitlik, özgürlük ve kardeşlik, doğaldır ki, kendisi gibi hiç bir kan soyuna dayanmayan, ama sermaye sahibi de olmayan sınıf ve katmanlar için bir eşitlik, özgürlük ve kardeşlik talebini içerecekti. Aynı zamanda, egemen sınıf olarak, bu eşitlik ve özgürlüğü, egemenliği altında bulunan emekçi sınıf ve katmanlara karşı bir baskı ile birleştiren burjuvazi, dünyanın iki ayrı sisteme bölündüğü, ve bu güç dengesinin aleyhine bozulduğu uluslararası durum karşısında, dünya kapitalist sisteminden en çok çıkarı olan, kapitalist sistemin yer yer çözülmesiyle birlikte en çok kaybedecek olan,

¹³ V. İ. Lenin, *Demokratik Devrimde Sosyal-Demokrasinin İki Taktiği*, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 125.

dolayısıyla bu sistem içersinde bulunan ülkelere en çok pençesini geçirmiş olan, mali-sermaye, yani *en* emperyalist unsurlar, bu sistemi terketmeye hazır duruma gelen ülkelerde, bundan da önemlisi, bu sistemde büyük yarıklar açması olanaklı stratejik önemi olan ülkelerde, burjuva demokratik özgürlükleri, ancak kendi çıkarları doğrultusunda ve kendisi için muhafaza ederek, emekçi sınıf ve katmanları ve özellikle devrimci proletaryayı ve onun savunucularını baskı altına almayı bir potada birleştirebilmiştir. Bu baskı, büyük burjuvazinin tarihsel deneyiminden geçerek, daha ince, ama daha ağır bir yönde geliştirilmektedir.

İkinci Dünya Savaşından sonra, dünya kapitalist sisteme, en çok ve en yaygın biçimde pençesini geçiren, ve bu sistemden en büyük sömürüyü sağlayan, en çok çıkarı olan, dolayısıyla bu sistemi koruyacak zoru (ordu ve donanmayı, istihbaratı vb.) gerek teknik düzey bakımından, gerek parasal bakımdan besleyebilecek ABD emperyalizmi, bu dünya emperyalizminin en emperyalist kesimi, bu sistem içersinde yer alan, bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerde, kendi çıkarları doğrultusunda siyasal iktidarlar oluşturarak, açık ya da kapalı bir biçimde, başta işçi sınıfı olmak üzere, emekçi sınıf ve katmanların demokratik özgürlüklerini baskı altına almıştır. Bu baskı, ya da askerî diktatörlüklerde olduğu gibi açık bir biçimde devlet organları tarafından, ya da örtülü bir biçimde, siyasal iktidarın ve dolayısıyla devletin bilgisi içersinde, ama devlet-dışı baskı örgütleriyle gerçekleştirilmektedir. Her iki biçimde de, devrimci ve ilerici kitlelere karşı terörcü baskı kuruluşları vardır ve bunlar kurumlaştırılmıştır. ABD emperyalizminin geliştirdiği faşist kurumlar, bu emperyalizmin güdümündeki siyasal iktidarlar döneminde, burjuva demokratik kurumların biçimsel varlığı altında, devrimci ve demokratik hareketleri terörcü baskı altına almakta; demokratik ya da devrimci siyasal iktidarlar döneminde, hem bu işlevini gerçekleştirmekte, hem de bu iktidarların yıkılarak, yerine, kendi çıkarları doğrultusunda iktidarların kurulması işlevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır.

ABD emperyalizminin, İkinci Dünya Savaşından bugüne değin geliştirdiği savaş yöntemleri, birbirinden oldukça

farklıdır. Şu anlamda farklıdır, bir kere, dünya emperyalist sistemi savunma yöntemlerini değiştirerek geliştirmiştir; ikincisi, siyasal iktidarları değiştirme yöntemlerini değiştirerek geliştirmiştir. ABD emperyalizmi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında benimsediği genel savaş stratejisini, atom bombasının Sovyetler Birliği tarafından üretilmesiyle, geliştirerek, *genel savaş stratejisi* yanında sınırlı savaş stratejisini de benimsedi. Emperyalist sistem, sosyalist sistem içersindeki ülkelerin sınırlarından yapılacak saldırıya karşı geliştirilen *sınırlı savaş stratejisi* ile uzun zaman yetinmedi. Eisenhower Doktrini, "uluslararası komünizmin, silah kullanmadan, *dolaylı olarak da* saldırıya geçebileceği"¹⁴ görüşünü ilke olarak kabul etti. Rockefeller Grubu tarafından hazırlanan bir raporda, ABD emperyalizmini, açık saldırıların yanında, ondan *daha* tehlikeli, ama *saldırı görünüşünde olmayan* başka tür saldırıların tehdit ettiği öne sürülüyor, bu saldırıların, bazan iç savaş biçiminde, bazan devrimci hareket biçiminde, bazan demokratik akımlar biçiminde, ve bazan reform hareketleri biçiminde maskelenmiş saldırılar olduğu belirtiliyordu.¹⁵ Bunlar açık saldırı değil, dolaylı saldırılardı. ABD emperyalizmi, kendisine bağımlı ya da yarı-bağımlı ülkelerde, halkın kendi iradesiyle ve girişkenliği ile oluşturacağı, demokratik dönüşümleri bile, kendisine yöneltmiş bir maskeli tehdit olarak nitelmiş, ve bu "dolaylı saldırı"lara karşı "müdahale" etmeyi, savaş stratejisinin resmî politikası haline getirmiştir.

"Dolaylı saldırı"ya karşı müdahale, ABD emperyalizminin açık ve resmî politikasıdır. 5 Mart 1959'da, Ankara'da CENTO üyeleri Türkiye, İran ve Pakistan ile ayrı ayrı imzaladığı ikili anlaşmalarla, ABD'ye, bu müdahale hakkı tanınmıştır. Bunlar, ABD emperyalizminin açık ve resmî politikasıdır. Yalnız şu var ki, ABD emperyalizmi, bu "dolaylı saldırı"ya karşı "müdahale" hakkını, bu açık, resmî politikasını, her türlü devrimci, demokratik ve reformcu hareketi, hareketin oluşma halinden başlayarak, her evresinde, içten durdurmak, geriletmek, ezmek için ikinci bir politi-

¹⁴ Ali Halil, *Atatürkçü Dış Politika ve Nato ve Türkiye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1968, s. 168.

¹⁵ *Amerikan Harp Doktrinleri*, s. 297.

kaya, “resmî olmayan ve gizli politika”ya¹⁶ dönüştürmeye başlamıştır. Resmî olmayan ve gizli politika ile, ABD emperyalizmi, bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerde, yeni savunma ideolojileri ile birlikte kurulmuş ve geliştirilmiş resmî kuruluşların örtüsü altında, resmî (açık) olmayan karşı-müdahale örgütleri oluşturarak, faşizmi gerçekleştirme taktiklerini geniş ölçüde uygulamaya başlamıştır. Örneğin, ABD emperyalizmi, CIA aracılığıyla, Şili’de Allende’yi devirmek için 8 milyon dolar harcamıştır. Allende’yi devirmek için, Vahap Erdoğan’ın “Şili Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme” (Ülke, n° 5) yazısında ayrıntılı bir biçimde sergilediği yaygınlaştırılan ve yoğunlaştırılan sabotajlar, suikastler, direnişler, ABD emperyalizminin bu ülkede harcadığı 8 milyon dolarla gerçekleştirilmiştir.¹⁷ Elbette, Şili’de, Allende’yi devirmek için bu 8 milyon dolar, resmî ve açık yollarla harcanmamıştır. Bunlar, gizli olarak, el altından ve sürekli sabotaj, suikast, katliam ve direniş hareketleri için harcanmıştır.

ABD emperyalizmi, dolaylı saldırı olarak nitelendiği, ilerici, demokratik, devrimci tüm gelişmelere, o ülke içersinde, resmî olmayan yollarla gizli bir biçimde karşı çıkmak üzere, sürekli yeni taktikler geliştirmektedir. Uluslararası sermaye, kuşkusuz, emperyalist ülkelerin kendileri arasında ve emperyalist ülkeler ile bağımlı ülkeler arasında birbirinden farklı iki ayrı kategori oluşturur. Gerek emperyalist ülkeler arasında, gerek bağımlı ülkeler üzerinde, en emperyalist unsurlar, ana merkezi meydana getirirler. Bu ana merkezi, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra, belirgin bir biçimde, ABD emperyalizmi oluşturur. Emperyalist sistem içersinde, ana merkez, kumanda merkezidir. Mali-sermayenin en emperyalist unsurları, bu sermayenin çıkarlarının temsil edildiği her yerde, her ülkede, kendisini, “baba” olarak görür. Kendi öz çıkarlarını, yani korkunç sömürü düzenini sürdür-

¹⁶ Burnham, *Containment or Liberation*’dan alıntı: *Amerikan Harp Doktrinleri*, s. 113.

¹⁷ ABD emperyalizmi, CIA aracılığıyla, İran’da Musaddık’ı devirmek için 10 milyon dolar dağıtmıştı. Şah lehine yürütülen bir gösteri için harcanan 10 milyon dolar, Musaddık ve taraftarlarının paniğe kapılmasına, Şah’ın yeniden tahta oturmasına yetmişti. (David Wisse, B. Ross, *Görünmeyen Hükümet CIA*, Onur Yayınları, Ankara 1976, s. 136.)

mek için, bağımlı ve yarı-bağımlı ülke halkının “baba”sı, kurtarıcısı rolünü oynar. Emekçi halkı, bu halk üzerinde toplu katliamlar tertipleyerek, cinayetler tezgâhlayarak, “kurtarır”, ya da emekçi halkı katlederek, boğazına kısıkaç gibi sarılarak bu halkın “çıkarları”nı “korur”. Halkın demokratik özgürlüklerini, halk içinden döktüğü kanla boğarak, ona, bu halkın kendi eliyle itelediği ve aslında kanlı bir diktatörlükten başka bir şey olmayan “özgürlük”ünü, bir “baba” olarak, zorla “bağışlar”. Kendi çıkarlarını korumak için halkın iradesini kanlı yöntemlerle bastırırken, halka, kendini, halkın “iradesi” olarak gösterir. Halkın kendi öz iradesi, bir “saldırı”, bir “tehdit”tir, ve bu nedenle, halkın öz “baba”sı olarak, bu “neseb-i gayri sahih” oğullarının iradesini kendisi belirler. Kendi iradesini, o ülke halkının iradesi üzerinde tutar; bunun için de, ulusun yazgısını, ulusun değil, kendisinin belirlemesini doğal bir hak gibi ortaya koyar ve bunu halk düşmanları ile yaptığı anlaşmalarla, resmileştirir. Bu nedendir ki, halkın kendi yazgısını belirlemesinin belirtisi olan eğilimlerini bir “dolaylı saldırı” ve bir “tehdit” olarak niteler.

Birleşik Devletler Dışişleri Bakanı Dulles ile Türkiye Dışişleri Bakanı Zorlu’nun Mart 1959’da Ankara’da imzaladığı “dolaylı saldırı” anlaşması konumuz bakımından özel bir önem taşır. Çünkü, “dolaylı saldırı”ya karşı “müdahale” hakkı, “dolaylı saldırı”nın açık bir tanımı yapılmadığı için (Zorlu, 27 Mayıs’tan sonraki soruşturmada “dolaylı saldırı”nın tanımının yapılmadığını, bunun takdirinin Birleşik Devletler’e ait olduğunu söyleyecektir), “dolaylı saldırı” kavramında Birleşik Devletler tarafından yapılan her değişiklik, aynı zamanda, Birleşik Devletlere tanınan “müdahale” hakkının da içeriğini sürekli olarak değiştirmeye olanak sağlamıştır.

Birleşik Devletler tarafından oluşturulan ve gene aynı Birleşik Devletler tarafından (diğer bağımlı ve yarı-bağımlı ülkeler gibi) Türkiye’ye kabul ettirilen “dolaylı saldırı” kavramı, Türkiye’de, “düzenli-olmayan savaş” sorununa yeni boyutlar kazandırmasının, belirleyici adımı olmuştur. Başbakan Ecevit’in, 3 Şubat 1978 günü yaptığı basın toplantısında, kontrgerilla konusuna ilişkin açıklamaları sırasında,

dolaylı savaş kavramının 1960'tan önce, 1958-1959 yıllarında, dışardan kabul ettirilmiş bir kavram olduğunu belirtmesi üzerine,¹⁸ Demokrat Parti iktidarı döneminin başbakan yardımcısı ve bakanlarından Samet Ağaoğlu, Ecevit'in, Demokrat Partiyi, "devlet kuvvetlerini siyasi hedeflerle kontrgerilla savaşına alet etmekle suçladığını" ileri sürerek, bunun doğru olmadığını söylüyor, ve buna kanıt olarak da, Demokrat Parti iktidarının muhalefeti ezme için halkı silahlandığı iddialarının asılsızlığını öne sürüyor.¹⁹

Olgulara, özellikle ülkeyi bugün ciddi sorunlarla karşı karşıya getirmiş olan geçmişteki olgulara, daha nesnel bir yaklaşımla eğilmek zorunluluğu vardır. Ağaoğlu, Demokrat Parti zamanında, halkı silahlandırmak için güney illerine o zamanki millî savunma bakanının emri ile gönderilen silahların, aslında, "gizlice ve tamamen askerî maksatlarla" ve o zamanın Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in emri ile gönderildiğini söyleyerek, Demokrat Parti iktidarını akladığı inancındadır. Demokrat Parti iktidarı, 5 Mart 1959'da, ABD ile "dolaylı saldırı" anlaşmasını imzalamış mıdır, imzalamamış mıdır, soru budur, ve bu soruya, Ağaoğlu'nun olumsuz bir yanıt verebilmesi olanaksızdır. Aynı gün, ABD, Ankara'da, öteki CENTO üyeleri İran ve Pakistan ile de, aynı nitelikte, ikili anlaşmalar imzalamıştır, ve yalnızca bu bile, bu anlaşmanın, ABD ile Türkiye arasında karşılıklı oluşturulmuş bir anlaşma olmadığını, ABD tarafından dayatılmış bir anlaşma olduğunu ortaya koymaktadır.

ABD ile Türkiye arasında imzalanan "dolaylı saldırı" anlaşması, iki maddeden oluşmaktadır: biri, Birleşik Devletler'in kendi takdiri ile Türkiye'ye müdahale hakkını, öteki ise, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına yapılacak bir dış saldırıyı, Birleşik Devletler'in "gayet ciddi bir şekilde tetkik edeceğini".²⁰ "Uluslararası ihtilafli sorunlara Amerika'nın derhal müdahale edeceği" yolundaki demec ve görüşlerin "yanlış anlaşıldığı"ni söyleyen Ache-

¹⁸ 4 Şubat 1978 günlü gazeteler.

¹⁹ *Milliyet*, 7 Şubat 1978.

²⁰ Bkz: Sevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1969, s. 330-331.

son, "Bu görüşü şöyle anlamak ve yorumlamak gerekir —diyor ve devam ediyordu—, Amerikan silahlı kuvvetleri, ancak, Amerikan çıkarları gerektirdiği takdirde müdahale edecektir."²¹

Bütün bunları şöyle çerçevelemek olanaklıdır: ABD, Türkiye'de, bir protesto hareketini, bir grevi, bir direnişi ya da seçim sonuçlarını bir "dolaylı saldırı" olarak niteleyerek Türkiye'ye müdahale edebilecek, ama buna karşın, Türkiye'nin bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelen saldırıları, ciddi bir biçimde tetkik edecek, Amerikan çıkarlarına uygun görürse, müdahale edecek ya da yardımda bulunacaktır. Anlamı açıktır, Türkiye'ye, gerektiğinde, Yunanistan'ı saldırtırsa, doğal olarak müdahale etmeyecektir, ve bunun hesabının yapıldığı, ikili anlaşma metninde gizlenmiştir. Türkiye'nin toprak bütünlüğüne, bağımsızlığına bir müdahaleyi, şurada ya da burada, kendisinin de amaçlayacağını içersinde taşıyan bu anlaşma, Demokrat Parti iktidarı zamanında imzalanmıştır, ve Ağaoğlu, ilkin, bu olgu üzerinde durmalıdır. İkincisi, "dolaylı saldırı" kavramı ile "müdahale" kavramının açık bir tanımını içermeyen bu anlaşma gereğince, ABD'nin, Türkiye'de, "dolaylı saldırı"ya karşı oluşturduğu "müdahale"nin gayrinizami savaş denen düzenli olmayan savaş kavramı içersinde, özünden ve ilkelerinden saptırılarak, bir başka deyişle emperyalizmin özsel içeriğine uygun olarak, devrimci, demokratik, ilerici ne varsa, tüm hareketlere karşı bir kanlı bastırma dönüştürülmüş olup olmadığının yanıtlanması gerekir. Sanırım, Ecevit'in, 1958-1959 yıllarında dışardan kabul ettirildiğini söylediği dolaylı savaş (ya da saldırı) kavramının, o günlerde, Türkiye'de Ağaoğlu'nun ileri sürdüğü gibi, Demokrat Parti iktidarının "devlet kuvvetlerini siyasi hedeflerle kontrgerilla savaşına alet etmek" olarak ele almak yerine, şu son on yıl içersinde, bu kavramın saptırılarak tehlikeli boyutlar alıp almadığı üzerinde durmak, ya da bugün resmî adı tartışılan, ama adı ne olursa olsun varlığı açıkça bilinen kontrgerilla faaliyetlerinin kökeninin bu anlaşmadan kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorusunu yanıtlamak gerekir. Sorunun düğüm noktalarından biri buradadır. Bizim Ecevit ile Ağaoğlu arasın-

²¹ *Amerikan Harp Doktrinleri*, s. 98.

da bir taraf olmadığımız bilinen bir gerçektir, ama sorunun özünü açıklaması bakımından, sorumluluk mevkiinde bulunmuş bir parti başkanının, ayrı bir önemi olan konuya ilişkin değerlendirmeleri üzerinde durmanın yararı vardır. Ecevit, “devletçe düzenlenmiş bir kontrgerilla yoktur” dediği basın toplantısında, aynı zamanda, 12 Mart döneminde yetkili yerlerde bulunan kişileri kastederek, şunları söylüyordu: “Geride bıraktığımız yıllarda, yetkili mevkideyken *kendi* dünya görüşlerine ve siyasal değerlendirmelerine göre, ellerindeki olanakları ve yetkileri çok yanlış ve sağlıksız biçimde kullanmışlardır. ... Bu tür kimseler elinde, demokratik hukuk devletinin etkin yönetimi ve denetimi altında bulunmayan güçlerin ve yetkilerin ne kadar kötüye kullanılacağı bellidir. ... 1960’tan önce, sanırım 1958-1959 yıllarında dışardan kabul ettirilen dolaylı savaş kavramı da bu tür yanlış uygulamalara ve amaç saptırmalarına son derece elverişli bir kavramdır, tehlikeli bir kavramdır. Yani bu ülkenin içinde, hatta ideolojik akımlar dolayısıyla çıkabilecek bir kargaşalığı, bir huzursuzluğu kökü dışarda bir dolaylı savaş olarak değerlendirmek ve ona göre savaşta düşmana karşı uygulanabilecek önlemleri, stratejiyi uygulamak — dolaylı savaş kavramı, bu gibi saptırmalara yol açabilecek bir kavramdır ve ... 1960 öncesinde Türkiye’ye dışardan kabul ettirilmiş bir kavramdır.”²² Kuşkusuz, bu açıklamalardan, Ağaoglu’nun öne sürdüğü gibi, Demokrat Parti iktidarının, “devlet kuvvetlerini siyasî hedeflerle kontrgerilla savaşına alet ettiği” sonucu değil, Demokrat Parti iktidarından çok sonra, devletin yetkili mevkilerinde bulunanların, ellerindeki olanaklar ve yetkileri, Demokrat Parti iktidarı zamanında, dışardan, yani ABD’den, Türkiye’ye, yani Demokrat Parti iktidarına kabul ettirilmiş olan ve yanlış uygulamalara ve amaç saptırmalarına elverişli bulunan dolaylı saldırı ya da dolaylı savaş kavramının, yanlış uygulamalara ve amaç saptırmalarına, bir başka deyişle resmî amacın dışında kullanılmasına temel teşkil etmiş olmasıdır. Esas olan budur. Demokrat Partinin o günkü sorumluları, eğer o zamanki “dolaylı saldırı” anlaşmasını sessizce geçiştirerek bu ikili anlaşmanın bugünkü gizli ve resmî olma-

²² 3 Şubat 1978 günlü Basın Toplantısı. Metin, *Hürriyet*, 4 Şubat 1978’den.

yan yönünü yadsıyacak olurlarsa, o günkü dolaylı saldırı anlaşmasını açıkça savunmuş olurlar. Gerçeklerden, olgulardan bir kaos örülebilir, ve elektrik şerasesi olarak etinde, kurşun olarak bedeninde, korku olarak beyninde varlığını duyan binlerce insanın acısını ve çığlığını, bunun yok olduğunu haykıran koronun yüksek sesleri altında işitebilmek zorlaşır.

Nitekim, Demokrat Partinin gerçek varisi olduğunu söyleyen AP Genel Başkanı Demirel, “Kontrgerilla için Ecevit’in yakasını bırakmam” dediği basın toplantısında (5 Şubat 1978), “Kontr-gerilla —*diyordu*— bir savaşta ülkenin bir parçası terkedilirse, gene devlete ait kuvvetlerin gayri nizami savaş içinde kalıp düşmanın işini güçleştirmek için askeriye müracaat edilen metodlardan biridir. Yalnız bizde değil, bütün dünya ordularının müracaat ettiği yollardan biridir. Biz icat etmedik bunları.”²³

Esasen, NATO’ya girdikten kısa bir süre sonra, 1953’te, kurulan Seferberlik Tetkik Kurulunun kuruluş amacı da bu çerçevededir. Türkiye’nin savunma stratejisi, NATO’ya göre, yeniden düzenlenirken, ABD’nin önerisi ile kurulan Seferberlik Tetkik Kurulunun kuruluş amacı ve savunma stratejisi şöyle belirlenmektedir: “Düşman kuvvetlerinin saldırısı ve yurdun bazı bölümlerini ele geçirmeleri halinde, düşman kuvvetleri ile gayrinizami savaş yapacak, mukavemet grupları örgütleyecek. *Düşman kuvvetlerinin yurt içine sızmaları halinde*, onları bulup imha edecek.”²⁴ Burada, açıkça, Türkiye’ye dışardan bir askerî saldırı söz konusudur, ve işgal altında bulunan topraklarda, düzenli savaş dışında, düzenli-olmayan bir savaş (gayrinizami savaş), resmî bir savaş stratejisi olarak, Türkiye’ye ABD tarafından kabul ettirilmiştir. Seferberlik Tetkik Kuruluna bağlı birliklerin teşkili için bir yandan Amerikalı hocalar görevlendirilirken, öte yandan da düzenli-olmayan (gayrinizami) savaş eğitimi için Amerika’ya subaylar gönderilmeye başlanmıştır.²⁵ Ülkü Arman, *Hürriyet*’teki haber-makalesinde, bu konuda, bize şu bilgileri veriyor:

²³ Metin, *Milliyet*, 5 Şubat 1978’den aktarıldı.

²⁴ Ülkü Arman, “Kontrgerilla Yakıştırma Bir Addır”, *Hürriyet*, 7 Şubat 1978.

²⁵ Aynı yerde.

“Gayrinizamî savaş eğitimi, bu çeşit savaşlara katılacak erat, erbaş ve subayların nizamî savaş yapacak olanlardan farklı bir şekilde yetiştirilmesini amaç alıyordu. ... Yetiştirilen askerler, günün birinde *ihtiyaç duyulması halinde, yurdu işgal edecek düşmana karşı*, İkinci Dünya Savaşında örnekleri çok görüldüğü şekilde ‘mukavemet hareketi’ni oluşturacaklardı. Bu yüzden, bu çeşit eğitim gören askerlerin kimlikleri, terhislerinden sonra, Seferberlik Tetkik Kurulunca muhafaza ediliyordu. Bu birliklerde eğitim görmüş subay ve assubaylar da emekliye ayrıldıktan sonra dahi Seferberlik Tetkik Kurulu emrinde ihtiyat olarak bulunacaklardı.”²⁶

Ülkü Arman’ın, yarı-resmî diyebileceğimiz yazısında anlattığı biçimiyle, AP Genel Başkanı Demirel’in kontrgerilla tanımı arasında resmî bir *uyum* olduğu açıktır. *Aydınlık*’ın yazısına göre 1970’te, Ülkü Arman’ın yazısına göre Sunay’ın Genelkurmay Başkanlığı sırasında, geliştirilmiş bulunan Seferberlik Tetkik Kurulunun adı, Özel Harp Dairesi olarak değiştirilmiş, ve Özel Harp Dairesinin görevleri, gene Arman’ın yazısına göre, şöyle belirlenmiştir: “1° Düşmanın yurdun bir bölümünü işgal etmesi halinde, o bölgede yeraltı mukavemet teşkilâtı organize etmek, 2° yurt içine sızacak düşman kuvvetlerini bertaraf etmek, 3° ordunun düşman ülkelerine hareketinde, geri bölgenin güvenliğini sağlamak, 4° yurt içinde düşmanla işbirliği yapmaya kalkışacak grupları etkisiz bırakmak.”²⁷

Gerçeklerin inatçı olduğu sözünü hepimiz biliriz. Ve gerçekler, inatla, kendilerini açığa vururlar. Yarı-resmî bir açıklama niteliğinde olan Ülkü Arman’ın yazısında da, gerçekler kendilerini açığa vurmak için, kendilerini örten bu tümceleri yumruklar gibidir. Nitekim, aynı yazıda, birbirinden ayrı üç özellik dikkati çeker. Birinci özellik, bu kuruluşların, Birleşik Devletler tarafından, dışardan, kurdurulmuş ya da yönlendirilmiş olduğudur. Bu bakımdan da, ABD emperyalizminin yukarda belirtilen savaş stratejilerinden soyutlanamayacağıdır. Nitekim Arman, Seferberlik Tetkik Kurulunun, Türkiye’nin NATO’ya girmesinden sonra, “Amerikalı uzman-

ların önerisi ile” kurulduğunu ve bu kurulun oluşturulması için, bir yandan “Amerikalı hocaların görevlendirildiğini” ve öte yandan “Türkiye’den Amerika’ya gayrinizamî savaş eğitimi için subaylar gönderilmeye” başlandığını yazmaktadır. 1965-1969 yılları arasında da, “Özel Harp Dairesinde görevli çok sayıda subay ve assubayın eğitim için Amerika’ya gönderildiği” aynı yazıda yer almaktadır. İkinci nokta, gizlilikle ilgilidir ve bu gizliliğin, ülkeyi işgal eden düşmana karşı bir gizlilik olmadığına adeta ifade edilmesidir. Arman’ın verdiği bilgilere göre, Seferberlik Tetkik Kurulu “kamuflej” bir isimdir. Hiç bir ülke, düşmana karşı kendi savaş örgütünün adını saklamadığı gibi, haber alma örgütlerinin de adını saklamamıştır. Bunlar, devletin ne tip devlet olursa olsun zorunlu organlarıdır. Düşman içersinde değil, ülkede, kendi vatandaşları arasında, toplanacak bilgileri de, yurttaşın kendisinden gizlemenin gereği de yoktur. Nitekim, Arman, bu kurulda görev alanların gizli tutulduğu kadar, bunlara, “hiç bir sırlarını açıklamamak, birlik hakkında konuşmamak, *verilen görevleri kayıtsız şartsız yerine getirmek*” için yemin ettirildiğini, “aksi takdirde cezalandırılacaklarını” peşinen kabul ettiklerini belirtiyor. CHP Senatörü Niyazi Ünsal, TBMM Bütçe Komisyonunda yaptığı bir konuşmada ise, bu yeminin, genel hatlarıyla, “Burada öğrendiklerimi, herhangi bir yerde açıklarsam, söylersem, vücudumun ortadan kaldırılacağını şimdiden kabul ederim.”²⁸ biçiminde olduğunu açıklıyor. Düşmanın eline düşmüş bir istihbarat görevlisinin konuşmamasının isteneceği doğaldır, ama konuştuğu zaman, düşman elinde olan “vücudunun” ortadan kaldırılacağına ilişkin yemin ettirilmesi, mantığa aykırı bir şeydir. Üçüncüsü, Ülkü Arman’ın da belirttiği gibi 12 Martta, Özel Harp Dairesi, “hem istihbarat, hem operasyon ve hem de sorguya çekme” işlemlerinde görev almıştır. Bu görevler, gene Arman’ın yazısında belirttiği Seferberlik Tetkik Kurulunun kuruluş amaçları ve Özel Harp Dairesinin görevleri arasında bulunmamaktadır. Sorun buradadır. Kime hangi görev verilmiştir, kim hangi görevleri yapmıştır? İstihbarat yapmıştır, operasyonlar düzenlemiştir ve sor-

²⁶ Aynı yerde.

²⁷ *Hürriyet*, 7 Şubat 1978.

²⁸ Metin, *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1978’den.

gu yapmıştır. 12 Mart döneminin başlıca şikâyeti bu sorgular üzerine toplanmıştır. Burada sorguya çekilenlerin verdikleri ifadeler, mahkeme dosyalarında. Bunların bir kısmı, pek şaşırtıcı nitelikte olanları, gazetelerde yayınlanmıştır. Bu ifadelerin hepsi, bile bile, yadsınmakta, bir “komünist taktiği”, “komünist uydurması” olarak nitelendirilmektedir. Bunlara ait en son açıklamalardan biri, Cumhuriyet Senatosunda yapıldı. “Türkiye’de faşizm yoktur” diyen ve AP’lilerin “tarihe ışık tutuyorsun hocam” diye sık sık alkışladıkları, Cumhurbaşkanı seçilmiş üye Hüseyin Naili Kubalı, bu işkencelerden birini, 27 Mayısçı bir kurmay subaya işkence yapıldığını anlatırken, şunları söylüyor: “... zincirlerle ayaklarını bağlamışlar karyolaya, o da çekmiş yorganı girmiş yatağın içine. ‘Ne yapıyorsun orada, çekip yorganı başına’ demişler. ‘Düşünüyorum’ demiş. ‘Düşünme yasaktır’ demiş nöbetçi.”²⁹ Çırlıçiplak soyulmuş genç kızlara nasıl hakaret altında işkence edildiğine ilişkin ifadelerden pasajlar aktarmıyoruz. Konumuz, işkencelerde kullanılan yöntemleri, aldığı şaşırtıcı boyutları araştırmak değil de onun için. Konumuz, bir devlet kuruluşunun, kuruluş ve görevleri açısından, kendisine verilen yetki ve görev açısından, faaliyetlerinin bir değerlendirmesini yapabilmektir. AP Genel Başkanı Demirel, “Kontr-gerilla için Ecevit’in yakasını bırakmam” dediği basın toplantısında, “Türkiye Cumhuriyeti hukuk devletidir —*diyor ve devam ediyor*—, yetkilerini, yetki kullananlar, *Anayasadan ve kanunlardan alır*.”³⁰ Tartışmaları kaosa bulamadan, sükûnetle konuşalım: “düşünceyi” yasaklayan bir Anayasa maddesi, bir yasa maddesi var mıdır, ve bu yetki nereden alınmıştır?

Elbette devlet sırrı olan görevler ve bilgiler vardır ve bunları açıklayanlar, idam dahi edilebilir. Ama demokratik bir hukuk devletinde, buna mahkemeler karar verebilir; devlet içinde, devlete ilişkin görevleri yerine getiren bir örgüt, bu örgütü açıklayan herhangi bir görevlisi hakkında, öldürme kararı veremez ve bunu uygulayamaz. Eğer bir örgüt, kuruluş amaçları ne denli yasal olursa olsun, kendi üyeleri hakkında öldürme kararı veriyorsa, bir kere, bu örgütün,

²⁹ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, c. 39, toplantı: 18, 8.11.1978, s. 124.
³⁰ Metin, Milliyet, 5 Şubat 1978’den.

kendi amaçları dışında, devletin resmî ve açık politikası dışında, bir politika izlediği açıktır; ikincisi, kendi üyeleri hakkında ölüm kararı veren bir örgütün, başka insanlar hakkında da bu kararı verme hakkını kendinde bulması anlaşılır bir şeydir. AP Genel Başkanı Demirel, “Kontr-gerilla için Ecevit’in yakasını bırakmam” dediği basın toplantısında, “devlete karşı birtakım anarşi hareketlerini yürüten modern eşkiyalara” karşı, “devletin *kanunlar içersinde* bu hareketi yatıştırması gerekir” diyor ve daha aşağıda şöyle devam ediyor: “Suçu ve suçluyu tayin ve tesbit etme *ise* idareye veya güvenlik kuvvetlerine ait değildir. Mahkemelere aittir. Hep de böyle olmuştur. ... Gerillaya karşı gerilla, kontrgerilla tabiri odur.”³¹ Her şey açıktır sanırım, gerillaya karşı gerilla, kontr-gerilla, devlete karşı yürütülen gerilla hareketini, devletin yasaları çerçevesinde yatıştırması hareketidir, ve burada, suçu ve suçluyu tayin ve tesbit etme işi ise, mahkemelere aittir. Yani istihbarat, operasyon, sorgu, birinci kısmı oluşturmakta, suçu ve suçluyu tesbit işi ise mahkemeler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sorun *iki evre* içerir. Birinci evre 12 Mart dönemini kapsayan evredir, 1973 genel seçimlerine kadar olan dönem kucaklar. Burada, mahkeme önüne çıkana kadar yürütülen istihbarat, operasyon ve sorgu üçlüsü içersinde, bu işlevi gerçekleştiren kuruluşun, bu işleri yürütme yetkisinin bulunup bulunmadığı, ve bu yetkilere sahip ise, uygulamalara uygun bir yetkisinin bulunup bulunmadığı sözkonusudur. İkincisi, 1974’ten sonra, geliştirilmeye başlanan ve dört yıl içersinde giderek değişik boyutlara varan yasadışı faaliyetler ile bu kuruluşun ilişkisi olup olmadığını saptanmasıdır. Bu iki evre, birbirine karıştırılır, ve örgütün yasal kuruluş amaçları ile yasalarda kaynağı bulunmayan faaliyetler yer değiştirirse, hiç bir şey açıklanamaz, hiç bir şey açıklığa kavuşturulamaz. Başbakan Ecevit’in, “Devletçe düzenlenmiş kontrgerilla yoktur” dediği basın toplantısında, “*Eski* yarayı kanatmak istemiyoruz, bu tartışmanın bitmesini istiyoruz, *halen* devam eden uygulama varsa üzerine şiddetle gideceğiz.”³² dediği tümcesindeki “eski” ve

³¹ Metin, Milliyet, 5 Şubat 1978’den.

³² Metin, Hürriyet, 4 Şubat 1978’den.

“halen” sözcükleri, bu iki evreyi birbirinden ayırmaktadır.

Birinci evre, hemen herkesin dolaylı ve dolaysız varlığını kabul ettiği, ama ayrı açıdan değerlendirdiği, Özel Harp Dairesi tarafından yürütülen kontrgerilla faaliyetlerini kapsar. Bu o denli kamuoyunca bilinmektedir ki, *Hürriyet*, kendi imzasıyla yayınladığı olağandışı bir başyazısında, “adı ve tanımı ne olursa olsun kontrgerilla denen bir örgüt vardır”³³ diyecektir. Ecevit’in, 1974’te, başbakanlığı sırasında, bu konuda, kendisi için, Genelkurmay tarafından Özel Harp Dairesi konusunda düzenlenen bir birifingten sonra, yetkililere, “Geçmişin üzerine bir sünger çekileceğini, Af kanununun işkence yaptıkları öne sürülenleri de kapsayacağını, bu nedenle endişelerin bir kenara bırakılmasını, ancak kuruluşun bundan sonra iç güvenlik işlerini, bu işlerle görevli örgütlere bırakmasının yararlı olacağını” söyler.³⁴ Dolaylı bir biçimde aktarıldığı anlaşılan bu sözlerin doğruluğunu, Ecevit’in, başbakan olarak, 3 Şubat 1978 günü yaptığı basın toplantısında, “Bu yarayı kanatmak istemiyoruz, bu tartışmaların bitmesini istiyoruz” tümcesi de kanıtlamaktadır. Sanırım, Ecevit, 12 Mart döneminin kapanmasıyla, dışa dönük olarak oluşturulmuş savunma modellerinin, içe dönük olarak kullanılmasının artık sona erdiğini düşünmektedir. Ashında, Özel Harp Dairesinin, içe dönük operasyonlar düzenlemesi ve sorgular yapması da geride kalmıştır. O günkü Ecevit iktidarı zamanında, asıl önemli olan, işkence yapan ve yaptırınların cezalandırılması değildi, yapılacak tahkikatla tüm gerçeklerin açıklığa kavuşturulması ve belgelenmesiydi. Türkiye’nin yazgısı açısından olduğu kadar, demokrasinin geleceği açısından önemli olan bu husus, af yasası perdesi arkasına itilmiştir. Buna karşın, Ecevit’in basın toplantısı, içeriği yönünden, aydınlatıcı bazı yorumlar getirmektedir. “Dışa dönük olarak oluşturulmuş” gayrinizamî (düzenli-olmayan) savaş kavramının, “içe dönük olarak kullanıldığını” belirten Ecevit şunları söyleyecektir: “Yaptığım araştırmalara göre, Türkiye’de devletçe düzenlenmiş kontrgerilla denen bir örgüt yoktur. Evvelce fiili devlet görevlerinde bulunmuş kimselerin yanlış tanımlaması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu yan-

³³ “Çözüm”, *Hürriyet*, 7 Şubat 1978.

³⁴ Ülkü Arman, adı geçen yazı.

lış tanımlamaların ardından bir yanlış yorumda bulunulduğu, bu yanlış yorumu yapanların yanlış görevler yaptıkları bellidir. ... Gayrinizamî savaş teriminin kullanılması, terimin sözcük anlamı kavramından etkilenen kimselerde yanlış ya da sakıncalı uygulamalara yönelme sonucunu doğurmuş olabilir, doğurduğu da anlaşılıyor. ... Geride bıraktığımız yıllarda, yetkili mevkilerdeyken, kendi dünya görüşlerine ve siyasal değerlendirmelerine göre, ellerindeki olanakları ve yetkileri çok yanlış ve sağlıksız bir biçimde kullanmışlardır. ... Bu tür kimseler elinde, demokratik hukuk devletinin etkin denetimi ve yönetimi altında bulunmayan güçlerin ve yetkilerin ne kadar kötüye kullanılabilceği bellidir.”³⁵ Ecevit, “ulusal savunma kavramı” oluşturulması gereğini vurguladığı Yüksek Askerî Şûra toplantısında yaptığı “dış güvenlik önlemlerinin iç güvenliğe uygulanması iç barışı bozar” dediği konuşmasında, aynı görüşü, şöyle ifade ediyordu: “... dış güvenliği iç güvenlikten kesin ve belirgin çizgilerle ayırmak ... gerekir, yoksa, dış güvenlik için yapılmış hazırlıkların ve uygulanabilecek önlemlerin iç güvenlik gereksinimleri karşısında da uygulanması gibi durumlar ortaya çıkabilir ve bu, demokratik hukuk devletini olduğu kadar, ulusal birliği ve iç barışı da tehlikeye düşürebilir.”³⁶

Bütün bu sözleri, diplomatik giysisinden soyarsak, ortaya çıkan odur ki, düşman saldırısı karşısında, gerek işgal altındaki topraklarda, gerek bu saldırıyla birlikte, içeriye sızabilecek düşmana karşı, askerileştirilmiş bir direnme örgütü olarak oluşturulan düzenli-olmayan savaş stratejisi, geçen dönemde, içe dönük olarak, uygulanmaya konulmuştur. Demokratik hukuk devletinin etkin yönetimi ve denetimi, altında bulunmayan güçler ve yetkiler, Anayasanın ve yasanın tanıdığı yetkilerin dışına çıkılarak, kötüye kullanılmıştır. Bu kötüye kullanma, ilkin saldırı niteliğinde bir “savaş”ı varsayar, ve ikincisi bir “savaş” ilânını gerektirir. Birincisi, açıkça görülür, ülkeye bir dış saldırı olmamıştır; ikincisi ise, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkisi içersindedir, Türkiye, savaşa, TBMM’nin kararı ile girebilir. Türkiye savaşa girmeden, onun bir parçasını oluşturması gere-

³⁵ Metin, *Hürriyet*, 4 Şubat 1978’den.

³⁶ Metin, *Milliyet*, 14 Şubat 1978’den.

ken “düzenli-olmayan savaş”ı başlatmak, hukuksal açıdan, olanaksızdır. Soldaki bazı öğrenci hareketlerini, direnişleri ve bazı aşırı-sol sekte eylemleri, devletin, bir “savaş”, bir “saldırı savaş”ı olarak düşünmesindeki büyük yanılğı bir yana, 12 Martın zorlayıcı gücü, meclisten, bir savaş kararı değil, bir “sıkıyönetim” kararı çıkartmıştır, ve sıkıyönetimin yetkileri ise yasalarla belirlenmiştir. Açıktır ki, demokratik hukuk devletinin gözetimi ve denetimi dışında, bazı yetkililer, ülkede, “gerilla”ya karşı “savaş” ilân etmişlerdir, ve sanıklar, savaş kurallarına uygun olarak, “sanık” değil, “esir” olarak nitelendirilmişler, ve öyle muamele görmüşlerdir.

Bu birinci evreyi, teorik açıdan değerlendirmek gerekirse, daha yukarda, birinci bölümde açıkladığımız gibi, demokratik hukuk devleti kurumlarının muhafaza edilerek, yetkisini gene bu kurumlardan alan, anayasadan ve yasalardan almayan, ama anayasanın ve yasaların tanıdığı temel hak ve özgürlüklerin, zora dayanan yöntemlerle kullanılmasını önleyen, kurumlaştırılmış bir baskı örgütü olduğu açıktır. Bu, yasama, yürütme ve yargı yetkisini elinde toplamayan, ama bu organlara bu kadro tarafından dayatılan ve bu anlamda da —yalnızca bu anlamda— yarı-askeri darbe özelliğinde olan 12 Mart dönemi, kitle tabanına dayanmayan, faşist bir yönetim olarak tarihe geçecektir. 12 Mart dönemi, gerek uluslararası koşullar, gerek iç koşullar gereği, belirlenen görevleri dışındaki faaliyetleriyle özünde faşist, burjuva demokratik kurumların varlığını koruduğu için biçimsel bakımdan demokratik olduğu ve biçimsel olarak demokratik görünümünü sürdürme zorunluluğu nedeniyle de genel seçimlere gitmesi gerektiği için, seçimlerde, halk, Meclis aritmetiğini tersine çeviriverdi. 12 Mart dönemini özünde destekleyen sağ parti, hızla aşağı doğru yuvarlanırken, sosyal-demokrat parti, daha büyük bir hızla yükselme gösterdi. Bu, faşizm açısından, kitle tabanı sorununun önemini de birlikte gündeme getiriyordu. Daha yaygınlaştırılmış ve yoğunlaştırılmış faşist hareketlerle, demokratik ve devrimci hareketleri geriletme, demokratik ve devrimci meslek ve sınıf örgütlerini geriletme, ve buna karşılık, faşizmi güçlendirme, yani emekçi sınıf ve katmanlar arasında, köy-

lülük arasında, gençlik arasında, işçi sınıfı içersinde, lumpenler arasında, kendisine, bir kitle tabanı yaratma, ve bu kitle tabanını genişletme, etkinliği artırma. Faşizm ile demokrasi savaşımı, toplumun tabanına yayılmıştır, ve yeni-faşizmin geleceği, bir bakıma, son tahlilde, bu tabandaki savaşıma bağlıdır; ama, demokrasi cephesinin bu savaşımı sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi için, demokratik haklara sahip olması yanında, onların demokratik haklarını kullanabilmesine, devletin demokratik işlerliğine de gereksinmesi vardır. Bu, demokrasi cephesinin, siyasal iktidar ve seçenekleri konusunda, güncel soruna, daha sağlıklı ve olumlu bir biçimde yaklaşması gereğini kaçınılmaz olarak ortaya koyduğu gibi, demokrasi cephesinin, faşizme karşı savaşımında bütünleşmesinin zorunluluğunu da ortaya koyar. Demokrasi cephesinin siyasal örgütleri, kendi aralarında, faşizme karşı birlik oluşturmak, ve emekçi sınıf ve katmanları bu siyasal doğrultuda birleştirmek tarihsel göreviyle karşıkarşıyadırlar. Siyasal birlik, işçi sınıfının birliğinin olduğu kadar, işçi sınıfının müttefikleriyle (esnaf ve zanaatçı ile, köylülük ile vb.) ittifakın sağlanmasının temel başlangıç noktasıdır.

12 Mart dönemi faşizminin özelliğini belirleyen en önemli noktalardan biri, sınıfsal niteliğidir. 12 Mart faşizminin sınıfsal niteliğini, faşizmin pek hoşlandığı bir tarzda koymak, bunu, toplumun tüm kesimlerinin düşünce ve eğilimlerini içinde barındıran, orduya teşmil etmek, sol sekte, maceracı bir görüştür, ve bu görüş, faşizmin pek fazla işine gelmiştir. Özel olarak eğitilmiş ve emeklilik, tayin ve nakil işlemleriyle etkinleştirilmiş bir küçük grubun, orduyu temsil etmesi olanaksızdır, ve bu tehlikeli olduğu kadar, yanlış olan görüşü, bu grubun taraftarları, özellikle yaymak istemektedir. CHP senatörü Niyazi Ünsal, Genelkurmay Başkanlığının *kısmen* bilgi sahibi olduğu, diğer kuvvet komutanlarının ise bilgisi bulunmadığı bu kuruluşun, çekirdek kadrosunun subay olduğunu, bunun dışında, her meslekten, her kadrodan, her sınıftan insan olduğunu açıklıyordu.³⁷

Yukarda açıkladık ki, bu örgütün kuruluşu Amerikalı

³⁷ Bkz: Barış, 31 Ocak 1978.

uzmanlar tarafından önerilmiştir. Amerikalı hocalar ders vermiştir ve örgüt mensupları Amerika'da eğitim görmüştür. CHP Genel Başkanı Ecevit, 7 Mayıs 1977 günü Cumhurbaşkanı Korutürk'e verdiği mektupta, "gerilla ve kontrgerilla savaşları için ve her türlü gerilla faaliyetleri için planlar ve insan yetiştirdiğini" söylediği bu örgüt, "1974'e kadar, gizli olarak, Amerikalılardan malî destek görürdü. Amerikan askerî heyetleriyle bir binada çalışıyordu. Amerikan malî desteğinin 1974'te sona erdiği bildirilmiştir."³⁸ deniyordu. Niyazi Ünsal'ın TBMM Bütçe Karma Komisyonunda, bu örgütle ilgili olarak, kapalı bir biçimde söylediği "yeşil yeşil 10 milyon dolar"lık teklifler çerçevesi içerisinde düşünülürse, malî desteğin gizli yapılmasının önemi vardır. ABD'nin Türkiye'ye kredili ve Türk parası karşılığında borç olarak verdiği her malın bile, üzerinde, Türk ve Amerikan bayraklı iki elin "dostça" sıkıştığı resimlere hayli kanıksamış bir kuşağın çocukları olan bizler, ABD'nin açık yardımlarının (aşağıda Mc-Namara'nın sözlerine bakınız) bir felaket habercisi olduğunu, yaşamımız içinde saptadık. "Gizli" yardımların ne büyük bir felaketi haber verdiğini kavramak için, Şili'de, gizlice 8 milyon dolar harcadığını anımsamak yeter sanırım. Bunun kadar ilginç olan bir nokta da, bu desteğin, 1974'te, yani Kıbrıs hareketinde, Özel Harp Dairesinin görev almasıyla, sanırım ambargo ile birlikte kesilmiş olmasıdır. Birleşik Devletler, kendi verdiği silahların, kendi iradesi ve isteği dışında kullanılmasını içine sindirememesi gibi, Özel Harp Dairesinin de, Kıbrıs'ta, kendi savaş stratejisini, kendi eğittiği uzmanlarla kendisine karşı yürütmesini içine sindirememiştir. Sanırım, 1974'te, Ecevit'in, kontrgerilla konusunu kapama düşüncesi de, Özel Harp Dairesinin, Kıbrıs müdahalesinde görev almış olmasından doğmuştur.

Bu bilgilere paralel olarak, soruna, bir de, ABD politikası açısından bakmak gerekir. Daha yukarıda açıkladığımız gibi, ABD, savaş stratejisine, "dolaylı saldırı" ya da "dolaylı savaş" stratejisini sokarak, her tür demokratik hareketleri, devrimci hareketleri, reformcu hareketleri "dolaylı saldırı" olarak nitelemiş, tüm ulusal kurtuluş hareketle-

³⁸ Hürriyet, 4 Şubat 1978.

rinin komünist hareketler olduğu ve ezilmesi gerektiği görüşü ilke olarak benimsenmişti. 1964'te, ABD Başkanı Johnson, Birleşik Devletler Harp Akademisinde yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu: "Geri kalmış ülkelerde yeni bir örgütlenme içindeyiz. Şu anda 344 ekibimiz 47 ülkede İÇ SAVAŞ TAKTİKLERİNİ öğretmekle meşguldür."³⁹ Kuşku yok ki, Türkiye, "geri kalmış" 47 ülkenin dışında değildir. Mart 1959'da imzalanan dolaylı saldırı anlaşmasının içeriğine uygun olarak, Türkiye'de, "dolaylı saldırı"ya karşı, ABD'nin müdahalesi, biçim ve yöntem değiştirmiştir, ve gerek bu ülkelere kendi uzmanlarını ve hocalarını göndererek, gerek bu ülkelere getirilen kadroları Amerika'da eğiterek, içerde İÇ SAVAŞ TAKTİKLERİNİ öğrenen yeni bir kadro yetiştirmiştir. Niyazi Ünsal, Cumhuriyet Senatosunda yaptığı konuşmada, Mc-Namara'nın şu sözlerini aktarıyor: "Daha kesin olarak belirtmek gerekirse, yapılan yardımlarda gördüğümüz temel amaç, gerekli olduğu yerlerde polis ve diğer güvenlik kuvvetleriyle birlikte; yerli askerî ve yarı-askerî güçlerin yetişmesine yardımcı olmaktır."⁴⁰ David Galula, "daimi kuvvetler için devamlı yardımcı kuvvetler temin etmek", "yarı-askerî güçlerin yetiştirilmesine yardımcı olmak" gereğini vurguluyor⁴¹ ve 1961'de, *Newyork Herald Tribune*, "Birleşik Amerika ... yerli kuvvetleri komandocu-partizan yöntemlere göre eğitmeli ve gerekli silah ve malzemeyle donatmalıdır."⁴² diyordu.

ABD emperyalizmi, ilerici, demokratik, reformcu hareketleri, devrimci hareketleri, ulusal kurtuluş hareketlerini, yani açık saldırı biçiminde görünmeyen, sınırlardan içeri bir saldırı sözkonusu olmadan, halkın kendi iradesiyle demokratik haklarını kullanmasını, bir "dolaylı saldırı", bir "dolaylı savaş" olarak nitelemiş, ve bu "dolaylı savaş"a karşı, geri kalmış ülkelerde, iç savaş taktiklerini öğretmek, yerli ve yarı-askerî bir güç oluşturmuştur. Birleşik Devletler, böylece, devlet içinde bir başka devlet oluşturmuştur. Elbette ki, buna, ülke içerisinde, gerek sınıfsal çıkarları bakımından,

³⁹ "Resmî Belgelerle Kontrgerilla", *Aydınlık*, 11 Temmuz 1978.

⁴⁰ *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, c. 39, toplantı 18, 8.11.1978, s. 114.

⁴¹ David Galula, *Ayakkabıları Bastırma Hareketleri Teori ve Taktikleri*, s. 311 ve 103'ten alıntı: M. Emin Değer, *CIA, Kontrgerilla ve Türkiye*.

⁴² *Amerikan Harp Doktrinleri*, s. 301.

gerek kişisel ideolojik görüşü bakımından, burjuvazi içinden, orta burjuvazi içinden, büyük toprak sahipleri içinden birtakım insanlar mali destek sağlamıştır. Ama onun temel, esas belirleyici sınıfı, ABD emperyalizmi olmuştur. Ülkü Arman'ın belirttiği Seferberlik Tetkik Kurulunun savunma stratejisinde yer alan “düşman kuvvetlerinin yurt içine sızması halinde, onları bulup imha edecek”, Özel Harp Dairesi görevlerinden sonuncusunu oluşturan “yurt içinde düşmanla işbirliği yapmaya kalkışacak grupları etkisiz bırakmak” tümceleri içersinde yer alan hususlar ile ABD emperyalizminin devrimci, demokratik, reformcu hareketlerin, bir dolaylı savaş sayılması, ve ezilmesi gerektiği görüşü, kenetlenebilir, ve kenetlendiğini yakın tarihimizde yaşamış buluyoruz.

Sorunu, ABD emperyalizminden soyutlar, ve düzenli olmayan savaş sorununu, Özel Harp Dairesi görevleri çerçevesi içersinde ele alırsak, eksik sonuçlara varırız, dolayısıyla yanlış vargılara varırız. Konuya en sağlıklı teşhisleri koyabilmiş olan Ecevit'in yanılığa düşmesinin nedeni de buradadır. Çünkü, 12 Mart dönemindeki operasyon ve sorguları, yetkili kişilerin bir yorum yanlışlığına, ya da bunların kendi dünya görüşlerine ve siyasal değerlendirmelerine bağlamak yanlış olur. İkincisi, demokratik hukuk devletinin etkin yönetimi ve denetimi ile, yetki ve görevlerini yasalar dan alan bu kuruluşun, şikâyet konusu faaliyetlerine de son verilmiş olur. Nitekim Ecevit, hemen hemen bu kanıdadır, “eski yarayı kanatmak istemiyoruz” dediği tümcesini, “halen devam eden uygulama varsa, üzerine şiddetle gideceğiz” sözleriyle bitirmektedir. Başbakan Ecevit, dikkatleri, bu kuruluşun emeklilik ve benzeri yollarla ayrılmış, sivil hayata geçmiş kadroların, kendi başlarına hareket halinde olmasına çekmektedir. Yukarda çeşitli alıntılar yaptığımız basın toplantısında, “yanlış olarak gayrinizamî diye tanımlanmış birtakım özel ve klasik savunma dışı savunma kavramlarının” “demokratik hukuk devleti denetimi içinde” uygulanmadığı zaman, “o kavram içinde, o model içinde eğitilmiş, geliştirilmiş kimselerin sivil hayatta ne yapacakları, edindikleri bilgileri, öğrendikleri yöntemleri nerede, ne zaman, ne amaçla kullanacakları önceden kestirilemez” diyordu.⁴³

Bu tarihten hemen 10 ay kadar önce, 7 Mayıs 1977'de, Cumhurbaşkanına yazdığı mektupta, “kontrgerilla”yı kasdederek, bir yandan, bu örgütte “iyi niyetli kimselerin dışında, siyasal düşünceleri yönünden, yurt savunması için gördükleri eğitimi Türkiye'deki şiddet eylemlerinde kullananların bulunabilece”ğinin güçlü olasılık olduğunu ileri sürerken, öte yandan, “bu örgütte görev almış, yönetici olarak çalışmış kimselerden bazılarının, emekliye ayrıldıktan sonra da, bilgilerini ve yetiştirdikleri elemanları, siyasal nitelikteki eylemler için kullandıklarını gösteren belirtiler” olduğuna dikkat çekiyordu.⁴⁴ Başbakan olarak ise, birinci hususun, yani Özel Harp Dairesi içersinde, “halen devam eden uygulama varsa üzerine şiddetle gideceğiz” demesinden bu yana onbir ayı geçmiş olmasına karşın, üzerine gidilmiş bir durum bulunmadığına göre, böyle bir uygulamanın olmadığı düşünülebilir ve o zaman, bu kuruluşta görev almış, yönetici olarak çalışmış kimselerden bazılarının, emekliye ayrıldıktan sonra, yetiştirdikleri elemanlarla birlikte, siyasal nitelikteki şiddet eylemlerini düzenledikleri tablosu ortaya çıkar. Bu kanıları pekiştiren söylentiler vardır, ve ülkenin bazı bölgelerinin düşman işgali altında kalması olasılığına karşı, direnme hareketinde kullanılmak üzere, onbeş kadar ilde yeraltında ve sualtında saklandığı bildirilen silahların zaman zaman şiddet eylemlerinde kullanıldığı gazetelerde yazılmış, Mecliste dile getirilmiştir.

Bize göre, bu tablo eksiktir, eksiktir çünkü, örgütlenmeyi, bir kuruluşu, ve özellikle bu kuruluşun emekliye ayrılan yöneticilerinden bazılarının kişisel girişkenliklerine bağlamak yeterli değildir. ABD emperyalizmi ile bu girişkenlikler arasında sıkı bir ilişki olduğunu kabul etmek gerekir. Ayrıca şunu da gözönünde tutmak gerekir ki, ABD emperyalizminin dolaylı savaş teorisyenleri, “ayaklanmaları”, yani devrimci, demokratik, reformist hareketleri bastırmak için, bir lidere, bir siyasal partinin kılavuzluğuna gereksinme olduğunu yazmış, devamlı olarak yardımcı kuvvetler temin etmek, yarı-askerî güçlerin yetiştirilmesine yardımcı olmak, komandocu-partizan yöntemlere göre yerli kuvvetleri eğit-

⁴³ Metin, *Hürriyet*, 4 Şubat 1978'den.

⁴⁴ *Hürriyet*, 4 Şubat 1978.

mek gerektiğini vurgulamışlardır. 12 Mart dönemi, bir kez de bu açıdan ele alınmak gerekir. Nitekim, bu dönemin duruşmalarında, konumuz açısından da ilginç sahneler vardır. Vurulan yaralı öğrencilerin sanık, vuran, yaralayanların tanık olduğu bu duruşmalarda, bir keresinde, terslik, o denli çarpıcı, gözlerden gizlenemez duruma gelmişti ki, şimdi bir sağ partide milletvekili olan mahkeme başkanı, “sağcı”-ları kastederek, “getirsinler onları, onları da yargılayalım” demek zorunluluğunu hissetmişti. Sosyalistler, yalnızca sosyalist oldukları için ağır işkencelere, uzun süren tutuklamalara maruz kaldıkları, on yıllık tüm kısıntı faaliyetler gözler önüne serildiği halde, 28 komando kampının sözü edilmedi, ve üstelik faşizmin gereksindiği bütün örgütler, 12 Mart yönetiminin kanadı altında, içten içe geliştirildi. Şimdi, tüm bu kuruluşların kenetlenmesi sözkonusudur. Birbirlerinden hukuksal bakımdan bağımsız, ama kaynak bakımından olduğu kadar, amaç bakımından birbirleriyle tam bir kenetlenme içersinde, çeşitli nitelikte kuruluşlar, demokratik güçleri, çeşitli yönlerden, dar boğaza sıkıştırılmaya çalışılmaktadır.

Ecevit iktidarı, ve özellikle Ecevit, lokal teşhislerde başarılıdır, ama genel perspektif içersinde, *faşizmin bir sınıf savaşımı olduğu* ve bağımlı ve yarı-bağımlı bir ülkede, ana kumanda merkezinin emperyalizm ve özellikle ABD emperyalizmi olduğunu görmekte, anlamakta yeterince başarılı değildir; hele faşizmin bir sınıf savaşımı olduğunu görmekte, anlamamakta, ve bunun aksi doğrultuda bir tavır içersinde, demokrasi cephesini daraltmaya, faşist cepheyi genişletmeye, adeta hizmet eder bir konum içersinde bulunmaktadır. Çünkü faşizm, sınıfsal olarak, mali-sermayenin en emperyalist unsurlarının, en şoven, en gerici unsurlarının çıkarlarını esas alır. Faşizm, gelişebilmek, ilerleyebilmek için, her ülkenin, kendine özgü tarihsel bakımdan elverişli şoven ve gerici eğilimlerini canlandırarak, kendisine bir kitle tabanı, ve amacına ulaşmak için aşamalı bir savaş stratejisi belirler. Bu, Türkiye’de, bir önceki yazımızda (*Ülke*, n° 1) uzun uzadıya açıkladığımız gibi, turancılık ve islameçiliktir. Türkiye’de, emperyalizm, ilkin köylerimize kadar soktuğumuz barış gönüllülerinden topladığı bilgileri değerlendire-

rek, ulusun içersine, ayrılık olarak sokacağı, şovenliğin ve gericiliğin, Kürt ve Türk, alevi ve sünni ayrılığında, diriltilecek, harekete geçirilebileceğini gördü, ve son onbeş yıldır, bunu vargücüsüyle kitleler üzerinde işlemeye koyuldu. Her tür bölücülük yaygarasının örtüsü altında, faşizmin bölücülüğü vardır. Her tür iç savaş kışkırtıcılığı yaygarasının altında, emperyalizmin oluşturduğu iç savaş tertipleri vardır.

Gelişen ve büyüyen işçi sınıfının iktisadî ve siyasal haklarındaki gelişme karşısında, emperyalizmin azamî kâr sorunu ve emperyalizmin egemenliğinin sarsılması sorunu karşısında, tüm demokrat hareketlerin, zor yoluyla, kanlı bir biçimde baskı altına alınması sözkonusudur. Burada, “yan-sızlık” gibi, sağa ve sola karşı olmak gibi, demokratik hareketin kitle tabanını daraltmaya ve pasifleştirmeye, faşizmin kitle tabanını genişletmeye ve etkinleştirmeye yolaçan davranışlar, yanlış, yanlış olduğu kadar, “demokrasi” adına tehlikeli davranışlardır. Bir “sağ-sol çatışması” değil, faşizmin, tüm demokratik hak ve özgürlükleri, açık zor yoluyla kanlı bir biçimde bastırma hareketi vardır. Bu hareketin boyutları bugün bellidir, yarın bir devlet iktidarına dönüşmesinin basamakları, demokratik hareketin daralan ve pasifleştirilen tabanından, faşist hareketin gelişen ve etkinleşen tabanından fıskıracaktır. “Sol”, AP Genel Başkanı Demirel’in ileri sürdüğü gibi “fitne” değil, dünden bugüne, çoğalan, güçlenen sınıfların varlığından gelen gerçeğin kendisidir. “Fitne”, bu gerçeği, bu olguyu, bu durdurulamaz —ama doğru ve gerekli olanlar yapılmazsa geciktirilebilir ve geriletilebilir— olanı, durdurmaya, geciktirmeye, geriletmeye çalışan sınıf ve katmanların gerici, şoven, sömürücü ideolojisinde yuvalanmıştır, ve faşizm denen fitne buradan doğmaktadır.

Kuşkusuz, sosyal-demokrat bir siyasal partiden olduğu kadar, niteliği ne olursa olsun hiç bir devletten, yasa-dışı faaliyetlerin korunmasını, gözetilmesini kimse istememiştir. Bu ayrı bir konudur. Ama, faşizme karşı kararlı bir tutum almak için, demokratik hareketleri, meslek, sınıf ve kitle örgütlerini geriletici, pasifleştirici bir tutuma girmek ayrı bir şeydir, ve İçişleri Bakanı Özyaydın’ının koyduğu gibi, sağ ve sol eylemlerin *amaç* bakımından birleştiğini ileri sürmek, Doğan Öz’ün öldürülmesini, bir “kan davası” olarak nitele-

mekten farksızdır. Solun, sosyalist hareketin, doğru yolda olan unsurları, “anarşi”ye, bireysel teröre karşı olduklarını açıklamışlardır, açıklamaya devam etmektedirler. Sağ hareketin partileri, faşist çeteler, körpecik bebeleri, soluk benizli kızları, elleri kınalı gelinleri, yaşlı insanları toplu halde öldürdükleri zaman bile, “bana sağcılar cinayet işliyor dedirtemezsiniz” diyebilecek kadar, faşist demogojinin pek pişkin örneklerini vermişlerdir. Buna karşın, CHP ağırlıklı hükümetin iktidarında CHP Genel Sekreteri Üstündağ, AP Genel Başkanını, faşist teröre karşı çıkmaya ısrarla çağırmakta, faşist terörün üzerine gidebilmek için Demirel’in yeşil ışığını beklemekte gibidir. Kimden ne beklenmektedir? Demirel iktidarı zamanında, 28 komando kampı kurulmuştur, ve Ecevit’in onlarca kez yinelediği sözlerle ifade edersek, burarlarda, gençler, cinayetler için, soykırımları, katliamlar için yetiştirilmiştir. Bu kampların ilk kuruluşları ile gelişmeleri arasında, basında çok ilginç açıklamalar çıkmıştır. Bu kamplar dolayısıyla, ilk kampları açan partiden istifa eden bir eski Milli Birlik Komitesi üyesi, ilk açılan kampın amacını ve öyküsünü anlattıktan sonra, şöyle devam eder: “... Kamp bitti, biz de rahat ettiğimizi sanmıştık. Ansızın hiç beklemediğimiz bir günde, iki (...) partili milletvekili ziyaretimize geleceklerini bildirdiler. Söylenen gün ve saatte buluşup konuştuk. ... Uzun süren bir konuşmadan sonra, kampları yeniden açmamızı ve hem de daha çok sayıda açmamızı, masraflarına katılmamamızı teklif ettiler. Parti başkanımız teklifi kabul etti. ... Aradan bir hafta ya geçti, ya geçmedi, ... bir de baktık ki, 15-20 bölgede kamp kurmuşuz. Şaşkına döndük, ve derhal o anda arkadaşlarla birlikte ayrıldık partiden. ... Bu kamplarda yetiştirilen gençlerin yönetimi artık partinin elinde değildir. Yönetim tamamen başkalarının, devlet sorumlularının eline geçmiştir.”⁴⁵ Bu teklifi getiren partinin başkanından, bu kamplar hakkındaki rapora “mevhum” diyen partinin başkanından, ülkü ocaklarını, kendi gençlik örgütü olarak niteleyen bir parti başkanından, CHP’nin, bu kampları kuranları suçlamalarını beklemesi ve bu kamplarda cinayetler, soykırımları, katliamlar için yetiştiril-

⁴⁵ TÖB-DER, 1973-1974 Çalışma Raporu, Ankara 1974, s. 46.

miş olanların cinayetler işlediğini söyletmesi, ve ancak ondan sonra bu cinayet yuvalarının üzerine gidilebileceği planını yapması, biz bu işin üzerine gitmeyeceğiz demek değil midir? CHP, faşizmin, faşist merkezlerin üzerine gitmede, ittifaklarını ve desteğini bu kuruluşların şu ya da bu türdeki destekçilerinde aramaktan vazgeçmeli, bunu, demokrat, ilerici, yurtsever kesimde aramalıdır.

Üçüncü nokta, daha yukarıda açıkladığımız gibi, faşizmin kitle tabanı ile faşist drijanlara karşı tutumdaki farklılıktır. Ecevit iktidarı, gerici cinayet kadrolarına karşı tutum ile, şu ya da bu biçimde faşizmin yanına çektiği kitle tabanına karşı tutumu birbirine karıştırmış, bu saldırgan kadrolara karşı tutum ile halka karşı tutumu aynı şey saymıştır. Kahramanmaraş olayları dolayısıyla yaptığı basın toplantısı, bunu bir kez daha ve çarpıcı biçimde sergilemektedir. Dünyaya yeni gülen bebekleri, körpecik çocukları, gelinlik kızları, bebeği karnında gelinleri, eli ayağı tutmayan yaşlıları, evleri basarak, topluca öldürenlerin, bu cana kıyanların, devlet güçlü olduğu için canına kıymadığını, üstelik herkes gibi, devletin onları da kayırarak önlemler aldığını söyleyebilecek kadar, demokrasiyi, toplu kıyım özgürlüğü olarak nitelemektedir. Ecevit iktidarı, faşizmin kendisine çektiği kitle tabanı ile, faşist cinayet makinelerini, kesin bir biçimde birbirinden ayırmak, birine ne denli esnek ve yumuşak yaklaşmak olanaklıysa o denli esnek ve yumuşak davranmak, ötekine ne denli sert ve kesin tavır almak gerekiyorsa o denli sert ve kesin bir biçimde davranmak zordur. Faşizmin kazandığı kitle tabanını, yönetici ve drijan kadrolarından ayırmak, ilk adımda izlenmesi gereken bir siyaset olması gerekirken, bunun ihmal edilmesi, özellikle, silahlı eylemlere karşı, başbakanın, daha güvenoyu aldığı günlerde, “telkin”de bulunarak bu işin üstesinden geleceğini sanmak yanılışı, şimdi de, bazı polisiye önlemleri artıran önlemlerle, bu işin üstesinden gelineceği yanılışı ile sürdürülmektedir. Ülke, kargaşalığın içersine sürüklenirken, silahlı terör bir doruktan bir başka doruğa sıçrarken, caydırıcı ve önleyici önlemler arasında yer alan cezaevlerini, bir çocuk bahçesine çevirmeye kalkışan Adalet Bakanının davranışları, bu yanılışı, ayrı açıdan sergilemekteydi.

CHP ağırlıklı iktidarın, mahkûmların yazgısında serinletici bir tutum yaratması doğaldı. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de cezaevleri, iç koşullar bakımından, geleneksel olarak, derecelendirilmiştir, ve daha iyi koşullara hak kazanmış mahkûmların bu durumdan yararlandırılması son derece iyi bir şeydir. Ne var ki, bu koşullardan yararlanmak, önlenmek istenen olayların sanıklarına nasip oldu; ve bu, içerdeki mahkûm ve tutukluların olduğu kadar cezaevleri yöneticilerinin ezilmesine yolaçtı.

Dördüncü nokta, faşizmin, burjuva demokrasilerde yeşerip boyattığı gerçeğidir. Burjuva demokrasilerin, tek başına, faşizm için yeterli bir ortam oluşturmadığına kuşku yoktur; faşizmin oluşması için iç ve dış koşullar, uluslararası durum vb. belirleyici rol oynar. Gene dikkat edilecek bir husus, burjuva demokrasisini özünde kaldıracak olan faşizm, bu demokrasinin açıklarından son derece yararlanmasını bilmıştır.⁴⁶ Eğer, koşullar, faşizmin güçlenmesine elverişli ise, orada, demokratik hukuk kurallarının boşluklarını, gene bu demokratik hukuk kuralları içersinde bulmak zorunluluğu vardır, ama bu konuda, hükümet, kendisine düşen hiç bir ciddi adımı atmamıştır. Örneğin, makineli tüfeklerin, kahvehanelerin taranarak kitlesel katliamlarda bulunduğu ve bunların bireysel değil örgütlü, adi değil siyasal amaçla yapıldığı olgularla kanıtlanmış bir gerçek iken, birkaç makineli tüfekle yakalananlar, bireysel ve adi suçlular olarak yargılanmışlar ve mahkûm olmuşlardır. Başbakanın demode olmuş silahlar için belirlenmiş cezaların, gelişen teknolojinin yarattığı silahlara uygun düşen cezalar içermediğini ve bunun için yeni yasalar çıkartılacağını söylemesi, gerçekten mantığı susturan bir çarpıcılık içermektedir. Fatih Mehmet’in İstanbul’u fethinde top kullandığını herkes bilir. Makineli tüfekler ve bombalar, cumhuriyetten nice nice yaşlıdır. Ama makineli tüfeğin olduğu gibi, topun ve tankın da, bu tür yasa maddelerinde yeri yoktur. Bunun yeri, ceza yasasının, başka maddelerindedir, ve bu maddelere göre, eğer cumhuriyet savcılarını tahkikatı yürütmüyorlarsa, adalet bakanının ve dolayısıyla hükümetin, cumhuriyet savcıla-

⁴⁶ Bu konuda bkz: Vahap Erdoğan, “Şili Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ülke*, n° 5.

rına talimat vermek yetkisi vardır. Bunun, adalete, yargıya bir müdahale olmayacağı, bilinen bir hukuk kuralıdır. Çünkü, delilleri değerlendirecek ve kararı verecek olan savcılar değil, yargıçlardır. Cumhuriyet, bugün, faşizmin bir ayağını bastığı irticaya karşı çetin savaşlar vererek, ayaklarının üzerinde doğrulmuştur ve bunun için de, bu konuda yasal güvencelere sahiptir. Kubilay’ı kesenlerin, TCK’un 146. maddesinden, testere ile cinayet işledikleri için değil, cumhuriyete karşı ayaklandıkları için cezalandırıldıklarını anımsatmak bilmem fazla mı kaba kaçacaktır! Ecevit iktidarından tüm halkımızın istediği, özlemle beklediği *tek şey* vardır: demokrasiyi esenliğe çıkarması. Bütün iktisadi sıkıntılara karşın, halkın sessiz duruşunun ve bekleyişinin nedeni budur.

Bütün bunların yanında, Ecevit’in sağlıklı teşhisleri vardır. Teşhis önemlidir. Ama, teşhisler, uygulamaya geçirilemediği, gerçekleştirilemediği zaman, bir oyalamadan başka anlam taşımazlar. Kendisi, iktidardır ve muhalefette bir kimse için yeterli olan sözlü davranışlar, iktidarda bir kimse için, yapılacak işlerin belirlenmesinden öteye gidemez. Ecevit iktidarı, güvenoyu aldığı gece yapması gerekenleri, iktidarının bir yılına yaklaşmasına karşın yapmamıştır, ve o gün yapabileceğini, bugün yapabilmesi de artık bir şey ifade etmemektedir. Çünkü, faşizmin en çok gereksindiği psikolojik savaşta, Ecevit, “sertleşmemek” için, yenilginin yolunu kendisi seçmiştir. Faşizme yakınlaştırılmış kitlelere karşı uygulanması gereken yumuşak politikayı, faşist militanlara karşı uygulamış, karşı tarafın derlenmesinin, kendi yandaşlarına moral vermesinin ve yüreklendirmesinin yollarını, kendi eliyle açmıştır. Ortamı sertleştirmeme politikası, kuşkusuz, doğru bir politikadır, ve faşizmin oyununa gelmeme politikasıdır. Ama faşist militanları, onlarca insanın canına kıymış olanları, telkinle caydırma yöntemi, hele bu tür telkinlerle, onları kitlelerden koparma yöntemi, başından beri yanlış bir yöntemdir, ve bu yöntem, faşizmin inisiyatifi ele geçirmesine olanak sağlamıştır.

Bir olaylar kaosu içersinde bulunulduğu gerçektir. Öyle ki, halkın, olayları tam bir tasniften geçirebildiğini, ve sağlıklı bir karar verebildiğini söylemek hemen hemen olanaksızdır. Bu, bizim konumuz açısından önemlidir, aşırı-sol sekterlerden gelen olaylar ile faşizmin tertiplemediği olayların, nitelikleri ve programları bakımından, kaba bir tasnifini yapmak son derece önemlidir.

Aşırı-sol sekterlerin yaptığı ileri sürülen olayları, esas olarak, banka ve benzeri yerlerin soygunları çerçevesi içersine sınırlamak olanaklıdır, ve bunların, bir savaş temeli üzerinde geliştirildiği söylenemez. Üç yıldır banka ve benzeri yerlerde soygunlar yapılır, yani eylemlerin niteliği değişmemiştir. Başka eylem türleri, sağın aşırı tahriklerine kapılmalarıdır, ve burada da, kendileri tarafından geliştirilmiş, yöntemli, ve birbiri üzerine yükselen bir taktik ve strateji olduğu söylenemez. Ve bundan da önemli olan, bunların, yurt ölçüsünde yaygınlaştırılmış bir merkez tarafından değil, birkaç ilde, birbirleriyle ilişkisi olmayan, ayrı gruplar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Oysa, düzenli-olmayan savaşın, emperyalizm tarafından geliştirilmiş bulunan bu savaşın, bu kendiliğinden, bu dağınık ve birbirinin benzeri olaylardan çok ayrı bir taktik ve strateji tablosu vardır. Düzenli-olmayan savaşın taktik ve stratejisi, Türkiye ölçüsünde merkezileştirilmiş planlı bir temel üzerinde, ve ilerleyen ve birbiri üzerinde yer alarak geliştirilen bir iç savaş yöntemine bağlı olarak ilerlemektedir. Eğer, bu olayları, emperyalizmin, faşizmi yaygınlaştırmak ve siyasal iktidar olarak gerçekleştirmek için geliştirdiği "iç savaş taktikleri" ana çerçevesi içersinde yürütülen "düzenli-olmayan savaşın" unsurları olarak ele alırsak, ancak o zaman, olaylar, kafaları karıştıran bir yığın olmaktan çıkar, gerçekleri, yığınların daha net biçimde görmesinin unsurları haline gelir. Ve ancak o zaman, şiddet olaylarının, bitip bitmediği, azalıp azalmadığı, artıp artmadığı konusunda, sağlıklı bir sonuca varılır. Olayların yoğunlaştırıldığına ilişkin somut gerçek, kuşkusuz ölü ve yaralı sayısıyla, sabotajlar şeklinde çıkartılan yangın vb. *sayısıyla* ifade edilebi-

lir. Olayların ülke düzeyinde yaygınlaştırıldığına ilişkin veriler, aynı nitelikte olayların ülkenin çeşitli yerlerinde aynı anda, ya da aynı zaman dilimi içersinde meydana getirilmiş olmasıdır. Olayların, iç savaş taktiği temeli üzerinde geliştirildiğini ortaya koyacak olan ise, olayların *niteliğidir*. Bunların, "düzenli-olmayan savaş" stratejisi esasları içersinde, hükümetin sorumlu bakanlıkları tarafından, tasnif edilmiş olduğu görünüyor. Bu tasnifin yapılmamış olması, ülke ölçüsünde başlatılan ve aşama aşama geliştirilen olayların, hem *coğrafi bakımdan* dağınık görünen olayların birbiri arasındaki bağı, hem de *zaman bakımından* birbirinden bağımsız görünen olaylar arasındaki ilişkinin saptanamamasına neden olmuştur.

Malatya olaylarından hemen sonra, Emekli Tümgeneral M. Reşat Güleken, "Malatya Olayları ve Düzenli Olmayan Savaş Tanımı" yazısında şunları belirtiyordu: "Türkiye'de sürdürülen anarşik olaylar yansız biçimde ve *bilimsel açıdan incelendiğinde*, bunların belirli odak noktalarından kaynaklandıkları, olayları yaratanların özel savaş kurallarına uygun hareket ettikleri görülebilir." Düzenli (nizamî) olmayan savaş, psikolojik savaş ve ayaklanma hareketlerinin uygulama alanına konulduğu, aralıksız biçimde yürütüldüğü vurgulanan yazıda, düzenli-olmayan savaş kuvvetlerinin, yeraltı unsurları ve destek unsurları biçiminde örgütlendiği, gerilla taktik ve tekniği konusunda iyi eğitim gördüğü belirtilerek, düzenli-olmayan savaş eylemlerinin taktikleri, aşamalara göre, şöyle sıralanmaktadır: bireysel muhalefet, grup halinde muhalefet, küçük sabotaj hareketleri, küçük şiddet hareketleri, büyük sabotaj hareketleri, büyük şiddet hareketleri.⁴⁷ Bu aşamalardan psikolojik savaşa, ve ayaklanma hareketlerini uygulamaya geçilmesi — bu iç savaş kıskırtıcılarının izleyeceği taktik ve stratejiyi oluşturur.

Tüm devrimci, demokratik ve reformcu hareketleri "ayaklanma" olarak gören ABD emperyalizmi, bu "ayaklanma"ya karşı, düzenli-olmayan savaş taktik ve tekniklerini kullanır. Düzenli-olmayan savaşta, en önemli unsur psikolojik savaştır; ve bunun için, ilkin gelişigüzel terör yöntem-

⁴⁷ *Milliyet*, 24 Nisan 1978.

lerine başvurulmaktadır. CIA'nın "ayaklanma"ları bastırma teorisini Galula, gelişigüzel ya da bilinçsiz terörün amacının, "ayaklanma" hareketleri ve nedenleri için fazla ilgi toplamak ve halkın dikkati bir tarafa çekildikten sonra, "ayaklanma" taraflarını, bu hareketlerin cazibesine çekmek olduğunu söyleyerek, şöyle devam etmektedir: "Bu da, gelişigüzel yapılan terör hareketleri ile, bombaların patlaması ile, yangın çıkarmakla, suikastler düzenlemekle" yapılır. Aynı teoriye göre, halka yakın kişileri öldürerek, terörü yaygınlaştırmak daha etkilidir: "Ükenin çeşitli yerlerinde, halkla en yakın teması olan küçük rütbeli hükümet memurlarını, polis, postacı, belediye reisi, belediye meclisi azası ve öğretmen gibi insanları öldürerek terörizm sürdürülür."⁴⁸ "Ayaklanma" taraftarlarının, yani her türlü devrimci, demokratik, reformcu hareketleri yönetenler ile bunların halkla ilişkilerini, bağlarını koparmak için, ajan ve provokatör kullanılması ise, düzenli-olmayan savaş teknik ve taktikleri arasında önemli bir yer tutar. Cahit Vural'ın *Gerillaya Giriş* kitabında, silahlı kışkırtıcı ajanların "sabotaj malzemeleri ile yıkıcı harekâta bulunacağı, tedhiş hareketleri düzenleyerek, 'gaye uğruna' soygunlar yapacağı ve cinayetler işleyeceği" öngörülmektedir.⁴⁹ Cihat Akyol, "Gayri-Nizamî Kuvvetlere Karşı Harekât" adlı broşüründe, Galula'nın teorisini, şöyle yorumlamaktadır: "Halkı mukavemetçilerden ayırmak için, *sanki ayaklanma kuvvetleri tarafından yapılmış gibi*, müdahale kuvvetlerince, zulme kadar varan haksız muamele örnekleri ile *sahte operasyonlara başvurulması* tavsiye edilir."⁵⁰

Her türden devrimci, demokrat ve reformcu hareketleri, halktan tecrit etmek için girişilen bu eylemlerin bir devamı olarak, bu halk topluluklarını, istenilen yönde harekete geçirmek amacıyla, onların yaşam görüşlerine, duygularına, düşüncelerine, *inançlarına* yöneltilen faaliyetleri içeren psikolojik savaş dönemi başlatılır, ve açık ve gizli olarak iki kıstıda yürütülen psikolojik savaşta, gizli olan psikolojik sa-

⁴⁸ David Galula, *Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri, Teori ve Taktikleri*, s. 84 ve 85'ten alıntı: M. Emin Değer, *CIA, Kontrgerilla ve Türkiye*, 4. baskı, Ankara 1978, s. 152, 153.

⁴⁹ *Aydınlık*, 2 Eylül 1978.

⁵⁰ Alıntı: M. Emin Değer, adı geçen kitap, s. 145.

vaşa göre, faaliyetlerin kaynağı gizli tutulur ve kaynağın mahiyeti anlaşıldığı zaman kaynağın her çeşit sorumluluğu reddedilir, daha açık bir anlatımla, faaliyetin kaynağı olarak hasım taraf gösterilir.

Psikolojik savaşla ilgili faaliyetlerin sayısız örnekleri arasında, camilere yapılan saldırılar, büyük bir önem taşır. Malatya olaylarında, "camilere de bomba konuyor" diye halkı kışkırtanlar ile, Ankara'da Hüseyin Gazi Mahallesi'ne bomba atanlar⁵¹ aynı faşist ideolojinin militanlarıdır. Cumhuriyet senatosunda gezen tabancalar konusunda örnekler veren Ecevit, beş ayrı olayda kullanılan Milliyetçi Hareket Partisi kökenli bir tabanca ile, 4 Eylülde Gültepe camii'ne ateş açıldığını açıklıyordu.⁵² Bir yanda, demokratik bir meslek kuruluşu olan "TÖB-DER İdare Heyeti" imzasını taşıyan ve dağıtılan sahte bir mektup ile, sözde bir bayan üyeye yazılmış olan, devrimci gençlerle "zevkini tatmin edip birleşmesi" buyruğunu veren çirkin tertip,⁵³ öte yanda başbakanın dahi "bir çocuk kavgası"ndan başladığını sandığı, ama Sivas İl Başkanının CHP İl Başkanları toplantısında verdiği bilgiye göre "Milliyetçi geçinenlerin bir bakkal dükkânında 12 yaşında bir kız çocuğunu çirliçiplak soyarak jiletlemesiyle" başlayan Sivas olaylarının başlangıç noktası, hep, bu psikolojik savaş taktik ve tahriklerinden kaynaklandırılmış bilinçli hareketlerdir. Doğan Öz'ü, "solcuların vurduğunu", 16 Mart katliamını bir solcunun yaptığını söyleyecek kadar, gizli psikolojik savaşın kuralları, siyasal arenada tutarlı bir biçimde uygulanmışlardır. Kahramanmaraş'ta, sağ eğilimli bir film oynatılırken sinemaya bomba atarak, bunu solcuların üzerine yıkmak artık kanıksanmış bir oyundur, ve hemen ertesi günü iki öğretmeni vurup cenazelerini kaldırtmamak, aynı tertibin, bu iç savaş kışkırtıcılığının parçalarıdır. Ülke ölçüsünde bir tertibin içersine sokulmuş olan Türkiye, sabotaj, suikast ve cinayetlerle yaratılan terör yanında, psikolojik savaşın silahını oluşturan propaganda ile, ayaklanmaların eşliğine getirilmiştir. 1951'de diğer askerî ve siyasal anlaşmalar dışında Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanununu çıkarta-

⁵¹ *Aydınlık*, 31 Ağustos 1978.

⁵² *C. S. Tutanak Dergisi*, c. 39, s. 107.

⁵³ *TÖB-DER*, sayı 166, s. 30 Kasım 1978.

rak, 1952'de ulusal uçak sanayiini durdurarak, 1954'te Amerika'dan verdiği emirle Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, gene 1954'te Amerikan petrol kumpanyalarına söz vererek, Amerika'dan ayrılmadan Petrol Kanunu çıkarttırarak,^{53a} ülkeyi, ABD emperyalizmine satmış bir politikacı eskisi, artık bir Endonezya örneğini, bir Yunanistan örneğini verebilmiş; bir yandan "fikir özgürlüğü", "her fikrin serbestçe konuşulması" şampiyonluğunu yapan ve öte yandan "komünistleri" ezeceklerini, bunlara hayat hakkı tanımayacaklarını söyleyen Türkeş ve "MHP Ezer" afişli partisi, millî direniş çağrısı yapmış; AP, mevcut iktidarın meşruluğunu yitirdiğini ilân etmiş, Ecevit'in "doğa yasaları" sözünü, on yıldan fazla bir zamandır besmele gibi her ağzını açışta Ecevit'e çatmak için yinelemeyi alışkanlık haline getirmiş bulunan Demirel, direnme hakkını, Anayasada olmasa bile, ulusların zulme karşı doğal hakkı olduğunu ve siyasal iktidarın ise zulüm iktidarı olduğunu söyleyerek ulusun direnme hakkının doğduğunu söylemiş,⁵⁴ AP'li olduğu bilinen bir konfederasyon başkanı Şili örneğine öykünerek, esnaf ve tüccarı, Şili örneğinde olduğu gibi, direnişe çağırmıştır. Ayaklanma çağrılarında bunlar, ve ayaklanmayı kimlerin hazırladığını ele vermektedir. Gerçeklerin, gene propaganda yolu ile saptırılmaya çalışılacağı da kuşkusuzdur. Ama, Kahramanmaraş, propaganda ile çarpıtılıp saptırılmayacak gerçekleri, en çıplak bir biçimde gözler önüne sermiştir. Televizyonda, gerçekleri söyleyecek "sol"a kapalı, gerçekleri kökünden çarpıtan sağa açık, "demokrasi"nin boşluklarından yararlanılarak, halk, yeniden aldatılmak istenecektir. Ama olayların niteliği değişiktir. Körpecik çocukların, kızların, gelinlerin, kadınların, anaların canlarını korumak kaygısına düşen insanları, ne bu tür propagandalar kandırabilir, ne de bu tür görüşler doğrultusunda yürütülecek işlemler, halkın korkusunu, acısını durdurabilir; ancak ve ancak, doğru konacak bir teşhis ve ödünsüz, kırpıntısız yürütülmüş ve gerçekleştirilmiş yasal işlemler, halkın yaşama güvencesini sağlayabilir, yaralarının acısını yatıştırabilir.

^{53a} Bu konuda bkz: Muzaffer Erdost, "Hayır! Türkiye Yarı-Bağımlı Bir Ülkedir!", *İleri*, n° 2, 26 Nisan 1970.

⁵⁴ Bkz: *Milliyet*, 28 Aralık 1978.

Ecevit iktidarı, bu psikolojik savaşı kaybetmek için, ne yapması gerekirse onu yapmış, on yıl devlet gücünün giremediğini, bakanın giremediğini, polisin giremediğini, yasa kaçaklarının saklandığını, katillerin saklandığını söylediği yerleri, iktidara geldikten yedi-sekiz ay sonra, pazarlık ederek ve bahaneler ileri sürerek boşaltabilmiştir. Doğan Öz'ü öldürenlerin, yüz metre ilerde saklandığı bugün açıklamaktadır, olay günü keskin demeçler verenler, olayın olduğu yüz metrelik çevrede bile gereken düzeyde arama yapmamışlardır. Faşizme karşı, psikolojik savaş, "sertleştirmeme" politikası içersinde, daha ilk haftalarda kaybedilmiş, iktidar, ciddi bir harekete geçmek için, faşizmi kolları altına almış bir siyasal partinin, soy kırımlarının dünyayı sardığı bir günde bile, "bana sağcılar silah kullandı dedirtemezsiniz" diyen muhalefetin olurlarını almaya uğraşmıştır. Buna karşın, demokrasilerde, doğal olan kendi solunun eleştirilerini ise, "bize dışardan kimse akıl vermeye kalkışmasın" felsefesi içersinde, duymak bile istememiştir.

IV

İktidarda ve muhalefette ağırlıkları bulunan siyasal partilerin, şiddet olaylarına farklı bir açıdan baktıkları bilinen bir gerçektir. Bir kısmı, şiddet olaylarının kaynağının sol olduğunu, solun *varlığından* doğduğunu ileri sürmektedir. Bunun, faşizmin klasik tanımı içersindeki yerini, yazımızın ilk bölümlerinde, teorik olarak açıklamaya çalıştık. Bu görüşe göre, şiddet olaylarının kendisi değil, niçin varolduğuna bakmak gerekir. Sol vardır, sol görüşler vardır, yani sosyalizm vardır, ve bunu ideoloji olarak benimsemiş sınıf ve katmanlar vardır, şiddet olaylarının nedeni buradadır. Bir parti genel başkanına göre, "fitne" buradadır; bir başka parti başkanına göre şiddet olayları, bu ideolojinin gerçeklik kazanmasına karşı yürütülmektedir. Demokratik hukuk devleti, demokratik kurumları ve kuralları içersinde, bunu önlemektedir; ama bu hareket önlenmek gerekir. Bu hareketi önlemenin yöntemi, ancak, kaynağını demokratik hukuk devletinden almayan kurumlar oluşturmakla olanaklıdır; ve bu kurumlar, silahlı zor kurumları olacaktır. Bugünkü şid-

det olaylarının temelinde, toplumsal gerçekler vardır, ve bu toplumsal gerçekleri ve bu gerçeklerin ileriye ve öne çıkarıldığı düşünceleri, bu yasa-dışı, zor örgütleriyle baskı altına almak, durdurmak gerekir. — Şunu da eklemek gerekir ki, bir yandan bunu daha rahat ve etkin bir biçimde yürütmenin yolu, bu düşüncede olanların aynı zamanda iktidarda bulunmaları, öte yandan, iktidarda, tüm devlet aygıtını bu yönetimin etkinliği altına alarak faşistleştirmektir.

Bir kısmı ise, bir sağ ve sol çatışmasının varlığından söz ederler. Gerçekten de, genel tabloda, ilk bakışta, bir sağ ve sol militanların çatışması kendini gösterir. Hükümette ağırlığı olan parti, genel olarak, bu tabloya bakmakta, ve her iki ucun da, birbirleri arasında olduğu kadar, hükümeti düşürmeye yönelik bir eylem içersinde olduğu düşüncesini öne sürmektedir. — Şunu da eklemek gerekir ki, sosyal-demokrasi, hem sermayeyi, hem emeği temsil eden bir ideoloji olması dolayısıyla, her ülkede ve tarihin farklı dönemlerinde, farklı eğilimler göstermiş, emek ve sermaye tahtaravallisinin ortasında, kâh o tarafa, kâh bu tarafa ağırlık vermiştir. Küçük-burjuvazinin ağır bastığı bir köylü ülkesinde, emek, sermayeden şu anlamda büyüktür ki, ülkede daima bir fazla emek-gücü varken, daima daha fazla sermayeye gereksinme duyulur. Bu nedenle, Türkiye gibi ülkelerde, sosyal-demokrasi, emeğe eğilimlidir. Ama onun sermaye kanadı, yarı-bağımlı bir ülkede, küçük sermayelerin bile dolaylı da olsa emperyalizmle temasa geldiği bir ülkede, bu emeğe görece eğilimi, istese de gerçekleştirilemez. Bu nedenle, sosyal-demokrasi, yarı-bağımlı ülkelerde, emek, sermaye ve yabancı sermaye üçgeni arasında, üç bacadan, kısalan bacak altına konulan bir takoza çevrilmiştir. Kuşkusuz, sosyal-demokrasinin siyasî liderlerinin kişilikleri önemlidir; ama sosyal-demokrasinin bozuk-düzen dediği şey, bu daima bir düzlem üzerinde duran üç bacağın üzerine konulan sehpanın eğri durmasıdır. Bacaklardan biri kısaldığı zaman, üç bacak gene bir düzlem üzerinde durur, ama sehpa eğiktir. Düzen değişikliği, bu sehpayı düzgün duruma getirmektir. Bu sehpa düzgün durmazsa, emekçinin ayranı, burjuvazinin rakısı, emperyalizmin viskisi de dökülür. Bu nedenle, sosyal-demokrasi, feodalizmden kapitalizme geçişten hemen sonra, burjuva top-

lumun ayakları üzerinde durduğu dönemin burjuvazisinin ideolojisini yüklenmiştir. Bu anlamda, gerici ideolojilere karşıdır ve demokratiktir, ve gelişen sınıfların, işçi sınıfının gelişen ideolojisi karşısında ise, dengeyi sağlamaktan yanadır.

Ecevit iktidarının, sorunu, hem “bir sağ-sol çatışması” olarak koyması, hem de bu çatışmaların, hükümete yönelik, devlete yönelik olduğunu ileri sürmesi, özünde bir çelişkidir. Hükümette, “ortanın solu” ağır basmaktadır, ama ortanın solu ile çatışmada taraf olan “sol” arasında bir ilgi yoktur. Eğer bu çatışma, hükümetin niteliğine yönelik ise, burada, durmak gerekir. Bu hükümet, içtenlikle demokrasiden yanadır, ve bu hükümetin, devlete, bir demokratik hukuk devleti işlerliği kazandırmak için içtenlikle çabaladığı bir gerçektir. Sağın, demokrasiyi esenliğe çıkarma doğrultusunda çaba harcayan bir hükümetin düşmesi için şiddet olaylarına başvurmalarının anlamı, hükümette yer alan kişilere değil, bu hükümetin siyasal içeriğine, demokratikleşme içeriğindedir. Dolayısıyla sağın, “sol” ile çatışması, mevcut siyasal iktidarı çürütürük ele geçirmesinin bir parçasıdır, sağ-sol çatışması değildir. Tüm demokratik hareketi kapsayacak biçimde, devrimci ve ilerici hareketi geriletme, kendi tabanını ve etkinliğini artırmak, demokratik doğrultudaki iktidarı felce uğratmak — sola saldırısı, bu ana amacın içinde bir ögedir.

“Sol”un tutumuna gelelim, şu “eylemli sol” dedikleri “sol”un tutumuna. Solun, yarı-bağımlı bir ülkede, birbirini tamamlayan iki evreli amacı vardır, ve ilkin ülkenin, bağımsız bir ülke olmasını ister, bağımsızlık ve demokrasi, birbirini tamına tamamlayan kavramlar olmasa bile, bağımsız olmayan bir ulus, bağımlı olduğu için, demokratik haklara, son tahlilde, sahip değildir. Onun, demokratik hakları sınırlıdır, ulusun yazgısını belirleme hakkına sahip değildir, ya da bu hak, emperyalizmin denetimi ve baskısı altındadır. Demokratlaşma sürecinin yaygınlaştığı ve yoğunlaştığı evrelerde, ve özellikle bugün, faşizmin güçlendirilmesi, bunun somut ifadesidir. Ve ülke içersinde, faşizm, kuşkusuz demokratik ve devrimci hareketler ne denli artmışsa, o denli azgınlaşarak, varlığını ortaya koyar. Faşizme karşı savaşım, güncel ve baş sorun olarak gündeme geldiği zaman, sosyalistler için sorun, “faşizm mi, sosyalizm mi” sorunu değil, “faşizm

mi, demokrasi mi" sorunu olarak gündeme gelir. Bu nedendir ki, yarı-bağımlı ülkelerde faşizm, sosyalistlerin karşısına, iki temel sorunu çıkarır: ulusal bağımsızlık ve demokrasi sorununu. Bu, bir iktidar sorunudur, elbette, sosyalistler, iktidara gelmek için savaşım verecekler, ve bu savaşım, anti-emperyalist ve anti-faşist bir savaşım içersinden geçecektir. Ve bu savaşımın, grubun, partinin işi değil, sınıfın işi olduğunu iyi bilirler, ve Türkiye'de, öyle görünüyor ki, sosyalistler, bu savaşımın uzun zaman isteyen bir süreci gerektirdiğini görece kadar, teorik bilgiye ve dünya devrimci hareketinin deneyimine sahiptirler. Ama bugün onlara gerekli olan *tek* şeyin, demokrasi olduğunu da bilirler. Faşizmin de bildiği şeydir bu, onun için demokrasiye düşmandırlar, ve bunun için, demokrasiyi savunma zorunluluğunu duysalar bile, onun bir veba kadar tehlikeli bir şey olduğu kanısındadırlar. Ama, bir gerçek vardır ki, sosyalistler, kendi savaşımalarını, ancak demokrasi olduğu zaman sürdürebilirler; çünkü, demokrasi demek, sosyalist partilerin kurulmuş olması demek değildir, bu yetmez, bu ideolojiyi, sınıfı içersine götürmek, işçileri ve yoksul köylüleri bilinçlendirmek, örgütlendirmek, müttefikleri ile, köylülük ve esnaf ve zanaatçı ile ittifak kurmak özgürlüğü demektir. Çünkü, devrimi, parti değil sınıf yapacaktır, ve bunun için, işçi sınıfının içersine gitmek, köylülüğün içersine gitmek ve onları orada örgütlendirmek, ancak, demokrasi ile olanaklıdır.

Bilinçli sosyalistler, bu bakımdan, Türkiye'de, bugün, kendileri bir iktidar olamayacaklarına göre, kendilerine, demokratik hakları, anayasal hakları sağlayacak, demokratik hukuk kurallarına işlerlik kazandıracak bir siyasal iktidara karşı olamazlar, olmamaları gerekir. Ama bu siyasal iktidar, devrimci hareketi durdurmak, geriletme amacıyla, silahlı zor yoluna başvuran faşizmi kesin olarak önleyemediği, devlete demokratik işlerlik kazandıramadığı zaman, sosyalistlerin, *kendi demokratik haklarını ve varlıklarını korumak* zorunda kaldıklarında, iktidarı desteklemek amacı altında, faşizme boyun bükmeleri düşünülemezdi ve bu güvensizleri sağlayamamış bir siyasal iktidarın, "sol"dan bunu istemesi, yalnızca onların ezilmesini değil, kendi altındaki top-
rağın da kaymasını istemesi demektir. Ve CHP ağırlıklı siya-

sal iktidar, kendi anayasal haklarını kullanmak ve kendi varlıklarını korumak ile karşı karşıya bırakılan devrimcilerden bunu istemiştir.

Hepsi bu mu? Değil elbette. Sosyalistlerin, devlet tarafından güvence altına alınması gereken kendi demokratik haklarını ve varlıklarını, *bizzat* korumaları ile anarşizmi, yani sosyalizm ile anarşizmi birbirine karıştırmamak gerekir. Ne var ki, bir küçük-burjuva ülkesi olan ve küçük-burjuvazinin, proletarya ile küçük-burjuvazi arasında son derece çeşitli ve renkli, ve birbirine karşıt yönlerde hareket halinde olduğu bir ülkede, bu sınırın, kalın, belirgin ve kesin hatlarla çizilmesi de o denli güçtür. Güçtür, çünkü, bir ke-re, küçük-burjuvazi (yani hem sermaye, hem emek sahibi), bir yandan burjuvalaşma, bir yandan proleterleşme eğinimi içersindedir ve kapitalistleşmenin, sermaye merkezleşmesinin hızlandığı bir dönemde, bu trafik bir yandan hızlanır ve yoğunlaşırken, bir yandan da sayıca proleterleşme hızlanır. Bu da, kesenkes tek yönlü bir eğri izlemez, bir ileri bir geri dalgaları.

Küçük-burjuvazinin bünyesinde yoğun bir trafik oluşturan, ve alttan, kalın borusundan proleter posasını atan, imbiğinden burjuva damıtan bu devasa çalkalanış, kendini, siyasal arenada, farklı ideolojilerle yansıtır. Anarşizm, bu yoksullaşmakta olan, proleterleştikleri zaman bile, proleter bilince henüz sahip olmayan, küçük-burjuva bilincini koruyan katmanlar, bir yanda proleterleşmekten ve bir proleter olmaktan duydukları ürkü ve tiksinti, öte yanda kendilerini yıkıma sürükleyen kapitalizme duydukları kin, onları, mevcut burjuva devleti tahribe ve proleter devleti yadsıma-ya götürür. Anarşizmin sınıfsal temeli buradadır, ve bilimsel sosyalizmin ustaları, anarşizme karşı sürekli savaş vermişler, anarşizm ve anarşist terör ile bilimsel sosyalizm arasında derin bir UÇURUM olduğunu vurgulamışlardır. Ne var ki, bilimsel sosyalizm ile anarşizm arasındaki ideolojik ayrılık pek açık olduğu halde, egemen ve gericiler, her zaman ve her yerde, anarşik hareketleri, sosyalistlerin sırtına yüklemeye kalkışmış, ve proleter devrimci harekete darbe vurmak için ise, anarşizmi kendine dayanak yapmıştır.

Kuşku yok ki, devrimci eylem ile anarşik hareketler

arasındaki amaç farklılığını her zaman açık seçik sergileyebilmek olanağı olmadığı gibi, çağımızda, hemen tüm anarşistler, aşırı-sol sekte unsurlar, proleter sosyalist kisveyle ortaya çıktıkları için de, egemen güçlerin, geniş kitlelere karşı kullanabileceği bir kavram ve tasnif kargaşası yaratılmelerine olanak sağlamış olurlar. Şu da var ki, egemen güçler, özellikle faşizmin düzenleyicisi ve tertipçisi olan emperyalizm, sosyalistleri kışkırtarak, kitlesel iç kargaşalar, grevler, kentsel ve kırsal savaşlar çıkarttırarak, ve dolayısıyla silahlı kuvvetlerin duruma müdahalesine yolaçmak yolunu, buna gereksinme duyduğu her yerde denemiştir. Şili'de, Uluslararası Telefon ve Telgraf Şirketinin (ITT) belgelerinde, başlangıçta emperyalizmin bu oyununa marksistlerin gelmediği belirtilerek, şöyle deniyordu: "Sokakta tutup yüzlerine tükürsen, tahrik olmaz, hatta dönüp sana teşekkür bile ederler. Bunun anlamı solun her çeşit kışkırtmaya karşı son derece tedbirli ve uyanık olduğudur."⁶⁵ Faşizmin sürekli kışkırtmaları karşısında, uyanıklığını ve soğukkanlılığını sonuna dek götüremeyecek, tek tek durumlar yaratabildiği, ve bunlara bireysel tepkiler olduğu zaman, bunları da, bireysel terörizmden ayırma güçlükleri ortaya çıkar.

Bütün bunlara karşın, aşırı-sol sekte unsurları, anarşizmin her türlü temsilcisini, proleter devrimcilerden ayıran ana amaçlar bellidir, ve proleter devrimciler, bugün Türkiye'de, anti-faşist ve anti-emperyalist savaşımını sürdürmek için, işçi sınıfının siyasal bilincini bütün sınıfa yaymak, emekçi sınıf ve katmanları kendi yanına çekmek ve buna karşılık faşist kitle tabanını daraltmak için, demokrasiye gereksinme duyarlar, ve bu demokrasiyi sağlama özlemini duyan siyasal iktidarı felce uğratmaya yönelik, her türlü alternatifini faşizmi güçlendirecek olan bir siyasal iktidarı felce uğratmaya yönelik eylemlere girişmezler; onlar, bu siyasal iktidarı, anayasal hakları etkinleştirecek ve kendilerinin yasal haklarını ve yaşam güvencelerini etkin biçimde gerçekleştirecek bir tutuma girmeye zorlarlar, ve gene on-

⁶⁵ ITT Belgeleri, s. 77'den aktaran: Vahap Erdoğan, adı geçen yazı, *Ülke*, n° 5, s. 144.

lar, kendilerini kitlelerden tecrit edecek eylem ve davranışlardan kaçınırlar, kitleler üzerinde baskı ve terörle sağlanmış bir ittifakın, bir düşmanlığa dönüşmüş zoraki ittifaktan başka bir şey olmadığını bilirler. Ve bilirler ki, soygun yaparak, fukara görevlileri öldürerek, çevrede sempati değil korku, sevgi ve dostluk değil soğukluk ve kin yaratarak, kitlelerin içersine girilemez.

Emperyalizmin, faşizm için yararlandığı en önemli silahlardan biri, "bölücülük"tür. Bilinçli sosyalistler, emekçi sınıf ve katmanların, ırk, din, mezhep ve benzeri temeller üzerinde bölünmesinden değil, birliğinden yanadırlar. Gerçek bölücüler, bölmek isteyenler emperyalistler, ve onun çıkarlarına hizmet edenler, her tür şovenlerdir. Sosyalistlerin demokratik hak taleplerini, bölücülük olarak nitelemek, emperyalizmin yüzyıla yaklaşan şaşmaz oyunudur. Demokratik hakları en kararlı bir biçimde savunmuş olan Lenin, 1914'te, şöyle diyordu: "Sınıf bilinci taşıyan işçiler *ayrılmayı* savunmazlar. Onlar, büyük devletin ve büyük işçi yığınlarının birleşmesinin üstünlüklerini bilirler. Ama küçük devletler arasında, ulusal-topluluklar arasında tam eşitlik varsa demokratik olabilir."⁶⁶ Bir başka yerde şöyle demektedir: "Moğollar, İranlılar, Mısırlılar ve *bütün* öteki ezilmiş, eşit olmayan uluslar için, ayırım yapmaksızın, ayrılma özgürlüğü istiyorsak, bunu, *ayrılmadan yana olduğumuz için değil*, ama zoraki birlikten farklı olarak, yalnızca, *özgür, gönüllü* birlikten ve kaynaşmadan yana olduğumuz için istiyoruz. Tek neden budur."⁶⁷ Sosyalistler ayrılmadan yana değil, birlikten yanadır, emperyalizmin bir yandan bölücülük tohumları ekerek, öte yandan komünistlerin bölücülük yaptığını söyleyerek, faşizmin gücünü artırma girişimlerinin sahte peçesini, sosyalistler, açıkça yırtmak zorundadırlar.

Bilinçli sosyalistlerin görevi, hızla ve en açık biçimde, büyük ölçüde faşist baskı ve tehdidi altında kullanamadıkları anayasal demokratik hakların kullanılabilmesi ve güvence altına alınması doğrultusunda, emekçi sınıf ve katmanları, bu demokratik istemler doğrultusunda kazanmak ve bu demokratik hakları devlete işlerlik kazandırarak gerçek-

⁶⁶ Lenin, *Collected Works*, vol. 20, s. 110.

⁶⁷ Lenin, *Collected Works*, vol. 23, s. 67.

leştirme doğrultusunda içten olduğuna inandığımız, ama bu hakları sağlamada sağın etkisine itilmiş ve başarılı sonuçlar alamadığına inandığımız siyasal iktidarı, etkin ve köklü önlemler almaya zorlamak olmalıdır. Unutmamak gerekir ki, proleter devrimciler, demokratik hakların kazanılmasında, ne denli etkili olurlarsa, o denli bu hakların gerçek sahipleri olurlar. Kendilerine, başkalarının verdiği değil, kendilerinin kazandığı demokratik hakları, gene kendisinin rızası olmadan, kimse ellerinden alamaz. Bu bakımdan, demokratik hakların sağlanmasında, tüm yanlışlarına ve yanlışlarına karşın, mevcut siyasal iktidarı, bu yanlış ve yanlışlardan doğru ve etkin bir çizgiye getirebilmek, sosyalistlerin birliği ile, faşizme karşı bir birlik oluşturmakla olasıdır. Faşizme karşı temel tanımlarda birleşebilecek olan sosyalist partiler, sınıf ve meslek örgütleri, demokratik kitle örgütleri, gençlik örgütleri, kendi katı kabuklarını kırmak, faşizme karşı savaşında, hiç olmazsa belirli bir süre, bir davranış birliği, eylem bütünlüğü koymak, darmadağınlaşmış ve bu nedenle de kitlelerin güvenini kazanamamış devrimci potansiyeli, tek bir güç haline getirmek tarihsel göreviyle karşıkarşıyadırlar.

Emperyalizm, özellikle ABD emperyalizmi, kendi ege-menliğinin sarsıldığını gördüğü zaman, bir nükleer savaş kırımı ile halkları baskı altına alamıyorsa, bunun nedeni, artık buna gücü yetmeyeceği içindir. Ve onun içindir ki, emperyalizm, faşizme, nükleer silahlardan ve savaşlardan daha büyük bir gereksinme duymuştur, ve faşizm, bu anlamda, emekçi halkın tek tek nükleer silahla kırımı ve baskı altına alınmasının yeni yöntemidir. Ve bu anlamda, emperyalizm, amacına, bir nükleer savaşla, bir klasik savaşla değil, halkı, onun aydınlarını ve önderlerini, silahla baskı altına alarak, gerekli gördüğü zaman suikastler ve katliamlar düzenlemekten çekinmeyerek, varmak yolunu seçmiştir.

Emperyalizm, bir nükleer savaşı, bir klasik savaşı faşizme dönüştürmüştür, ve burada, en önemli unsur, silah değil, *halktır*. Faşizmin, kendisini tepeden, iktidar olarak gerçekleştirmesinin, halkın sessiz desteğine bağlı olduğu; ikincisi faşizmin kitle tabanını iç savaş düzeyinde kalkış-

maya sürükleyerek faşist müdahalelerin yolunu açabildiği; ve üçüncüsü, kitle tabanına dayanarak iktidara gelebildiği bütün şıklar gözönüne alınırsa, halkın kendisi olmadan, halk desteği olmadan, ya da hiç olmazsa geniş kesimiyle halk tarafsızlaştırılmadan, emperyalizmin, ne denli güçlü nükleer silahlara, ne denli güçlü konvansiyonel silahlara sahip olursa olsun, bir ülkede yengi kazanamayacağı açıktır. Şili deneyimi bunun en yeni ve tipik örneğini oluşturur. Olabildiğince, geniş halk kitlelerini, demokratik iktidara yöntemleriyle, faşizme karşı tutum takınmaya, demokratik tabanı genişletmeye çalışmak, tüm emekçi sınıf ve katmanlara, faşizmin sınıfsal niteliğini ve kendilerini aldattığını açıklamak, kendi kanlarını döktürerek ülkeleri nasıl felakete ve yıkıma sürüklediğini örnekleriyle anlatmak, açıklamak, yazmak zorunluluğu vardır. Ve bu, bireysel birtakım çabalarla gerçekleştirilemez. Tüm emekçi sınıf ve katmanların saygınlığını kazanmış, sözüne güvenilir, arkasından gidilir örgütlü bir güce gereksinme vardır, ve böyle bir ortamda, her örgüt, kendisini bu işin varisi görürse, somut bir çözüm sağlanamaz.

Daha yukarda belirttik ki, irtica batağında, yükselen cumhuriyetin yasal temellerinin bulunması doğaldı, ve cumhuriyet, varlığını, cumhuriyetin temel yasaları ile korudu. Kubilay'dan şapka isyanına değin, TCK'nun 146. maddesi, acımasız işletildi ve irtica uzun yıllar sindirildi. Şimdi irticacı, dinsel ve şoven kanatları, emperyalizm tarafından, yeni hedefler gösterilerek, harekete geçirilmiştir. Dün Mustafa Kemal "bolşevik" idi, bugün değil siyasal inanç sahibi, anasının karnındaki çocuk, ananın mezhebinden dolayı komünisttir, ve MHP sözcüsü, TBMM'nde, değil Türkiye tarihinin, insanlığın yüzlerce yıl unutamayacağı barbarlığı, komünist katliam, olarak nitelemekte, ve hükümeti, "komünist katliamı, bir mezhep mensupları katlediyormuş gibi gösteriliyor" diye suçlamaya kalkışmaktadır. Katliam katliamdır, ve komünistlere hayat hakkı tanımayanlar, düşmanın içimizde olduğunu, ve aynı dili, aynı kimliği taşıdığını söyleyenler, "milli direniş" çağrısını yineleyenler, şimdi, katliamın, bir alevi katliamı değil, bir komünist katliamı olduğunu söyleyebilmekte, ve adeta, hükümeti, gerçekleri çar-

pitaraq yaygara koparmakla suçlamaktadır. Yaygara koparmanın ne gereği vardır, Kahramanmaraş katliamının, olsa olsa, bir doğal afet gibi, bir zelzele, bir sel baskını gibi, ve ancak bu açıdan üzücü olduğu söylenebilir! Komünistlere yaşam hakkı tanımayacaklarını söyleyenler, “Düşman içimizdedir, aynı dili konuşan, aynı nüfus kâğıdına sahip olan kimseler olarak içimizdedir” diyenler,⁵⁸ son ayların, direniş ve katliam çağrılarını yapanlar, aynı siyasal arenada, yan yana gelmişlerdir, ve şimdi, “komünist katliamı” dedikleri bu olayları, komünistlerin tertibi olduğunu ileri sürecek kadar özünden çarpıtmaya çalışmaktadırlar. Buna karşın, alınan hukuksal önlemler, yurtsever insanları, yeni bir şaşkınlığa sürüklemektedir. Kahramanmaraş katliamında tutuklananların, silah taşıma yasasına muhalefet, isyana teşvik, patlayıcı madde bulundurmak, görevli memura mukavemet, yağma ve toplu gösteri yürüyüşleri yasasına muhalefetten suçlandıkları belirtilmektedir. Bunun iki anlamı olabilir: ya, bu katliama katılan yüzlerce katilden bir tek kişi yakalanmamıştır, bu katliama, saldırıya karşı, canlarını, çocuklarını, kızlarını, eşlerini korumak için, devletin korumakla yükümlü olduğu ve koruyamadığı varlıklarını, kişisel olanaklarıyla korumaya çalışanlar yakalanmışlardır; ya da katliama, Ecevit iktidarı ve, onun (yüzü geçen insanın hunharca öldürüldüğü bir olay üzerine önlemlerin karara bağlandığı Mecliste, televizyon kameralarına yığılabilecek kadar, nerede olduğunu bilmeyen) Adalet Bakanı, katilleri *yatıştırmak* için yeni bir ödün vermeye hazırlanmaktadırlar. “Yeni bir ödün vermeye” diyoruz, çünkü, bu ödün bir yıldır verilmektedir, ve daha dün, gazetelerde, Doğan Öz’ün katillerinin, “önceden tasarlayarak adam öldürmek” suçundan yargılanacağı haberleri yer almaktadır. Bu son derece tehlikeli bir tutumdur, ve tehlikeli olduğu kadar, faşizmin, bugünkü tehlikeli boyutlara varmasının en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Çünkü, suçta, “kast” unsuru, suçun suç aletleri ve sonuçları değil, suçun işlenmesindeki amaç belirler. Amaç siyasal ise, ve anayasal düzene karşı bir rejimi gerçekleştirme amacı taşıyorsa, burada, suçun

⁵⁸ MHP Genel Başkanı Türkeş’in İstanbul İl Kongresi konuşmasından. Meftin, *Milliyet*, 26 Kasım 1978 ve *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1978’den.

niteliği değişir. Siyasal amaçlı bir suçun, devlete karşı işlenmiş bir suçun, adi suçlar kategorisine alınması, yanlış; ve bundan, siyasal iktidar sorumludur.

Faşizmin, anayasal düzene *karşı* bir rejim olduğu, siyasal demeçlerde yer almış olmakla birlikte, buna hukuksal bir gerçeklik kazandırılmamıştır. Faşizm, ilke olarak, anayasal kurumları, demokratik hukuk kurumlarını, *biçim olarak* muhafaza etse bile, bu kurumların işlerliğini, demokratik hakların gerçekleştirilmesini, demokratik olmayan yollarla, yasa-dışı yollarla, açık zor yoluyla, *ortadan kaldıran* bir rejimdir. Bunun gibi, kişi demokratik hak ve özgürlüklerini, *biçimsel olarak* tanısa bile, yani bu özgürlükleri tanıyan yasaları tanısa bile, kişilerin bu hak ve özgürlüklerini gerçekleştirmelerini, açık zor yoluyla engelleyen, *ortadan kaldıran* bir rejimdir. Bu nedenle faşizm, anayasal demokratik düzene, özünde karşıdır. Örgütlenmesinin, sabotaj, suikast ve katliamlarının amacı ve özü buradadır. Bunun içindir ki, faşizmin yurt ölçüsünde, değişik adlar altında örgütlenerek giriştiği, zora, baskıya, şiddete dayalı kanlı faaliyetler, *bir tek* amaca, anayasal rejime yönelik faaliyetlerdir.

Soruna, bu siyasal çerçeve içersinde baktığımız zaman, siyasal amaçlı olayların adi suç kategorisine, örgütlü olayların bireysel suçlar kategorisine indirgenmesinin, temelinde yanlış ve tehlikeli bir tutum olduğu ortaya çıkar. Polisçe yürütülen sorguların sınırlarına dikkat edelim. Örneğin Tüysüz’ün sorgusunda, bütün cinayetler, ortada dolaşırken, kendiliklerinden işlenmiş cinayetler gibidir. Örneğin Doğan Öz’ün öldürülmesinde, polis tahkikatı, Doğan Öz’ü öldüren katil ve ona yardımcı olanların çemberi içersinde bırakılmıştır. Ve olayların, adliye intikali, bu çerçeve içersindedir. Sabotaj yapanlar, paltayıcı madde kullanmaktan; soygun yapanlar, gasp ve hırsızlıktan; silahla yakalananlar, ruhsatsız silah bulundurmaktan yargılanmaktadır. Oysa, bütün bunlar, siyasal amaçlı, Türkiye ölçüsünde örgütlü suçlardır, suçlar arasındaki bağlantı, siyasal amaçları ile, örgütler arasındaki bağlantı ile, Türkiye ölçüğündeki olaylar arasındaki birlik ve benzerlikle, ve bütün bunların, düzenli olmayan savaştan ayaklanmaya değin, bir dizi geliştirilmiş olaylar zinciri içersinde ele alınmasıyla, ve bu çerçeve içersinde

sinde yargı önüne getirilmesiyle, demokratik hukuk kuralları içerisinde, olayların kökenine inilebilir. Biz, 1978 yılında değil, 1978 yılı içerisinde elde edilmiş son derece önemli deliller yığını içerisinde değil, 1976'da, MC iktidarı döneminde, Ülkü Ocakları hakkında, Emniyetçe hazırlanan ve belge ve kanıt ekleriyle 400 sayfalık bir dosya halinde Yenimahalle Savcılığına verilen —ve akıbetinin ne olduğunu bilmediğimiz— bir tutanakta yer alan şu ana unsurlara dikkati çekelim: “1° Ülkü Ocaklarının MHP ile ilişkisini saptayan belgeler; 2° Büyük Ülkü Derneği, Ülkü-Bir, Ülkü Ocakları ve MHP arasındaki organik bağları inceleyen belgeler; 3° Ülkü Ocaklarının mali durumu ve finansmanı ile ilgili belgeler; 4° Ülkü Ocakları—Amerika Yardım Teşkilatı (AİD) ilişkileriyle ilgili belge ve yazışmalar.”⁵⁹ Aynı gazete haberinde, Ülkü Ocakları şubelerinde Amerikan Yardım Teşkilatı (AİD) propaganda broşürleri, ve Ülkü Ocağında, “Komünist Gençlik Teşkilatı” amblemleri bulunduğu belirtilmiş, bunun, “provokasyon (kışkırtma) amacıyla kullanıldığı” vurgulanmıştır. Aradan iki yıl geçmiştir ve özellikle 1978 yılı, bir sabotajlar, suikastler, katliamlar yılıdır; ve bu kadar sanık ve kanıt, bütünlüğünden ve amacından soyutlanarak, tek tek suçlar olarak, adi suçlar olarak ele alınabilmektedir. Boşluk, yasalarda değil yanlış uygulamadadır. Bu yanlış uygulamalardır ki, ortaya, görünürde yasal boşluklar çıkarmıştır. Ve bu amaçla hazırlandığı söylenen yeni yasa önerilerinde, soruna aynı açıdan bakılmaya devam edildiği sürece, boşluklar varolacak, ve yeni yasalar sonucu değiştirmeyecek, bazı yönleriyle, gerici bir iktidarın elinde, anti-demokratik uygulamalar için yeni kaldıraçlar sağlamaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bu nedenle, eğer, Kahramanmaraş olayları, aynı anlayışla ele alınacak, siyasal amaçlı suçlar adi suçlar olarak ele alınacak, ve eğer Türkiye ölçeğindeki bir bütünün parçaları olan bu olaylar, bütünleştirilemeyerek, tek tek olaylar olarak ele alınacak olursa, ve tahkikatın sınırları, tetiği çekenle biterse, tetiği çektiren ile bunu siyasal arenada tertipleyenler aynı genel planın unsurları olarak ele alınmazsa, Türkiye’de, demokrasi esenliğe çıkartılamaz.

⁵⁹ Günaydın, 8 Temmuz 1978.

Olaylar ve bu olaylarla şu ya da bu biçimde ilişkisi olan örgütlerin örgütlenme tarzlarına ilişkin basında çıkan haber ve yazılar, olayların, örgütlü ve sistemli olarak Türkiye ölçeğinde yaygınlaştırıldığının ve geliştirildiğinin bir tablosunu bize verecek niteliktedir. Buna ilişkin en son örnek, yılın son günlerinde, bazı gazetelerde yer almıştır. Doğan Öz’ün katili olarak tutuklanan İbrahim Çiftçi, cumhuriyet savcılığına verdiği ifadede şöyle diyor: “Kopya çekmek suçundan mahkemeye verilmiş ve tutuklanmışım. Sağ görüşlü olduğum için sağcıların koğuşuna kapatıldım. Orada, Cebeci semtini örgütlendirmekle görevli Hüseyin Kocabaş ile tanıştım.”⁶⁰ 18 Ocak 1978 günü Akşam Ticaret Lisesi önünde Levent Özyörük’ün öldürülmesi ile ilgili tahkikat dosyasında bulunması gereken bir sağcı öğrencinin ifadesine göre, Ankara, faşistler tarafından, bölgelere, ve her bölge, mahallelere, ve mahalleler sokaklara bölünmüş, ve bu bölünme hiyerarşisine uygun olarak çeşitli kişilere görev verilmiştir. Yukardaki ifadede de belirtildiği gibi, örneğin, Cebeci, Bahçelievler, Mamak vb. semtlerini örgütlemek için, belirli kişilere görev verilmiş, bu semtler kendi içlerinde daha küçük ünitelere göre örgütlenmiştir. Görevlendirilen kişiler, hiyerarşik olarak, semt sorumlusuna, semt sorumlusu da, sorumlu olduğu bir merkeze bağlıdır. Bunlar, yalnızca bir semti örgütlendirmekle görevli değildirler, bunlar, bu semtlerin “sorumlu”larıdır, yani buralarda, demokratik faaliyetleri gözetlemek, denetlemek, sabotajlar, suikastlar, katliamlar biçiminde olaylar düzenlemek de bu kişilerin sorumluluğu altında yürütülmüş olmak gerekir. 1978 yılının ilk çeyreğinde Başbakan Ecevit’e ulaştığını tahmin ettiğimiz, sorumluluğunu bilen bir görevli tarafından kaleme alınan bir raporda, şu satırlar yer almaktadır: “... yapılan aralıksız araştırmalarımız ve çalışmalarımız, yeni hükümet döneminde de sürüp giden, ilk bakışta can ve mal güvenliğini tehdit eder gibi görünen şiddet olayları, ‘anarşik eylemler’ olarak nitelenecek kadar basit değildir. Gerçekten de bütün olup biten şudur: ülkemizde tek seçenek olarak ‘Ecevit hükümeti ve onun, demokrasiye bütün gerekleriyle işlerlik ka-

⁶⁰ Metin, Hürriyet, 28 Aralık 1978'den.

zandıracağına olan umutları', kitlelerde, Türkiye halkında yok etmek ve onun yerine faşist düzeni gündeme getirmek ve bütün unsurlarıyla yürürlüğe koymaktır. ... Bize göre, bu sonuca ulaşmada, CIA, AİD, İran ve İsrail gizli haber alma örgütleri, kontrgerilla gibi gizli örgütler yönlendirmekte olup, bu örgütler, I. ve II. MC ile devlet aygıtını geniş ölçüde kendi amaçlarına uygun biçimde dönüştürerek demok-rasi düşmanı akımları iktidar etmeyi öngörmüşlerdir. Geniş halk kitlelerine girmeyi de AP'nin şemsiyesi altında MHP ve onun yan örgütleri olan Ülkü Ocakları, Ülkü-Bir, Ülkücü Teknik Elemanlar, İşçi Sendikaları (MİSK), bazı işveren kuruluşları ve esnaf dernekleriyle gerçekleştirme çalışmaları içinde görünmektedirler. Örneğin, bir ortaöğretim kurumu (Atatürk Lisesi gibi), yükseköğretim kurumu (Gazi Eğitim Enstitüsü, Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, Yüksek Öğretmen Okulu, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ve bazı fakülteler gibi), Yurtlar (Site öğrenci yurdu ile il yurtları gibi), işyerleri (Devlet İstatistik Enstitüsü gibi) kuruluşlarda, gizli örgütlerce yönlendirilenler OBA-OCAK-SANCAK gibi hiyerarşik örgüt yapısıyla çavuştan başlayarak albaylığa kadar rütbeli kişiler çeşitli ideolojik eğitim koşullandırılmalarıyla sistemli, köklü ve yaygın biçimde etkinlik göstermektedirler. Legal yan kuruluşlarda başarılı görülenler illegal çalışmalara yönelmektedirler. Bunlar, bu işten, aynı zamanda, 10 bin liradan başlayarak ayda 30-40 bin liraya kadar varan aylık ücretler de almaktadırlar."

Bir işyerinde, yani bir devlet kuruluşunda bu örgütlenmenin şemaları da yayınlanmıştır. Örsan Öymen'in, "Bir Garip Örgütlenme" adlı yazısında yayınlanan örgütlenme şemasında, "işyeri"nde bir "oba başkanı", ve oba başkanına bağlı iki "başkan yardımcısı" ve "haysiyet divanı", oba başkanı ve başkan yardımcısına bağlı, "propaganda komitesi", "istihbarat komitesi", "emniyet komitesi", "malî sekreter", "sosyal ilişkiler ve eğitim komitesi", ve gene başkan ve başkan yardımcısına bağlı "bölüm oymak başkanı" ve "posta başı" vardır.⁶¹ "Bölüm oymak başkanı" hakkında da okura şu bilgileri verelim: örneğin, işyeri, birkaç

⁶¹ Örsan Öymen, "Bir Garip Örgütlenme (I)", *Milliyet*, 8 Nisan 1978.

bölümlü bir "işyeri"dir, ve her bölüm, ayrı bir binadadır. "Oba başkanı"na bağlı olarak, her bölümün bir oymak başı vardır, ve her bölüm içersinde, binaların her katı, bir kat sorumluları tarafından, ve her kattaki oda ya da sınıflar da, oda ya da sınıf sorumlusu tarafından denetlenmekte, gözetlenmekte, baskı altına alınmaktadır.

Türkiye, esas olarak, il il, bölge bölge, sokak sokak, büyük devlet kuruluşları ise bölüm bölüm, kat kat, oda oda, bu örgütlenme şeması içersinde, propaganda, istihbarat, eğitim ve emniyet (yani her türlü baskıdan cinayete değin) komiteleri tarafından denetlenmekte, kendi tabanını genişletmekte, demokratik tabanı, propaganda yoluyla daraltmakta; kendi etkinliğini artırarak azgınlaşırken, demokratik unsurları, hareketleri ve kuruluşları, terör ile, silahlı baskı altına alarak, etkinliğini azaltmaktadır.

Olaylar arasındaki bu bağa, olayların bütünlüğüne ve niteliğinin siyasal olmasına karşın, polis tahkikatı ve savcılık soruşturmaları, hiç bir zaman bu bütünlük içersinde ele alınmamış, raslantı sonucu yakalanan sanıklar, mahkeme önüne, bu çerçeve içersinde çıkarılmamıştır. Ve bu nedenle de, olayları üreten merkez ve örgüt bütün olarak dururken, bu bütünden çekilip alınmış birkaç unsur ile, olayların azalacağını, tükeneceğinin sanılması, tarihsel bir yanılgı olmaktan öteye gidemezdi ve gidememiştir.

ŞİMDİ 13 ilde sıkıyönetim ilân edilmiştir. Sıkıyönetimler, Türkiye'de farklı işlemiştir, ve 12 Mart deneyimini etinde yaşayanlar, bu konuda daha dikkatli davranmaktadır. Emperyalizm, Şili'de, sıkıyönetimi, istemediği iktidarın yönetim yetkisini elinden almak için, bir "anayasal yol" olarak düşünmüş, ve sıkıyönetimin koşullarını yaratmak için buradaki kadrolarını seferber etmiştir. Türkiye'de sıkıyönetim, geniş halk kitlesinin ve aydınların dikkatini, sıkıyönetimin koşullarını bilinçli ve sistemli bir biçimde hazırlayan güçlere, bu iç savaş kışkırtıcılarına çevirdiği bir ortamda kurulmuştur ve sağın, yönetimi kendi doğrultusunda etkilemek için, çeşitli tertiplere girişeceği açıktır. Bu ulus, tertiplere karşı, yirmi yıl öncesinin saflığından sıyrılmamak kadar deneyim sahibidir. Selanik'te Atatürk'ün doğ-

“TERÖRÜ ÖNLEME” YASA TASARILARI

duğu eve bomba attırıp, 6-7 Eylül olaylarını tertipleyen Menderes hükümetinin, aynı zamanda, İstanbul'un yıllarca önce ölmüş solcularını bile toplatmaya çıktığını, ve toplanan solcuların, o günkü muhalefet liderinin müdahalesine kadar hücrelerde çürümeye terkedildiğini, ve buna benzer tertipleri deneyimleriyle artık bilmektedir.

Sağın ilk amacı, sıkıyönetimi yaygınlaştırmaktır, ikinci amacı sıkıyönetimi bir tüm olarak, kendi üzerinden devrimci hareket üzerine çevirmektir. Sol bu tertiplere kendisini kaptırarak mıdır? En önemli soru budur. Solun içinde, sektör unsurlar, faşizmin tertiplerine, ajan provakatörlerin kışkırtmalarına küçük de olsa hiç bir biçimde kapılmamalıdır. Faşizmin “sol” adına *sahte* tertipler düzenleyeceği ve silahlı kuvvetleri ve toplumu olabildiğince büyük ölçüde etkileyeceği sahte operasyonlar düzenleyeceği, bir an olsun akıldan çıkarılmamalı, kamuoyu bu doğrultuda yeterli bir biçimde önceden uyarılmalıdır. Sıkıyönetim koşullarını yaratınların faşistler olduğu, katliamları faşistlerin düzenlediği bilinmektedir. Hukuksal yönden girişimlerin bu hedeften sapıtılmaması, gerek iç güvenliğin sağlanması ve gerek demokratik ortamın kurulabilmesi bakımından bir zorunluluktur. Bunun aksine girişimler, devrimci hareketin, yaygınlaştırılarak ağır biçimde ezilmesine olanak sağlar, kendisine kim ne adını verirse versin, solun hiç bir kesimi, bu genel sorumlulukla yüklü olduğunu düşünmeden edemez. Dışardan gelen tertiplere karşı olduğu gibi, kendi içlerindeki ajan provakatörlere de dikkat etmelidirler. Herkes bireysel davranışlardan kaçınmalı, tarihsel sorumluluğunu bilmeli, aklını başına almalı ve faşizmin tertiplerine gelmemelidir.

18-28 Aralık 1978

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 30. Yıldönümü 10 Aralık günü ülkemizde kutlandı. Yapılan toplantılarda İnsan Hakları'nın önemi anlatıldı. 1949 Yılında Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren ve yasa niteliği kazanan bildiriye yer alan temel hak ve özgürlükler savunuldu. Başbakan Bülent Ecevit, Kurt Waldheim'a bir mesaj göndererek İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin yıl dönümünü kutladı ve Türkiye'de İnsan Haklarına en büyük saygının gösterildiğini bildirdi.

Ne varki, “İnsan Hakları Günü” olan 10 Aralık öncesinde, CHP ağırlıklı siyasal iktidar tarafından, bildiriye hak ve özgürlüklere, Anayasa'da yer alan ilke ve kurallara ve Anayasa Mahkemesi kararlarına ters düşen bir “yasa değişiklikleri tasarı demeti” Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verildi. İçişleri ve Adalet Bakanlıkları tarafından ha-

zırlanan ve Bakanlar Kurulunca da onaylanan bu yasa tasarılarıyla Polis Görev ve Yetki Yasası'nda, Dernekler Yasası'nda, Devlet Memurları Yasası'nda, Ceza Yargulamaları Usulü Yasası'nda, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nda, ve Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Yasası'nda değişiklikler isteniyordu. Getirilen yeni hükümler arasında daha önce CHP tarafından Anayasa Mahkemesine açılan davalar sonunda iptal edilen yasa maddelerine de yer veriliyordu.

Yasa tasarıları sessiz sedasız Meclis Başkanlığına gelmişti. Kamuoyuna açıklama yapılmamış, üniversitelere danışılmamış, Türkiye Barolar Birliğinin ve baroların düşünceleri sorulmamış ve hukuk kuruluşlarının görüşleri alınmamıştı. Tasarılar Meclis Başkanlığına verildikten sonra basında kimi haberler yayınlandı. Tasarılar, kısa zamanda sınırlı ama sert tepkilerle karşılaştı. Türkiye Barolar Birliği, İstanbul Barosu, Disk'in başkanlığında toplanan 39 demokratik kitle örgütü, tasarılar karşı çıktılar. Tasarılar, CHP grubunda sert tartışmalara ve tepkilere konu oldu. Sonunda değişiklik önerilerinin bir komisyonda incelenmesine karar verildi. Bu yazı yazılırken komisyon çalışmaları sürüyordu.

Biz burada yasa değişiklik tasarılarından bir bölümü üzerinde duracak ve önemli gördüğümüz yasa maddelerinin hukuk açısından eleştirisini yapmaya çalışacağız.

POLİS GÖREV VE YETKİ YASASI

I— İçişleri Bakanlığı tarafından getirilen yeni tasarı ile bu yasanın 9. Maddesine bir fıkra eklenmiştir. 9. Madenin aslı şöyledir:

“Polis:

A) Askere, zabıtlara ve zabıta memurlarına mahsus silahları, harp tüfeklerini ve namlusu 15 santimetreden uzun olan tabancaları,

B) İzinsiz taşınan her model çap ve büyüklükte silah ve tabancalarla, dinamit, bomba ve bunlara benzer yakıcı, öldürücü maddeleri ve zehirli gazlarla bunlara ait alet ve malzemeyi ve barut ve sair ateş alıcı eczayı ve yasak olan silahlara ait fişekleri,

C) Üstünde bulundurduğu saldırma, kama, bıçak, ve

sustalı çakıları, Amerikan yumruklarını, ustura, matrakları, şişli bastonları ve buna benzer yaralayıcı aletleri,

D) Âmmenin emniyeti için tehlikeli bir vasıta olarak kullanılması muhtemel her türlü eşyayı,

E) Serseri ve sabıkalılarda bulunan ve suç işlemeye yaranan her türlü vasıtaları (zabıta şüphe üzerine bu kabil eşhasın üzerini arayabilir),

F) Ahlâk ve umumi terbiyeye uygun olmayan şarkı ya da sözleri yahut amme emniyetini bozucu hitabeleri muhtevi bulunan gramofon plaklarını ve izinsiz gösterilen ya da elde edilen filimleri ve bu kabil basma yazı ve resimleri alır. Bunlardan suç mevzuu olanlardan evrakı ile Adliye'ye ve diğerlerini ait olduğu makamlara verir.”

Bu maddeye yeni tasarı ile eklenmek istenen fıkra şudur:

“Milli Güvenlik ve kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan durumlarda, suç işlenmesini önlemek amacıyla o yerin en büyük mülkiye amirinin emriyle polis, genel olarak suç delillerini ve özellikle yukardaki A,B,C,D, bentlerinde sayılan alet ya da eşyaları bulundurduğundan kuşkulandığı kişilerin üstlerini, araçlarını, eşyalarını ve özel kâğıtlarını arar. Suç unsuru gördüklerine elkoyar ve evrakı ile birlikte Adalet organlarına verir.”

Tasarı ile getirilen bu hüküm, önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce onaylanarak yasa niteliği kazanan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 12. Maddesine ters düşmektedir. Bu maddeye göre: “Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni ya da yazışması hususlarında keyfi karışmalara... tecavüzlere maruz kalmaz.”

Öte yandan bu hüküm Anayasa'nın 15. Maddesinde düzenlenen “Özel Hayatın Gizliliği” ilkesine de aykırı düşmekte ve özel hayatın gizliliği hakkının özünü ortadan kaldırmaktadır. Gerçekten Anayasa'nın bu maddesine göre “özel hayatın gizliliğine dokunulamaz.” Ayrıca Anayasanın 11/2 Maddesi: “Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz” demektedir. Nitekim tasarı ile getirilen bu yeni hüküm, daha önce 26.6.973 gün ve 1775 Sayılı Yasa ile 9. Maddeye eklenmiş, ancak CHP tarafından Anayasa Mahkemesi'ne açılan dava sonunda 25.4.974 gün ve 973/41 Esas ve

974/13 Sayılı Kararla, bu ek fıkra iptal edilmiştir.

Kararda şöyle denilmektedir:

“Görülüyor ki 1775 Sayılı Kanunun 2. Maddesi, Anayasa'nın değişik 15. Maddesinin 2. Fıkrası ile güdülen ereği ve konulan sınırı aşmakta ve 'Özel Hayatın Gizliliği' temel hakkının özüne dokunmaktadır. Anayasa'nın değişik 11 ve değişik 15. maddelerine aykırı olan kuralın iptal edilmesi gerekir.”

Anayasa Mahkemesinin bu iptal kararına rağmen maddeye yeniden tasarıda yer verilmiştir.

Eklenmek istenen bu fıkranın önemli bir sakıncası da şudur: Maddede yer verilen “Milli Güvenlik”, “Kamu Düzeni” gibi kavramlar değişik yorumlara elverişli, yanlış kişiler elinde keyfi işlemlere olanak sağlayabilecek kavramlardır. “Gecikmesinde sakınca bulunan haller” sözleri de öznel değerlendirmelere ve kötüye kullanmaya elverişli sözlerdir. Anayasa Mahkemesi de sözü geçen kavramların bu niteliğini birçok kararlarında saptamıştır. Yüksek Mahkeme bu konuda şöyle demektedir:

“... Oysa Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni, uygulayıcılarının kişisel görüş ve anlayışlarına göre genişleyebilecek, öznel yorumlara elverişli, bu nedenle de keyfiliğe dek varabilir çeşitli ve aşamalı uygulamalara yolaçacak geniş kavramlardır. Gecikmede sakınca bulunan haller'de en az o kavramlar kadar kesin ve keskin çizgilerle belli edilmesi ve sınırlandırılması zorunlu bulunan bir deyimdir.” (Aynı Karar. *Any. M. K. Dergisi C. 12 s. 152.*)

Bu, yoruma elverişli ve kaypak deyimlere yasada yer verilmesi ve bunların takdir ve değerlendirmesinin ikinci, üçüncü derecedeki memurlara bırakılması uygulamada temel hakların özünü yaralayan sonuçlar doğurabilecektir.

II — 15. Maddeye yeni bir fıkra eklenmektedir.

Eski yasada bulunmayan bu fıkra ile polis, kimlik incelemesi yapacak, kimlik gösteremeyenleri ya da gösterdiği kimlik belgesinden kuşku duyduğu kimseleri emniyete götürecektir ve fıkroda gönderme yapılan Polis Görev ve Yetki Yasası'nın 5. Maddesine göre parmak izlerini alacak ve fotoğraflarını çekecektir.

15. Maddenin aslı şöyledir:

“Polis, yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazım gelen kimseleri çağırır ve kendilerinden lüzumlu olan şeyleri sorar.”

Getirilen yeni fıkroda şöyle denilmektedir:

“Polis, görevi sırasında kuşkulandığı kişilerden kimliğini sorabilir, kimliğini saptayıcı belge gösteremeyenler ya da gösterdiği belgenin doğruluğu konusunda ciddi kuşku duyulan kişiler hakkında bu kanunun 5. maddesi gereğince işlem yapılır.”

Bu madde kişi güvenliğini ortadan kaldırmaktadır. Hakkında suç ihbarı olmayan, soruşturma açılmamış bulunan bir kişi hakkında böyle bir işlem yapılması kişi güvenliğine aykırı olduğu gibi tarafsız olmayan uygulayıcılar elinde keyfi işlemlere de olanak sağlayacaktır. Anayasa'nın 65. Maddesine göre “yasa” değerinde olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde “... kişi emniyeti her ferdin hakkıdır” denilmektedir. Getirilen hüküm bu antlaşmaya da aykırı düşmektedir.

Ayrıca bu fıkra ile tüm kişiler “sabıkalı” işlemine tabi tutulmuş olmaktadır.

III — 20. Maddeye eklenen bir fıkra ile Milli Güvenlik ve Kamu Düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde polis, evleri, işyerlerini, bunların eklentilerini, tüm yapıları arayacak ve bulduğu suç eşyalarına el koyacaktır.

Bu fıkra da şöyledir:

“Milli Güvenlik ya da Kamu Düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunması durumunda, o yerin en büyük mülkiye amirinin emriyle polis;

1 — Devletin kişiliğine karşı işlenen cürümlerin eylemcilerini yakalamak ya da delillerini saptamak için,

2 — Devlet kuvvetleri yalnız ya da toplu olarak saldırıları ya da direnenleri yakalamak ya da bunların saldırı ya da direnmelerini kırmak için,

3 — Hükümete karşı şiddet kullanan ya da gösteren ya da direnenlerin yakalanması, saldıran ya da direnenlerin engellenmesi ve uzaklaştırılması için,

4 — Ağır cezalı bir suçun sanığı olarak yakalandıktan sonra kolluk kuvvetlerinin elinden kaçmakta olan kişilerin yakalanması için,

5 — Kanunsuz toplantı ve yürüyüşleri dağıtmak ve eylemcilerini yakalamak için,

Gerçek ve tüzel kişilerin hangi amaçla olursa olsun kullandıkları bütün yapılara ve bunların eklentilerine girebilir, buralarda arama yapabilir ve bulduğu suç eşyalarına elko-yabilir.”

Yargı organı kararı olmadan bu tür aramaların ve ka-rışmaların yapılması, Anayasa'nın ve uluslararası antlaşma-ların kişi güvenliği ve konut dokunulmazlığı ilkelerine ta-mamen aykırıdır. TBMM'nce onaylanarak Anayasa'nın 65. Maddesine göre yasa niteliği kazanan İnsan Hakları Evren-sel Bildirisi'nin 3. maddesinde şöyle denilmektedir: “Yaşa-mak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.” Tasarı ile getirilen hüküm bu antlaşmaya da ters düşmektedir. Yu-karda sözü geçen Anayasa Mahkemesi kararındaki gerekçe-ler bu fıkra için de geçerlidir. “Milli güvenlik” ve “kamu dü-zeni” kavramlarının yorumuna elverişli niteliği yukarda açık-lanmıştır.

657 SAYILI DEVLET MEMURLARI YASASI

Bu yasanın I. Bölüm, 2. Kısımının yeni tasarısı ile sonu-na bir fıkra eklenmektedir. Yasanın bu ikinci kısmı “Ödev-ler ve Sorumluluklar” başlığını taşımaktadır. Yasaya eklen-mek istenen fıkra şudur:

“Devlet memurları, 657 Sayılı Yasa'nın 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12. Maddelerinde belirtilen ilke, ödev ve sorumluluk-larla bağdaşmayan amaçlar güden ya da bu tür çalışma ya-pan dernekleri kuramazlar ve bu yolda çalışma yapan der-neklere üye olamazlar. Bu tür dernekler mahkeme kararıyla kapatılır.

Bu fıkranın anlam ve amacını saptayabilmek için bura-da sözü geçen 6-12 Maddelerin niteliğini öğrenmek gerekir. Bu maddeler şöyledir:

“Sadakat:

Madde 6 — Devlet Memurları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na sadakatle bağlı kalmak ve Türkiye Cumhuri-yeti Kanunlarını sadakatle uygulamak zorundadırlar.

Tarafsızlık:

Madde 7 — Devlet memurları siyasi partilere üye ola-mazlar; herhangi bir siyasi parti ya da kişinin yararını ya da zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; gö-revlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapamazlar.

Davranış ve İşbirliği:

Madde 8 — Devlet Memurları, resmi sıfatlarının gerek-tirdiği itibar ve güvene lâyık olduklarını hizmet içindeki ve dışındaki davranışlarıyla göstermek zorundadırlar.

Devlet memurlarının işbirliği içinde çalışmaları esastır.

Yurt Dışında Davranış:

Madde 9 - Devlet memurlarından sürekli veya geçici gö-revle veya yetişme, inceleme ve araştırma için yabancı mem-leketlerde bulunanlar, devlet itibarını veya görev haysiyetini zedeleyici fiil ve davranışlarda bulunamazlar.

Amire Karşı Sorumluluk:

Madde 10 — Devlet memurları, görevlerinin iyi ve doğ-ru yürütülmesinden amirlerine karşı sorumludurlar.

Emirlerin Yürütülmesi, Kanunsuz Emir:

Madde 11 — *Devlet memuru amirinin verdiği emirleri yerine getirmekle ödevlidir.*

Devlet Memuru, amirinden aldığı emri, Anayasaya, ka-nun, tüzük, yönetmelik hükümlerine aykırı görürse yerine getirmez ve bu aykırılığı, o emri verene bildirir. Ancak amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emri ye-rine getiren sorumlu olmaz; sorumluluk emri verene aittir.

Konusu suç teşkil eden emir, hiç bir suretle yerine ge-tirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Devlet memuru, amirinden aldığı emri, konusu suç ol-madığı halde yanlış takdirde suç sayar ve emri yürütmezse amir, gecikmesinin zarar getireceği hallerde hizmetin diğer bir görevli tarafından yapılmasını sağlar ya da gerekirse kendisi yapar.

Acele hallerde kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

Kişisel Sorumluluk:

Madde 12 — Devlet memurları görevlerini dikkat ve iti-na ile yerine getirmek zorundadırlar. Görevleriyle ilgili ola-rak idareye verdikleri zararlardan ötürü Borçlar Kanunu-

nun haksız fiil esaslarına tabidirler.”

657 Sayılı Yasa'nın yukarıya aktarılan 1-12 Maddelerinde özetle memurların; yasaları sadakatle uygulayacağı, amirlerinin emirlerini yerine getirecekleri ve herhangi bir siyasi partinin ya da kişinin zararını hedef tutan davranışlarda bulunamayacakları hükümleri yer almıştır. İşte bu hükümler, memur dernekleri, dernek kurucusu memurlar ve memur dernekleri üyeleri hakkında da uygulanmak ve geçerli sayılmak istenmektedir.

a — Bu madde ile; memuriyet statüsü ile dernek yöneticisi ya da üyesi olma statüsü birbirine karıştırılmaktadır. Memur, dairesinde memur sıfatı ile ve memuriyet statüsü çerçevesinde görev yapar. Aynı memur dernekte dernek yöneticisi yani dernekçi sıfat ve statüsü ile çalışır. Bu iki sıfat ve statüyü birbirine karıştırdığımız takdirde memurlar için dernek kurmak ve dernek çalışmaları yapmak hakkı ortadan kalkmış olur. Bu takdirde memurun dernek kurma hakkı bir göstermelik durumuna düşer. Oysa Anayasa'nın 29. Maddesi “Herkes... dernek kurabilir” ilkesini getirerek dernek kurma hakkının memurlar da dahil olmak üzere “herkes” için tanındığını saptamıştır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi de, memur için bir istisna getirmeden, “Her şahıs muslihane toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine maliktir.” demektedir (Madde 20). 12 Mart'tan önce Türkiye Öğretmenler Sendikası, çalışmalarını sürdürürken, idarece memurun sendikal hakları üzerinde bu tür savlar ve kısıtlamalar ileri sürülmüş ise de o tarihlerde Danıştay'a götürülen davalar sonunda Danıştay tarafından, memurun sendikal eylemleri ile memuriyet görevlerinin birbirine karıştırılmaması, ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği yolunda kararlar verilmiş ve memurun sendikal hakları ve sendikacı statüsü korunmuştur. Danıştay'ın bu kararları görüşlerimizi doğrulamaktadır.

b — “Yasaları Sadakatle Uygulama”, “Amirlerinin emirlerini yerine getirme” hükümleri ile derneklerin demokratik, sosyal ve meslekî halklar için çalışma yapma olanağı ortadan kaldırılmaktadır. Bu hükümlerle, dernek yöneticisi ve üyesi olan memur, çalıştığı resmi dairede olduğu gibi derneğin de amirinin vereceği emirleri yerine getireceğine, yü-

rürlükteki yasaları sadakatle uygulayacağına göre, dernekçi memur bu emirlerin dışında ve yürürlükteki yasalara uymayan hiç bir “hak isteme” çalışması yapamayacak, hak talebinde bulunamayacaktır. Örneğin memurun sendika ve grev hakkı bugünkü yasalarımızda bulunmadığına göre memur dernekleri bu yönde bir girişimde buldukları, bu hakların elde edilmesi için çalışmalar yaptıkları taktirde 657 sayılı Yasa'nın 6-12. maddelerine aykırı eylemlerde bulunmuş sayılacaklardır. Bir dernek yönetim kurulunun, yapmak istediği bir toplantıyı, yönetim kurulu üyelerinin görev yapmakta oldukları resmi dairelerin amirleri, verecekleri emirlerle önleyebileceklerdir. Yasa böyle bir uygulamaya elverişli hüküm getirmektedir. Bunun sonucu olarak da dernekler, kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaklardır.

Tasarıyla getirilen bu hüküm yasallaşursa, yasalarda mevcut olmayan demokratik, sosyal ve meslekî haklar için mücadele olanağı kalmamaktadır. Örneğin memur dernekleri, bugün getirilmek istenen yasa değişiklikleri gibi yeni hak kısıtlamalarına karşı bile mücadele olanağından yoksun kalacaklardır. Dernek kapatma yaptırımını da getiren bu tasarı, her yönüyle temel hakları ortadan kaldıran, dernekleri çalışamaz duruma düşüren, demokratik hakları geri leten ağır bir hükümdür.

c — Bu nedenlerle tasarının bu fıkrası, Anayasa'nın dernek kurma hakkını düzenleyen 29. Maddesine aykırıdır.

Burada şu noktaya da değinmekte yarar vardır:

Yukarıda tasarı ile getirilen yeni kimi madde ve fıkraların Anayasa ilkeleri yanında, ayrıca İnsan Hakları Evrensel Bildirisine de ters düştüğü açıktır. Unutmamak gerekir ki, altında Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel'in imzası bulunan Helsinki Sonuç Belgeside, hükümetimize, uluslararası tüm antlaşmalarda yer alan hükümlerin uygulanması yükümlülüğünü getirmiştir. Antlaşmanın “düşünce, vicdan, din, ve inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı” başlıklı bölümünde şöyle denilmektedir:

“İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler alanında katılan devletler Birleşmiş Milletler Antlaşması amaçlarına ve ilkelere ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisine uygun olarak

davranırlar. Bağlı olabilecekleri İnsan Haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeleri de kapsamak üzere, bu alanda uluslararası bildiriler ve sözleşmelerdeki kayıtları ve yükümlülüklerini de yerine getirirler.” (s. 199.)

1630 SAYILI DERNEKLER YASASI

A — Dernekler Yasası'nın 2. Maddesine bir cümle eklenmek istenmekte ve kurulması yasak dernekleri kurma ya da yönetme suçundan mahkûm olanların derneklere üye olamayacakları kabul edilmektedir.

Sorunu açıklayabilmek için Dernekler Yasası'nın 2. Maddesinin, 1973 Yılındaki eski şeklini anımsamakta yarar vardır. “Dernek Kurma Hakkı” başlıklı bu madde şöyle idi:

“Medeni hakları kullanma ehliyetini haiz ve 18 yaşını bitirmiş herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Ancak;

a) 13.7.1965 gün ve 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 111. Maddesinin (B) fıkrası gereğince, bir siyasi partiden kesin olarak çıkarılan ya da çıkarılmayıp da bir siyasi partinin kapatılmasına sebep olan parti üyeleri çıkarma kararının ya da Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararının kendilerine yazı ile bildirilmesinden itibaren 5 yıllık süre içinde;

b) Ağır hapis cezasına ya da taksirli suçlar hariç olmak üzere, 5 yıldan fazla hapis cezasına mahkûm olanlar ile, yüz kızartıcı suçlardan yahut bu kanunla kurulması yasaklanan dernekleri kurmak ya da idare etmek suçlarından birinden kesin olarak hüküm giymiş olanlar; dernek kuramazlar.”

CHP Meclis Grubu 1973 Yılında Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak bu maddenin a ve b fıkralarının tümünden Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştü ve iptallerini istemiştir. Anayasa Mahkemesi bu dava sonunda, 18-19 ve 20 Aralık 1973 gün ve 973/3-37 Sayısı kararıyla maddenin a fıkrasını ve b fıkrasının bir bölümünü iptal etmiştir.

Burada önemli olan, bugünkü değişiklik tasarısını getiren siyasal partinin tutumudur. CHP Meclis Grubu yukarıda sözü edilen dava dilekçesinde, 1973 Yılında şunları söylüyordu:

“1630 Sayılı Dernekler Kanunu'nun 2. Maddesinin (a) ve (b) bentlerinde dernek kurma hakkından yoksun bulunanlar açıklanmaktadır. (a) Bendinde bir partiden Siyasi Partiler Kanunu'nun 111. maddesinin (b) bendine göre kesin olarak çıkarılanların ya da çıkarılmamaları yüzünden partinin kapatılmasına yolaçanların 5 yıl; (b) bendinde ağır hapis, 5 yıldan çok hapis cezası alanların, yüz kızartıcı bir suçtan hüküm giyenlerin ya da Dernekler Kanunu'nun yasakladığı dernekleri kurmuş bulunanların temelli olarak dernek kuramamaları öngörülmüştür.

“Anayasa'nın değişik 29. maddesine göre kanun ancak devletin, ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninden ve genel ahlakın korunması maksadıyla dernek kurma hakkına sınırlar koyabilir. 1630 Sayılı Kanunun 2. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde öngörülen yasaklar bu yasaklardan değildir. Böylece Anayasa'daki yasaklara kanunla yeni yasaklar eklenmiş olmaktadır. Anayasa'nın kişiler üzerinde değil, sosyal olayların yıkıcı etkilerini giderir tedbirler üzerinde durduğu düşünülmemiştir.

“Öte yandan sözcükleri yasaklarla bu gibilerin derneklere üye olma hakları da ellerinden alınmış olmaktadır. Çünkü 15. maddenin başında “dernek kurma hakkına sahip olan herkes derneklere üye olabilir.” denilmiştir.

“1630 Sayılı Kanunun 2. maddesinin (a) ve (b) bentleri cezaların adalet ve hakkaniyete uygunluğu ilkesinden de uzaklaşmaktadır. Sözgelimi (a) bendine göre bir kişi Siyasi Partiler Kanununun 101, 102, 103 ve 104. Maddelerinde açıklanan ağır eylemlerde bulunduğu halde, 5 yıl bitince dernek kurabilir ve derneklere girebilirken (b) bendine göre güveni kötüye kullanmaktan 6 ay hapis cezası almış bir kişi ölünceye değin ne dernek kurabilecek, ne de derneklere girebilecektir.

“Kaldı ki dernek kurma hakkı Anayasadaki temel hak ve özgürlükler arasındadır. Bir kişilik hakkı olduğu için de Anayasanın 10. maddesine göre dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez. Yine bu maddeye göre devlet bu hakkın kullanılmasını güçleştirmek bir yana; güçleştiren koşulları ortadan kaldırmak zorundadır. Dernek kurma hakkına ancak Anayasa'nın 11 ve 29. maddelerinde yazılı ne-

denlerle, o da özüne dokunulmamak üzere, sınırlar konulabilir.

“Sözkonusu kural Anayasanın 10, 11, 29/1, 2. maddelerine aykırıdır.” (*Any. M. K. Dergisi* Sayı 11, s. 298-299.)

Görülüyor ki o yıllarda, maddede yazılı mahkûmiyetleri “dernek kurma hakkı” için bile engel görmeyen CHP, bugün aynı mahkûmiyetleri “dernek üyeliği” için engel görmektedir. Bu tutum hiç bir gerekçe ile açıklanamaz.

B — Yasanın 4. maddesine yapılan bir ekle bu maddeye: “amacı belirli olmayan” sözü eklenmektedir. Maddenin sözkonusu fıkrası şöyledir:

“... amacını güden, amacı tek ve belirli olmayan ya da tüzüğünde saptanan çalışma konuları ve çalışma biçimleri amaca uygun bulunmayan derneklerin kurulması yasaktır.”

Tasarıya eklenen “amacı belirli olmayan” sözleri değişik yorumlara ve yanlış uygulamalara neden olabilecek sözlerdir. Örneğin: “İnsan Hakları Evrensel Bildirisi çerçevesinde”, “Atatürk ilkeleri doğrultusunda”, “çağdaş eğitim ve öğretim ilkeleri”, “Anayasal ilkeler”, “demokratik hak ve özgürlükler” vb. gibi sözler bu maddeye göre *belirli* sayılmayarak dernek kapatılabilecektir. Bu nedenle maddeye eklenen bu sözler uygulama yönünden sakıncalı sonuçlar doğuracak dernekleri kurulamaz ve çalışamaz duruma düşürecektir.

C — Yasanın 7. maddesine amaç ve amacı gerçekleştirmek için yapılacak çalışmalar dışında ve ayrıca “çalışma konuları” diye bir kavram getirilmektedir.

Maddenin aslı şöyledir;

“b — derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için ne surette faaliyette bulunacağı”.

İşte bu fıkraya “çalışmaların konusu” sözleri eklenmek istenmektedir.

Tüzüklerde öteden beri amaç maddesi ile bu amaca ulaşabilmek için yapılacak çalışma yöntemlerini gösteren hükümler yer almaktadır. Tüzükte yer alan bu maddeler dışında ayrıca “çalışma konuları” şeklinde bir hükme gerek olmadığı gibi böyle bir hükmün tüzükte yer alması ağır ve sakıncalı sonuçlar doğuracaktır. Sayın Prof. Özsunay, *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler* adlı kitabında, “amaca

ulaşabilmek için izlenecek yollar”dan söz ederken “derneğin amacına varmasını sağlayan ya da kolaylaştıran tüm *eylem ve önlemler*, bu kavram içinde yer alırlar.” demektedir (s. 149). Bu da, çalışma konularının “amaca ulaşabilmek için izlenecek yollar” içinde değerlendirilmesi ve yer alması gerektiğini başka bir deyişle “amaca ulaşacak yollar” hükmünün çalışma konularını da kapsadığını göstermektedir.

Açıktır ki “çalışma konuları”nın daha baştan, tüzük hazırlanırken saptanması fiilen olanaksızdır. Çalışma konuları ancak hayatın akışı içinde ve gelişen olaylara göre ortaya çıkacaktır. Bu tür bir hüküm dernek çalışmalarını engellemek, derneklerin kurulmasını daha başından önlemek ve giderek kurulmuş derneklerin kapatılmasına olanak sağlamaktan başka bir sonuç doğurmayacaktır.

D — Yasanın 9. maddesine getirilen bir ekle; İçişleri Bakanlığına ve valiliklere daha önce incelenmiş ve onaylanarak yürürlüğe girmiş tüzükleri, istedikleri zaman yeniden inceleme yetkişi verilmektedir.

a — Bu hüküm kazanılmış hakları ortadan kaldırmaktadır.

b — Derneklerde istikrarsızlıklara, kararlı, düzenli ve güvenli bir çalışmaya engel olacaktır.

c — Bu hüküm iyi niyetli olmayan yanlı uygulayıcılar elinde kuvvetli bir silah olacaktır.

E — Yasanın 35. Maddesine getirilen bir değişiklik önerisiyle:

Dernekler, “çalışma konuları ve eylem biçimleri dışında herhangi bir eylemde bulunamazlar” hükmü öngörülmektedir.

Maddenin bu fıkrasının aslı şudur:

“a — Tüzüklerinde gösterilen amaç dışında herhangi bir faaliyette bulunamazlar.”

Tasarıyla getirilen yeni fıkra ise şöyledir:

“a — Tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları ve eylem biçimleri dışında her hangi bir eylemlerde bulunamazlar.”

Bu hükme göre örneğin; bildiri yayınlama, imza toplama, anket yapma vb. gibi eylem biçimleri tüzükte daha ön-

ce gösterilmemişse, bu eylemler yapılamayacaktır. Ayrıca tüzükte gösterilmemiş her hangi bir konu üzerinde de eylem konamayacaktır. Oysa sağduyunun gereği ve hukuksal olan, yasaların engellemediği ve olanak verdiği tüm çalışma konularının ve yöntemlerin dernekler tarafından kullanılabilmesidir. Tasarı yasalastığı takdirde bu hüküm, uygulamada dernekler için sonu gelmez zorluklar çıkaracak ve tüm dernekler her an kapatılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır.

b — Dernekler Yasasının 75. maddesi şöyle demektedir: "... meslekî kuruluşlar, özel kanunlarında hüküm bulunmayan hallerde bu kanunun 35, 36, 37, 39, 42. maddelerine ve bunlarla ilgili müeyyidelere tabidirler." Değiştirilmek istenen 35. madde; sözü edilen 75. madde yoluyla öteki tüm meslek kuruluşları ve sendikalar hakkında da uygulanacağından daha da önem kazanmaktadır.

F — Yine maddeye:

Dernekler "hiçbir biçimde ve yönde siyasî tutum ve davranışta bulunamazlar" hükmü getirilmektedir.

Bugün yürürlükte bulunan yasada, öğrenci dernekleri dışında kalan derneklerin siyasal faaliyette bulunamayacakları hakkında bir hüküm yer almamıştır. 1630 sayılı Dernekler Yasasının 4/1 maddesi ile derneklerin özetle "iktidar mücadelesi" yapamayacakları hükmü kabul edilmiştir. Bu hüküm, siyasal faaliyetin "iktidar mücadelesi" olduğunu saptıyor ve siyasal faaliyetin tanımını yapıyordu. Böylece dernekler, iktidar mücadelesi dışında kalan ve özellikle genel yurt sorunları ile ilgili çalışmalar yapabiliyor ve bu konularda düşüncelerini açıklayabiliyorlardı. Bu durum ve uygulama da Anayasa'nın 20. maddesiyle gerçek ve tüzel kişilere tanınan düşünce açıklama özgürlüğüne uygun düşüyordu.

Yeni tasarı ise dernekler, "siyasî tutum ve davranışlarda bulunamaz" şeklinde bir hüküm getirmekte ve düşünce özgürlüğü açısından dernekleri açmaza sokmaktadır. Çünkü siyasî tutum ve davranış, siyasî faaliyet anlamına gelebilmektedir. Siyasî faaliyet, dernekler yasasının 4/1 maddesinde "iktidar mücadelesi" olarak tanımlandığına ve zaten yasaklandığına göre, maddeye ayrıca "siyasî tutum ve davranışta bulunamaz" gibi bir hüküm getirilmesi, derneklerin, iktidar mücadelesi dışında yurt sorunları üzerinde düşünce açıklama hak ve özgürlüklerini ortadan kaldırmaktan başka bir sonuç doğuramaz. Bir yandan yasada siyasî faaliyet tanımlanıyor, bu yasaklanıyor, öte yandan da ayrıca *siyasî tutum ve davranış* gibi kaypak, yoruma elverişli bir hüküm getirilerek Anayasa'nın 20. maddesine ters düşen bir düzenlemeye gidiliyor. Bu hüküm, "düşünce özgürlüğü" hakkının özüne dokunmaktadır ve Anayasa'nın 20 ve 11/2 maddelerine aykırıdır.

G — 35. maddenin II/a fıkrası türkçeleştirilerek yeniden yazılmakta, ancak fıkrada bulunan "teşvik" kelimesi, "özendirme" olarak değiştirilmektedir. Özendirme kavramı çok geniş bir kavramdır. Uygulamada hangi davranışların özendirici olduğu tartışmalara konu olabilecektir. Bu açıdan sözü geçen teşvik kelimesinin değiştirilmesi sakıncalıdır. Eğer türkçeleştirme isteniyorsa "kışkırtma" sözü daha elverişli olacaktır.

H — Tasarıda öğrenci dernekleri için:

"Hiç bir biçim ve yönde öğrencilikle ilgisi olmayan eylemde bulunamazlar" hükmü getirilmektedir.

Bu hükme göre Öğrenci Dernekleri örneğin Atatürk'ü anma günü düzenlemeyecek, 1 Mayıs gününü ya da 10 Aralık İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin yıldönümünü kutlamayacak ve benzer toplantılar yapamayacak, yurt sorunlarıyla ilgili bildirimler yayımlayamayacak, toplantı ve yürüyüş düzenleyemeyecek, afişleme yapamayacaklardır. Oysa bu haklar Anayasa'nın 20. Maddesinin güvencesi altına alınmış temel haklardır. Bu haklar, hem gerçek kişiler ve hem de tüzel kişilerin Anayasal haklarıdır. Tasarı bu hakları ortadan kaldırmaktadır.

İ — Yasanın 51. Maddesine, "alındı belgeleri Maliye Bakanlığınca bastırılır" hükmü eklenmektedir. Bu hükme göre derneklerin üye ya da bağış makbuzları Maliye Bakanlığınca bastırılacak, dernekler tarafından bastırılmayacaktır. Bu hüküm, dernek tüzükleri Valilikler ve İçişleri Bakanlığınca onaylanmadan ve bunun sonucu olarak alındı kağıtları bastırılmadan, aidat ve bağış toplanmasını engelleyecek niteliktedir. Oysa Anayasa'nın 29. maddesine göre der-

nekler kuruluş bildirimini vermekle kurulmuş ve tüzel kişilik kazanmış olurlar. Bunun sonucu olarak da faaliyet gösterebilirler. Getirilmek istenen hüküm, bu faaliyeti engelleyecektir.

J — Tasarı, 64. maddeye getirdiği bir ekle:

“Amacı belirli olmayan, çalışma konuları amaca uygun bulunmayan” derneklerin kapatılacağı hükmünü getirmekte ve kurucuları da cezalandırmaktadır.

Maddenin aslı şöyledir:

“Madde 64 — Bu kanunun 4. maddesinde kurulması yasak dernekleri kuranlar veya bu yolda yönetenler veya 35. Maddenin I No’lu fıkrasının b bendine aykırı harekette bulunan dernek yöneticileri hakkında ... 1 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 3.000 TL’den 5.000 TL’na kadar ağır para cezası hükmolunur ve herhalde derneğin kapatılmasına hükmedilir.”

Bu maddeye eklenmek istenen fıkra da şudur:

“... Amacı tek ve belirli olmayan veya tüzüğünde saptanan çalışma konuları ve eylem biçimleri amaca uygun bulunmayan dernekleri kuranlar veya bu yolda yönetenler hakkında eylemleri daha ağır bir cezayı gerektirmiyorsa, 6 aydan 2 yıla kadar hapis ve 1.000 TL’den 3.000 TL’na kadar ağır para cezası hükmolunur ve her durumda derneğin kapatılmasına karar verilir.”

Bu fıkroda geçen, “çalışma konuları”, “amacı belirli olmayan” sözleri hakkında yukarıda açıklamalar yapılmıştır. Bunları yinelemek istemiyoruz. Ancak çalışma konularını önceden saptamak olanaksız bulunduğu ve yine “amacı belirli olmayan” sözleri de yukarıda açıklandığı gibi uygulama yönünden önemli sakıncalar getirdiğinden, tasarı yasalastığı takdirde, böyle bir hükümle dernekler çalışamaz duruma düşecek ve giderek sudan yorum ve gerekçelerle kapatılabileceklerdir.

K — 63. maddeye bir fıkra eklenmekte ve:

Derneklere üye olması yasaklanan kimselerin üye kaydedilmeleri halinde hem üye kaydeden yöneticiler ve hem de kaydedilen üye cezalandırılmakta ve dernek kapatılmaktadır.

Getirilmek istenen madde şöyledir:

“Derneklere üye olması yasaklanan kimseleri üye yapan yöneticiler ile bu yolda üye olanlara eş ceza verilir ve ayrıca derneğin kapatılmasına da karar verilebilir.”

Derneklerin her üye için güvenlik soruşturması yapması olanaksızdır. Tasarıda yaptırım olarak konulan ceza da (kapatma) çok ağır bir yaptırım olup suça göre ceza ilkesine de aykırıdır. Öte yandan, yöneticinin, üye olma hakkı bulunmayan bir kimseyi üye kaydetmesinden ötürü derneğin kapatılması, tüm dernek üyelerinin cezalandırılması sonucunu doğuracak ve Anayasa’nın “cezaların şahsiliği” ilkesine de aykırı düşecektir.

L — Yasaya eklenen bir madde ile derneklerin, suç sayılan eylemlerin yapıldığı bir yer olduğunun belirlenmesi halinde derneğin kapatılacağı hükmü getirilmiştir. Tasarının bu fıkrası şöyledir:

“Bir derneğin, suç sayılan eylemlerin yapıldığı bir yer olduğunun belirlenmesi durumunda o dernek kapatılır.

Derneğin suç işlenen yer olduğunun belirlenmesi;

a — Suç sayılan eylemlerin dernek yöneticileri ve üyeleri tarafından ülkenin başkabaşka yerlerinde olsa bile birden fazla işlenmiş olduğunun, ya da

b — Bu eylemlerin dernek yöneticilerinin onayı, özendirilmesi, zorlanması, yardım ve kolaylık sağlanması ile işlendiğinin kanıtlanması ile olur.”

Tasarıya göre bir derneğin birden fazla üyesi tarafından, örneğin iki üyesi tarafından yurdun her hangi bir yerinde ayrı ayrı birer suç işlendiği takdirde, suçların türüne bakılmaksızın (hakaret, sarhoşluk, kumar da olabilir) dernek kapatılacaktır. Fıkroda geçen “özendirme” sözü üzerinde daha yukarıda gerekli açıklamalar yapılmıştır. Tasarı ile getirilen bu hüküm, uygulama açısından son derece tehlikeli, tertiplere elveriş ve sakıncalı bir hüküm olduğu gibi derneğin iki üyesinin yasa dışı eylem yüzünden tüm üyelerin ve örgütün cezalandırılması gibi haksız bir sonuç doğuracaktır. Bu hüküm de, Anayasa’nın “cezaların şahsiliği” ilkesine aykırı düşmektedir.

A — Tasarı ile bu yasanın 7. Maddesi değiştirilmekte ve toplantıların haber verme süresi olan 48 saat 72 saate çıkarılmaktadır. Ayrıca yasanın 10. maddesine bir fıkra eklenecek bazı hallerde mülkiyet amirine toplantı ve yürüyüşleri 10 gün erteleme yetkisi verilmekte ve ayrıca yürüyüş güzergâhını değiştirme hakkı tanınmaktadır.

a — Daha önce 19/6/1973 gün ve 1742 Sayılı Yasa ile 7. maddeye haber verme süresini 4 güne çıkaran bir hüküm eklenmişti. CHP bu hükmün Anayasa'ya aykırılığını ileri sürmüş ve Anayasa Mahkemesi'ne dava açmıştı. Dilekçede şöyle deniliyordu: "Böylece idarenin ve zabitanın alacağı güvenlik tedbirlerinin gerektirdiği zorunlu süre aşılarak hakkın kullanılmasının kısıtlanmasına gidilmiş olmaktadır. Bir topluluğu görüşlerini açıklamaya zorlayan bir olay 4 gün içinde önemini yitirerek artık kamuoyunun ilgisini çekmez olur. Değişiklik Anayasa'nın 28. maddesinin işlememesi ve sınırlamanın önceden izin alma koşulunu da aşan bir nitelik kazanması gibi bir sonuca yol açar.

Bu dava sonunda yasa, biçim yönünden iptal edilmiş ve esasa girilmemiştir.

Bugün getirilmekte olan tasarı da, onu getiren CHP'nin sözü geçen dilekçesinde ileri sürülen nedenlerle Anayasa'ya aykırı düşmektedir.

b — Mülkiye amirlerine toplantı ve yürüyüşleri erteleme yetkisi daha önce 1932 Sayılı Yasa ile tanınmıştı. Ancak CHP Senato Grubu tarafından Anayasa Mahkemesine açılan dava sonunda bu erteleme yetkisine ilişkin hüküm, yüksek mahkemenin 18-22 Kasım 1976 gün ve 976/27-51 Sayılı kararı ile ve bu yetkinin toplantı ve yürüyüş hakkının özüne dokunduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin bu kararına rağmen tasarıda; toplantıları erteleme yetkisine yeniden yer verilmiş bulunmaktadır. Bu karar tasarıda yer alan hükmün Anayasa'ya aykırı olduğunu belgelemektedir.

Mülkiye amirlerine tanınan toplantı ve yürüyüş güzergâhını değiştirme yetkisi de toplantı ve yürüyüş hakkını sınırlamakta, bu hakkın kullanılmasını son derece zorlaştır-

maktadır. Bu yetki aynı zamanda yanlış yöneticiler için kötüye kullanmaya son derece elverişlidir. Her ne kadar yasa, ilgiliye, mülkiye amirliğinin kararına karşı Asliye Ceza Hakimliğine itiraz hakkı tanımakta, mahkemenin 24 saat içinde karar vereceğini, kararın mülkiye amirliğine bildirilmesinden 24 saat sonra toplantının yapılabileceğini hükme bağlamakta ise de, uygulamada bu, toplantının yapılma olanağını ortadan kaldıracaktır.

Nitekim CHP de 1973 Yılında aynı görüşü savunmuş, 1742 Sayılı Yasa ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri Yasası'na getirilen ve güzergâh değişikliğini öngören hüküm hakkında anayasa mahkemesine dava açarak iptalini istemiştir. CHP'nin dava dilekçesinde şöyle deniliyordu:

Madde "... önceden tespit ve ilan edilmiş yol ve yönlerde değişiklik yapma, başka deyimle güzergâhı daraltma ve kısıtlama yetkisi vermektedir. Bu da hakkın özüne dokunan bir sınırlamadır." (14.3.1974 gün ve 973/33-9 Sayılı Karar. Any. M. Kar. Der. C. 12, s. 87.)

Bu hüküm de toplantı hakkının özünü yaralamaktadır.

B — Tasarının 9. maddeye getirdiği bir değişiklik ile, bu yasaya göre verilecek hapis cezaları iki kat ve ağır para cezaları da beş kat artırılmakta ve bu cezalarda erteleme ve paraya çevirme yöntemi kaldırılmaktadır.

Tasarı kabul edilirse, bildirimsiz toplantı yapanlar 2-10 yıl hapis, herhangi bir toplantıda sopa taşıyanlar (ki bazen pankart deynekleri bile sopa işlemi görmektedir) 1-4 yıl kadar hapis cezası alacaklar ve bu cezalar paraya çevrilemeyecek, ertelenemeyeceklerdir. Bu cezalar, tahrik altında adam öldürenlerin cezalarına denk düşen cezalardır.

Bu ceza çok ağır olup "suça göre ceza" ilkesine de ters düşmektedir.

Yukarıdaki açıklamalar getirilen yasa değişikliği tasarılarının; dernek kurma, derneğe üye olma, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakları ile özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı haklarını ortadan kaldırdığını ya da bu hakların kullanılmasını son derece zorlaştırdığını göstermektedir.

Anayasa'nın 11/2. maddesi temel hakların özüne dokunulamayacağı ilkesini koymuştur. Anayasa Mahkemesi de

hangi hallerde temel hakların özüne dokunulmuş sayılacağını saptamıştır. Yüksek Mahkemenin 8.4.963 gün ve 963/83 sayılı kararına göre, “bir hak ve hürriyetin, gayesine uygun şekilde kullanılmasını son derece zorlaştıran ya da onu kullanılamaz duruma düşüren kayıtlara tabi tutulması halinde, o hak ve hürriyetin özüne dokunulmuş sayılır.”

Bu ilke ve kararlar, tasarının getirdiği hükümlerin, hukuk açısından Anayasa'nın temel kurallarına ve altında imzamız bulunan uluslararası antlaşmalarda yer alan hükümlere aykırı düştüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Anımsamak gerekir ki, uluslararası antlaşmalardaki hükümler Anayasa'nın 65. maddesine göre yasa hükmündedir.

Bu tasarılar da yer alan hükümlerle, işçi ve emekçi sınıf ve tabakaların bugüne kadar sürdürdükleri mücadeleler sonunda, eksik ve yetersiz de olsa elde ettikleri hak ve özgürlüklerin önemli bir bölümü ellerinden alınmakta, demokratik gelişmemize ağır bir darbe vurulmaktadır. Burjuva demokratik hakların geçerli olduğu ülkelerde kolluk kuvvetlerine bile grevli-toplu sözleşmeli sendika kurma hakkı tanınmış iken, ülkemizde Anayasa tarafından “herkese”, memur ve yurttaşlara tanınan dernek kurma hakkının kullanılamayacak oranda sınırlandırılması demokratik düzen açısından acı bir gelişmedir.

CHP Programında yer alan aşağıdaki sözleri burada anımsamakta yarar vardır:

“Örgütlenme ve siyasal çalışma özgürlüğü ve hakkı, özgürlükçü demokrasi ölçütlerine uygun olarak genişletilecektir. Düşünce, inanç ve anlatım özgürlüğü her türlü sınırlamalardan kurtarılacaktır. Böylece düşünce suçu kavramı ortadan kalkmış olacaktır. Sendikaların siyasetle etkinleşebilme olanakları artırılacaktır.

“Kamu görevlilerine de sendikalaşma ve toplu sözleşme hakkı tanınacaktır. Ve kamu görevlileri ile işçilerin sendika hareketleri bütünleşmeye özendirilecektir.

“Kamu görevlilerine tanınacak tüm demokratik haklardan, yetkilerden ve sendikalaşma olanaklarından iç güvenlik kuvvetleri üyeleri de yararlanacaklardır.

“Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğüne, can güvenliği ve toplum erinci için gerekenden başka sınır kon-

mayacaktır.

“Adaletin kesin bağımsızlığı ve yargıç güvencesi ilkesine aykırı mahkemeler kurulmayacaktır. Anayasamızda, Anayasanın temel demokratik ilkelerine aykırı olarak ve iç tutarlılığını zedeleyecek biçimde yapılmış olan değişiklikler—olanak bulunduğu—kaldırılacaktır.”

İnceleme konusu tasarılarla getirilen hükümlerin bu programa ters düştüğü ortadadır. Ayrıca 12 Mart 978 günlü Hükümet Programında “özgürlüklerle şiddet eylemlerinin ya da devletin birliğine, ülkenin bütünlüğüne yönelen saldırıların ve davranışların birbirine karıştırılmayacağı” açıklanmış olduğu halde, bireysel terör eylemleri ile ilgisi olmayan yasalarda değişiklik yoluna gidilmesini ve özellikle Dernekler Yasası'nda, Devlet Memurları Yasası'nda ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nda yapılmak istenen değişiklikleri anlamak olanaksızdır.

Yasa tasarılarında yer alan bu tür değişikliklerin ve cezaların artırılmasının, kaynak ve odakları artık açıkça ortaya çıkan terörün önlenmesinde önemli bir etken olabileceğini kabul etmek mümkün değildir. Bu terör eylemlerinin kaynağı doğru olarak saptandığı ve bu odaklara yönelindiği takdirde, yürürlükteki yasalarla sonuca ulaşılabileceği açıktır.

Başarısızlığı yasaların yetersizliğinde görme yanılgısından bir an önce uzaklaşılmalıdır. Bireysel terörün önlenmesi gerekçesi ile getirilen bu yasa tasarılarının, bir “sivil sıkıyönetim” uygulamasının koşullarını hazırlayacağı gözden uzak tutulmamalıdır.

YURDAKUL FİNCANCI
TÜRK "KALKINMA PLANLARI"
VE
SOSYALİST PLANLI GELİŞME

GİRİŞ

Planlı, dengeli iktisadî büyüme, 1917 Ekim devriminin ürünüdür; sosyalist sosyal mülkiyet ve üretim ilişkileri üst aşamasına geçmiş bir toplum için kaçınılmaz, zorunlu, gerekli tek yoldur. Nasıl ki planlı gelişme sosyalizmden, sosyalizm planlı gelişmeden ayrı düşünülemezse, kapitalizm de planlı gelişmeyle ya da planlı gelişme kapitalizmle birlikte düşünülemez. Sosyalizmin iktisadî gelişme yasası planlı üretim, emeğe dayalı bölüşüm, kapitalizmin doğal yasası ise anarşik üretim, elkoymacı bölüşümdür. Oysa Türkiye, 1962 yılından bu yana, bir yandan kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini, yani anarşik üretimi ve elkoymacı bölüşümü sürdürür hatta yeni boyutlara ulaştırırken, bir yandan da sosyalist planlamayla uzaktan-yakından hiç bir ilişkisi olmayan "planlı, dengeli" bir iktisadî büyümeyi gerçekleştirmek, başka deyişle mülkiyet ve üretim ilişkileri-

ni ve sınıfsal yapıyı değiştirmeksizin, sosyalist toplumun, tanınmaz hâle getirdiği iktisadî gelişme yöntemini kullanarak sanayileşmek gibi anlaşılmaz bir çabaya girmiştir. Mülkiyet ve üretim ilişkileri ve sınıfsal yapı olduğu gibi kaldığına göre, Türkiye'deki yönetici sınıfların "planlı" kalkınmaya geçerken güttükleri amaç, toplumun sosyalist kuruluşunu tamamlamak değildir; yerleşik mülkiyet ve üretim ilişkilerine dokunmaksızın, sosyalizme özgü yöntemlerle kapitalizmin eksikliklerini ve aksaklıklarını tamamlamaya ve düzeltmeye çalışmak, kapitalizmin arpalıkları olan devlet iktisadî kuruluşlarını bu amaçla kullanmaktır. Kapitalist gelişme yoluna özenen az gelişmiş bir toplum, burjuvazinin varlığına sınıf olarak son verecek siyasal devrimi gerçekleştirmedikçe, o siyasal devrimin iktisadî gelişme yöntemi olan planlı, dengeli kalkınma aracını kullanamaz; siyasal devrime götüren şey planlı, dengeli gelişme değil, planlı, dengeli gelişmeye götüren şey siyasal devrimdir. Oysa Türkiye, böyle bir siyasal devrim yapmadığı halde, o devrimin iktisadî gelişme yöntemlerini benimsemeye, üstelik gerçek planla hiç bir ilgisi kalmayacak ölçüde çarpılarak kullanmaya kalkışmıştır. Cumhuriyet sonrasında "batılılaşma" çabalarıyla benzerlik açıktır. Tıpkı şapka giyersek, İsviçre Medenî Kanununu alırsak, balolarda tango oynarsak "batılı" olacağımızı sanışımız gibi, sosyalist siyasal devrimi yapmaksızın, kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini değiştirmeksizin, sosyalizmin yöntemlerini kullanırsak, "planlı", dengeli bir iktisadî büyümeyi başaracağımız, az gelişmişlikten kurtulup sanayileşeceğimiz sanılmıştır. Şapkayla, İsviçre Medenî Kanunuyla, balolarda tango oynamakla ne kadar "batılı" olduysak, sosyalist devrimi yapmaksızın, sosyalist toplumun iktisadî gelişme yöntemlerini uygulamaya çalışarak da ancak o kadar kalkınabilmişizdir.

Bugün, 17 yıl sonra dönüp geriye bakalım: Sosyalist dönüşümü yapmaksızın, sosyalizmin iktisadî gelişme yöntemlerini uygulamaya çalışma çabalarının sonucu sıfırdır. 17 yıl önce 1962'de "planlı" kalkınma dönemine geçerken, bu alaturkahğa öncülük eden küçük-burjuva aydınların kafasındaki düz hızlı bir sanayileşme, işsizliğe son verme, dış

ödemeleri dengeye getirerek dışa bağımlılıktan kurtulma, "bolluk toplumu"nu yaratma düşüydü. Sanayileşmemiz gazoz şişesiyle kolonya şişesinin boyunu aşamadı, özlenen yapısal değişme sağlanamadı; aşırıya giden bir hizmetler kesimi ve ham maddesi dışardan gelmezse işlemeyen, makine ithâline dayalı bir tüketim ekonomisi doğdu; ağır sanayii kurmakta ciddi hiç bir adım atılmadığı gibi, tüketim malları üreten sanayi kolu dahil sanayileşmekte öngörülen hedefe ulaşamadı.¹ İşsizliğe son vermek ne kelime, 1962 yılında çalışma yaşında olduğu halde emeğinden yararlanılamayan insan sayısı 3 milyon 450 bin, on yıllık "planlı" gelişme sonunda bu rakam bir kata yakın artarak 6 milyon 240 bine yükseldi;² bugünse 7,5 milyon dolaylarında. Dış ödemeler dengeye getirilecek ve dışa bağımlılıktan kurtulacaktık. "Planlı" gelişmenin 17'nci yılında, zorunlu tüketim mallarını sağlayabilmek için dışardan harıl harıl "taze para" arıyoruz.

Örnekleri sonsuza kadar uzatmak olanaksız değil. Ama bunun ne gereği var? Sonuçları bizzat yaşamıyor muyuz?

Yaptığımız şeyin, planlı, dengeli bir iktisadî gelişme olmadığını, gündelik yaşamımızı ve Türk toplumsal yaşamını alabildiğine etkileyen sonuçlarıyla ortada değil mi?

Peki ama, bugünkü sonuçlarla karşılaşmamak istiyorsak ne yapmalıydık; planlı, dengeli bir iktisadî gelişmeyi hangi temellere dayamalıydık? Soruna tarihsel gelişimi içinde bakmaya çalışan bu yazı, işte bu soruyu deşmeyi amaçlıyor.

BÖLÜM I TARİHSEL DURUM

KESİM I PLANLAMANIN TEORİK DAYANAKLARI

Sosyalist iktisadî planlamanın önkoşulu, siyasal egemenliğin, burjuvaziden ve toprak sahiplerinden ya da on-

¹ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), Başbakanlık, Devlet Planlama Teşkilâtı, s. 6-7.

² *agy.*, s. 76.

ların kalıntılarından proletaryaya geçmesi, yönetim erkinin proletaryada toplanmasıdır. Devlet gücünün denetimi, burjuvazinin elinde kaldığı sürece, iktisadî büyümeyi gelişme planlarına bağlama olanağı yoktur.

Planlı, dengeli iktisadî büyümenin önkoşulu olan bu değişiklik, yani siyasal iktidarı proletaryanın elinde toplamayı öngören siyasal devrim, tarihsel olarak zorunlu bir gelişmenin, üretim araçlarının ve onlar üzerinde yapılan çalışmayla ortaya çıkan ürünlerin mülkiyetinin sosyalist toplumsal mülkiyete dönüşmesinin vazgeçilmez gereğidir. Başka deyişle siyasal devrim, planlı, dengeli gelişmenin iktisadî koşulunu yaratacak temel zorunluluktur. Siyasal ve iktisadî koşullar gerçekleştirildiği, yani proletarya devletin yönetici sınıfı haline geldiği ve üretim araçlarıyla ürünlerin mülkiyetini sosyalist toplumsal mülkiyete dönüştürdüğü zaman, ikincil bazı başka koşulların da olgunlaşmasıyla, sosyalist ekonominin vazgeçilmez, zorunlu, gerekli yasası olan planlı, dengeli iktisadî büyüme yasası işlemeye başlar. Bu yasanın işlerlik kazanması, insan iradesinden bağımsızdır. Başka deyişle proletarya toplumun yönetmen sınıfı haline geldikten ve üretim araçlarıyla ürünlerin kişisel mülkiyetine son vererek, bunlar üzerinde sosyalist toplumsal mülkiyeti kurduktan sonra, planlı, dengeli gelişme yasasını savsaklamaya çalışmak olanaksızdır. Böyle bir savsaklama proletaryayı yeniden ücretli köleliğe, üretim araçlarıyla ürünler üzerinde de yeniden kişisel mülkiyet kurulmasına geri götürür. Bu ne kadar doğru ise, tersi de o kadar doğrudur; planlı, dengeli iktisadî büyümenin temel iki koşulundan birinin ya da her ikisinin savsaklanması, yani proletaryayı toplumun yönetici sınıfı haline dönüştürmeksizin ya da üretim araçlarının ve ürünlerin üzerindeki kişisel mülkiyetin yerine sosyalist toplumsal mülkiyeti koymaksızın, dengeli, planlı iktisadî gelişme yoluna girmek de olanaksızdır.

Planlı, dengeli iktisadî büyüme, bu önkoşullar gerçekleşmedikçe, Türkiye'de alaturka bir yarım-yamalaklıkla yapılmaya çalışıldığı gibi, tepeden inme bir girişimle sağlanamaz. Zira planlı, dengeli iktisadî büyüme, sosyalist toplum düzeninden kaynaklanır. "Sosyalizmin ekonomik ko-

sulları olgunlaşmadıkça” der Lenin, “hiç bir başkaldırı sosyalizmi getiremez.”³ Sosyalizmin, dengeli, planlı bir gelişme için gerekli baş koşulu ise üretim araçları üzerindeki mülkiyetin sosyalist topluma geçmesidir. Yapılan devrimin sosyalist bir devrim olması, yani burjuvazinin siyasal egemenliğine son verilmesi, planlı, dengeli iktisadî büyüme için yeterli değildir; aynı zamanda, burjuvazinin iktisadî egemenliğine de son verilmesi ve o iktisadî egemenliğin başlıca dayanağı olan üretim araçlarının, emekçi topluluğun toplu mülkiyetine aktarılması da zorunludur.

Planlı ekonomi parlak aydın kafaların icadı değildir. Marx, Engels ve Lenin planlı, dengeli iktisadî büyümeyi, sosyalist aşamaya geçmiş toplumun zorunlu gelişme yolu olarak tanımlarlar. Örneğin Engels, planlı, dengeli, özgür ve kapitalizmin bunalımlarından kurtulmuş bir iktisadî gelişmeye varan tarihsel gelişmeyi açıkladığı *Anti-Dühring*'inin “Teorik Bilgiler” bölümünde, bu tür bir iktisadî büyümenin zorunlu ve gerekli bir sonuç olduğu yargısına varır. Engels'e göre, ortaçağda üretim, emekçilerin kendi üretim araçları üzerindeki kişisel mülkiyetine dayalı, küçük-ölçekli üretimdi. Bu üretim kırsal bölgelerde küçük, özgür köylünün ya da toprak kölesinin tarımı, kentlerde de zanaatçılıktı. Çiftçilerin tarım araç ve gereçleriyle, zanaatkârın kullandığı araç ve gereçler kendi öz mallarıydı. Üretim gücü sınırlı araçlardı bunlar; köylünün ya da zanaatkârın, ancak kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamaya yetecek çapta üretim yapmaya elverişliydi. “Bu dağınık ve daracık üretim araçlarını biraraya toplayıp genişletmek, onları bugünkü üretimin güçlü kaldıraçları haline getirmek — kapitalist üretim biçiminin ve onun dayanağı olan sınıfın, burjuvazinin tarihsel rolü, işte tam da bu oldu.”⁴ Marx, burjuvazinin bu işi 15'inci yüzyıldan bu yana basit elbirliği, manüfaktür ve büyük sanayi denen üç aşamadan nasıl başardığını *Kapital*'inde ayrıntılı olarak anlatır. Basit insan gücünü enerji kaynağı olarak kullanan araçların yerini, hareket gücü olarak buharı ve elektrik enerjisini kullanan makinelerin alması, burjuvazinin eseridir. Böylece üretim

bireysel bir eylem olmaktan çıkmış, geniş fabrikaların çatısı altında, toplumsal bir eyleme dönüşmüştür. Toplumlardaki doğal işbölümünün yerini alan bu sınaî işbölümü, emeğin ürününü meta, yani pazarda alınıp-satılan mal haline getirmiştir; bireysel üreticilerin basit değişim alışkanlığının yerini, meta üretiminin sonucu olan pazar ekonomisinin değişim kuralları almaya başlamıştır. Ortaçağda köylü tarladan sağladığı ürünü zanaatçıya verir, ondan kendisi için gerekli ürünleri alır. Engels'in deyişiyle ortaçağdaki bu yönemsiz işbölümünün yerini, meta üretimine geçiş sonucu yöntemli işbölümü aldı. Toplumsal, geniş-ölçekli üretim yöntemi, bireysel küçük-ölçekli üretime egemen oldu; çünkü ucuz ve bol ürettiyordu. Böylece bireysel üretim yenik düştü. Üretimde devrim olmuştu. Ancak bu devrimin gösterdiği temel doğrultu iyice kavranamadı; sanki kendisinden önceki basit çaplı üretimin, başka boyutlarda devamıymış gibi görüldü; bu nedenle de kendisinden önceki mülk edinme biçimlerine bağlı kaldı. Kapitalist üretimin devrimci yanı üretimi geniş boyutlara ulaştırmaksa, gerici yanı, o üretimin ürünlerini mülk edinmede kendisinden önceki düzene bağlı kalmasıydı. Ortaçağda emeğin ürününün kime ait olduğu, akılları bir an olsun kurcalayacak bir sorun değildi. Bireysel üretici, kendisine ait üretim araçlarını kullanarak, kendi başına ortaya çıkardığı ham maddelere dayanarak üretim yaptığı için, ürünün mülk edinilmesi diye bir sorun yoktu; ürün doğal olarak o üreticiye aitti. Daha sonra üretim araçlarının büyük işliklerde toplanarak toplumsal üretim araçları haline dönüşmeleri dönemine geçildiği zaman, bu yerleşik, herhangi bir bilince bağlanmamış anlayışta değişiklik olmadı; toplumsal üretim araçları, sanki bireysel araçlarımış gibi kaldı; o üretim araçlarına sahip olanlar, yaratılan ürünü, sanki kendi emeklerinin ürünüymüş gibi mülk edinmeye başladılar. Oysa bu, başkalarının emeğinin ürünüydü. Ürünler, üretim araçlarını kullanarak onları yaratan işçiler tarafından değil, fakat eski alışkanlıkla kapitalist tarafından mülk edinildi. Gerçi ücretli emek kapitalizmden önce de vardı; kapitalist üretim, onu hazır buldu. Ama toplumsal, geniş çaplı üretimin gelişmesi, bireysel üretimi yaktığı için, bireysel üreticinin,

³ Lenin, *Collected Works*, Cilt 25, s. 359.

⁴ F. Engels, *Anti-Dühring*, Sol Yayınları 1975, Ankara, s. 402.

ücretli olarak, gidip kapitalistin işliğinde çalışmaktan başka yapabileceği bir şey kalmadı ve kapitalizm, doğuşu sırasında eli altında hazır bulduğu ücretli emek köleliğini, büyük boyutlarda bir toplumsal kurum haline getirdi. Proletaryanın doğuşu böyle oldu. Toplumsal, geniş-ölçekli üretimle proletaryanın ortaya çıkışı olgusu, kapitalistlerle proletaryanın ayrışmasını tamamladı ve *“toplumsal üretimle kapitalist temellük arasındaki çelişki, kendini proletarya burjuvazi karşıtlığı olarak”* ortaya koydu.⁵

Ortaçağ toplumunda üretim, Engels'in belirttiği gibi, üreticinin kişisel tüketimini ve ailesinin tüketimini karşılamaya dönüktü. Köylü ancak kendisinin, ailesinin ve feodal beyin gereksinmelerini aşacak miktarda üretim yaptığı zaman değişime girer oldu. Kentlerde ise zanaatçılar, daha başından itibaren, değişim amacıyla üretmeye başladılar. Ne var ki onlar da kendi gereksinmelerini karşılamak üzere giriştikleri üretimde, daha çok kendi emeklerine dayanıyorlardı. O çağda değişim için üretim, henüz emekleme aşamasındaydı. Değişim sınırlıydı, pazar sınırlıydı; kent ve kır toplumu, dışa kapalıydı. Bu nedenle de üretim bir bakıma istikrarlıydı. Bireysel üretimin geçerli olduğu ortaçağda *“herkes kendi hesabına, rasgele elde edilmiş üretim araçlarıyla ve bireysel değişim gereksinmeleri için üretir”*di. *“Pazara kendi malından ne kadar geleceğini, hatta o maldan ne kadar gerekeceğini kimse bilmez”*di.⁶ Pazar ve değişim sınırlılığı, üretimde istikrarı ne ölçüde sağlarsa sağlasın, yine de bu bilinmezlerden ötürü, üretim kural olarak anarşikti. Ne var ki üretim anarşisine ilişkin yasalar, pazarın darlığı, toplumların kapalılığı nedeniyle uykudaydı. İşte üretim araçlarını kişisel mülk edinme düzeyinde biraraya getiren ve üretime toplumsal bir nitelik veren kapitalist üretim, bu bireysel üreticiler toplumuna sızdı. Toplumsal, geniş ölçekli üretime geçilmesiyle birlikte de anarşik üretime ilişkin yasalar uyku halinden çıkarak etkilerini göstermeye başladılar. Burada, ilk bakışta çelişki gibi görünen bir şey var: Ortaçağ toplumunda uyuyan anarşi yasalarının temelini oluşturan şey üretimin

⁵ agy, s. 406.

⁶ agy, s. 406.

örgütsüzlüğü ve bireyselliği idi. Öyle ise nasıl oldu da üretim örgütlenip toplumsal hale geldiği zaman bu yasalar işlemeye koyuldu? Çünkü, bu gelişmeye yüzeysel bir mantıkla yaklaşırsa, üretim örgütlendiği zaman, o anarşi yasalarının, işlemeye başlamak şöyle dursun, tam tersine, daha gerilere itilmesi gerekirdi diye düşünülebilir. Oysa Engels'in belirttiği gibi, üretimdeki anarşiyi ortaya çıkaran, anarşi yasalarını yürürlüğe sokan şey, bu örgütlenmenin kendisidir. Neden mi? Örgütlenme üretimde olduğu halde, ürünlerin eski düzene dayalı olarak özel mülk edinilmesi alışkanlığı sürdüğü için. Çünkü örgütlü üretim bir yandan büyük boyutlara ulaşarak üretim yaparken, bir yandan o boyutlarla yarışamayan zanaatçıları bir bir yıkmış, toplumu, emek gücünden başka satacak hiç bir şeyi olmayan emekçiler, proleterler yığınına indirgemıştır. Üretimin büyük işliklerde toplumsallaşması sürecinin kaçınılmaz zorunluluklarından biri, kapitalist üretimde körükörüne işleyen, kapitalistlerin başkaları karşısında ezilmemek için körükörüne bağlanmak zorunda oldukları yasanın, makinelelerin giderek yetkinleşmesi yasasının işlerlik kazanması olmuştur. Toplumsal üretimin itici gücü olan bu yasa, aynı zamanda kapitalizmde toplumsal üretim anarşisinin de ana-sıdır. Makinelerin gittikçe gelişen yetkinliği, sonunda, makinelerin ortalama istihdam gereksinmesini aşan sayıda yedek sanayi ordusu, işsizler ordusu yaratır.⁷ Başka deyişle, çalışma aracı olan makine, *“işçinin elinden yaşama aracını, durmadan çekip alır”*.⁸ Aşırı ölçüde genişleyen üretime çıkış kapısı bulmak için tüm dünyada tüketici avına çıkan, yeni sömürgeler elde etmeye girişen kapitalizm, kendi ülkesi içinde, tüketimi sınırlanmış bir işsizler yığını yaratmak zorundadır. Bu durum, üretimin ürünlerinin özel olarak mülk edinilmesinin doğal ve kaçınılmaz sonucudur. Kapitalist üretim süreceyse, işçiler, kapitalistin özel mülk edinebileceği bir fazlalık üretmek zorundadırlar. Bu özel fazlalığın dönemselsel olarak aşırı boyutlara varması (kapitalist bunalımlar) ve makinelerin yetkinleşmesi, üreticilerin tüketme olanaklarının dışında kalan bir fazlalık yarat-

⁷ ve ⁸, agy, s. 409.

tığı için her seferinde, bir bunalım dönemiyle, bu fazlalığın ortadan kaldırılması, zorunlu hale gelir. İşte anarşi yasalarını işleten şey budur, yani makinelerin yetkinleşmesiyle perçinlenen kapitalist örgütlenme ve toplumsal üretimin ürünlerinin kişisel mülk edinilmesidir.

Batının gelişkin kapitalist ülkeleri, özellikle 1950'lerde ve 1960'larda, kapitalizmin bu yapısal hastalığına, büyük ölçüde yaygınlaşan Keynes'ci ekonomi yöntemleriyle çare bulunduğunu sanmışlardır. Çeşitli nedenlerin (özel girişkinin çok büyük yatırım isteyen işlere girişme gücünün olmayışı, enerji üretiminin bugüne dek bilinen sermaye yatırma boyutlarını aşması, sosyalist ülkelerin doğuşu, kurtuluş savaşları gibi gelişmelerle sömürgelerin sınırlanışı ve benzeri nedenlerin) yanı sıra kapitalizmin anarşik, aşırı üretimine ülke içinde tüketim kapısı bulmak amacıyla ve tüketim gücü genişletilmiş ücret olanakları yaratma düşüncesiyle, devlet eliyle yatırımları genişletme, üstelik bunu, açık harcamalar yoluyla yapma anlayışı, kapitalist dönemsel bunalımların panzehiri sanılmıştır. Bu tutumun sonucu olarak batıda ortaya çıkan "tüketim toplumu" efsanesinin, düşten başka bir şey olmadığını görmek için çok fazla beklemek gerekmemiştir. Batının gelişkin kapitalist toplumları, 1970'lerde yeniden aşırı üretim bunalımı içine yuvarlanmışlardır. Kapitalist ülkeler Keynes'ci yöntemlerle kapitalizmin içsel bunalımına ne ölçüde çare bulduklarını sanırlarsa sansınlar, ürünleri özel mülk edinme düzeni ve anarşik kapitalist üretim, Engels'in deyişiyle, kendi iç piyasasının kuyusunu kazmaya devam etmektedir.⁹ Sermaye birikimiyle sefalet birikimi arasında ister-istemez bir iç etkileşim vardır. "Piyasaların genişlemesi, üretimin genişlemesiyle birlikte gidemez. Çarpışma kaçınılmaz olur ve bu çarpışma, kapitalist üretim biçiminin kendisini parçaladığı sürece bir çözüm yaratamayacağı için, dönemsel hale gelir."¹⁰ İlk dönemsel bunalımın patlak verdiği 1825 yılından bugüne değin kapitalist toplumlarda sayısız bunalıma tanık olunmuştur. "Bu bunalımlarda, toplumsal üretimle kapitalist temellük arasındaki çelişkinin tam bir patlama-

⁹ *agy*, s. 410.

¹⁰ *agy*, s. 411.

ya vardığı görülüyor. Emtia dolaşımı bir anda durmuştur; dolaşım aracı para, dolaşıma engel olur; bütün emtia üretim ve dolaşım yasaları altüst hale gelir. İktisadi çatışma doruğuna ulaşır: *Üretim biçimi, değişim biçimine karşı başkaldırır, üretici güçler, kendileri için çok dar bir hale gelmiş bulunan üretim biçimine karşı başkaldırırlar.*"¹¹

Engels'in belirttiği gibi "kapitalist üretim biçimi mekanizmasının tümü, kendi yarattığı üretim güçlerinin baskısı altında işlemez olur. Üretim biçimi, artık bütün bu üretim araçları yığınına sermaye haline dönüştüremez; bu araçlar işsiz kalır ve bu nedenle yedek sanayi ordusu da işsiz kalacaktır. Üretim araçları, geçim araçları, çalışmaya hazır işçiler, tüm üretim ve genel zenginlik unsurları, gereğinden çok bir durumdadır. Ama 'çokluk, kıtlık ve sefaletin kaynağı haline gelir' (Fourier), çünkü üretim ve geçim araçlarının sermaye haline dönüşümünü engelleyen şey, bu çokluğun ta kendisidir. Çünkü kapitalist toplumda, üretim araçları, daha önce sermaye haline, insan emek-gücünün sömürü aracı haline girmediği, faaliyete geçmezler. Üretim ve geçim araçları için sermaye niteliğini kazanma zorunluluğu, bu araçlar ile işçiler arasında korkunç bir hayalet gibi dikilir. Üretimin maddi ve kişisel kaldıraçlarının birbirine bağlanmasını yalnızca bu zorunluk engeller; üretim araçları işlemekten, işçileri çalışmak ve yaşamaktan yalnızca bu zorunluk alıkoyar. Demek ki bir yandan kapitalist üretim biçimi, bu üretici güçleri yönetmeye devam etmekteki yeteneksizliğini anlamış bulunmaktadır. Öte yandan bu üretici güçlerin kendileri de artan bir güçle, çelişkinin ortadan kaldırılmasına, sermaye niteliklerinden kurtulmalarına, *toplumsal üretici güçler olma niteliklerinin gerçek tanınmasına* götürmektedir."¹²

Demek ki, "üretici güçlerin sermaye olma niteliklerine karşı"¹³ gösterdikleri büyük tepki, kapitalisti, bu güçleri toplumsal üretim güçleri olarak tanımaya ve ona göre davranmaya zorlamaktadır. Büyük üretim araçlarının, pay senedi esasına dayalı şirketler elinde birikmeye başlaması, bu

¹¹ *agy*, s. 412.

¹² *agy*, s. 412-413.

¹³ *agy*, s. 413.

zorunluğun ürünüdür. Bu büyük şirketlerin tröstleşmesi, gelişmenin daha da ileri bir aşamasıdır. Onun yanı sıra kapitalist devletin, üretimin yönetimini ele almaya başlaması da, üretimin toplumsal niteliğinin zorunlu kabulünün itirafıdır. Ama üretici güçlerin sermaye niteliğini, yani sömürü aracı olma niteliğini ortadan kaldırmaya yetmez bu gelişmeler. Üretimin toplumsal bir iş olduğunun itirafı olmakla birlikte, bu gelişmeler üretici güçleri sermaye olarak sürdürmektedir. Kapitalist temellük düzeninin ortaya çıkardığı sorun henüz çözümlenmiş değildir. Bu sorunun çözümü “ancak modern üretici güçlerin toplumsal doğasının gerçekten kabul edilmesine, bunun sonucu üretim, temellük ve değişim biçiminin, üretim araçlarının toplumsal niteliğiyle uyumlu hale getirilmesine dayanabilir. Ve bu da ancak toplum, kendi yönetiminden başka her yönetim için çok büyük bir hale gelmiş bulunan üretici güçlere açıkça ve içtenlikle elkoyduğu zaman olabilir.”¹⁴

Üretimin toplumsal niteliğine ilişkin yasalar bugün kendilerini, üretim araçlarına ve ürünlerin üreticilerine, kör bir yasa olarak zorla kabul ettirmektedirler. Üretimin toplumsal niteliği, mülk edinmenin de toplumsal nitelikte olduğu gerçeğini zorlamaktadır. Ancak mülk edinme toplumsal boyutlarına ulaştığı zaman üretimin, mülk edinmenin ve dolaşımın yasaları birbiriyle uyumlu hale gelebilir ve insana körükörüne egemen olmaktan çıkarılıp, insanın bilinçle uyguladığı yasalar haline dönüşebilir. Üretimin kaldırıcıları olan üretici güçlerle üreticilerin birbirine bağlanması ve ilgili yasaların ehlileştirilmesi, ancak böylelikle mümkün olabilir. Bu yasaların yapısını ve niteliğini anlayıp kabul etmedikçe, kapitalist üretim anarşisinden sıyrılma olanağı yoktur. Bugünkü üretici güçleri, yapılarını tanıyarak kullandığımız zaman, üretimdeki toplumsal anarşinin yerini, “üretimin, topluluğun olduğu gibi bireyin de gereksinmelerine göre toplumsal olarak *planlanmış* bir düzenleme” alır.¹⁵ (İtaliye bizim —Y. F.). Bu düzenleme bir yandan, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine, öte yandan tüketim araçlarının bireysel mülkiyetine dayalıdır.

¹⁴ *agy*, s. 415.

¹⁵ *agy*, s. 416.

Engels'in *Anti-Dühring*'inden yaptığımız bu geniş özetin ve alıntılarının ortaya koyduğu üzere, marksizmin kurucuları açısından planlama tarihsel bir zorunluluktur; üretim anarşisinden kurtulmanın doğal yolu, üretime, mülk edinmeye ve dolaşıma ilişkin yasalara uygun davranmanın yolu budur. Kapitalizmin aşırı üretiminden, yani üretim anarşisinden kaynaklanan dönemsel bunalımlar, üretimin maddî ve kişisel güçlerinin, yani makinelerle işçilerin birbirinden ayrı düşmesi ve birinin işlemez, ötekini çalışmaz hale gelmesi olgusu, insan mutluluğunu sağlamaya dönük olması gereken üretimin bu mutluluğa karşı işlemez, bütün bunların hepsi, üretimin toplumsal niteliğiyle ürünlerin kişisel olarak mülk edinilmesi arasındaki çelişkinin sonucudur. Bu çelişki ortadan kaldırılmadığı sürece, yani üretim toplumsal olduğu halde ürünler kişisel mülk haline geldiği sürece, üretimi planlı bir düzeye oturtma olanağı yoktur. *Planlamayla kapitalizm birarada yürümez*. Özel ellerde (ya da *kapitalist devletin* elinde) bulunan ve kendi başlarına, amansız bir yarışmanın ve yetkinleşmenin koşulları içinde üretim yapma durumunda olan üretim araçlarını, kapitalist toplumda, belli bir plan çerçevesinde, uyumlu bir bütün halinde birleştirmenin maddî olanaksızlığı bir yana, kapitalist üretimin bağlı olduğu yasalar, yani üretimle piyasa gelişmesinin sınırlılığı arasındaki çelişki, yedek işsizler ordusunun zorunlu varlığı, dönemsel bunalımlar, vb., planlı ve dengeli bir iktisadî gelişmenin başlıca engelleridir.

Demek ki, planlı bir ekonomi için temel koşul, kapitalist mülk edinme biçimine son verilmesidir. Bunu izleyecek olan şey, büyük gelişme düzeyindeki doğal yapısına uygun olarak toplumsal hale gelmiş üretim araçlarının birbiriyle uyumlu olarak işletilmesi için, dengeli bir düzenlemeye, yani planlamaya gitmektir. Peki ama, kapitalist toplumda kapitalist bireyin (şirket yönetim kurulunun ya da üretim aracı devlet elindeyse memur yöneticilerin) kararıyla üretime sokulan üretim araçlarını, toplumsal mülk haline geldikleri zaman, belli bir plan çerçevesinde üretime sokacak güç, yani kapitalistin yerini alacak güç nedir? Bu güç, kapitalistin yerini alan toplu sahipler, ya-

ni üreticilerin bizzat kendileridir. Proletaryanın, siyasal kararları olduğu kadar, üretim kararlarını da alacak örgüt olarak, yani *devlet şeklinde* örgütlenmesi zorunluğu, kendini bu noktada ortaya koyar. Bu iki koşul, yani üretim araçlarının toplumsal mülkiyete geçmesi ve proletaryanın devlet olarak örgütlenmesi koşulları, birbirinin hem yaratıcısı, hem tamamlayıcısı olmak zorundadır. Üretim araçları özel mülk olmaktan çıkarıldığı halde, devlet, burjuvazinin devleti olarak bırakılırsa, zorunlu yolun tamamı yürünmüş olmaz. Avrupa'daki bazı "komünist" partilerinin, özellikle İtalyan, İspanyol ve Fransız "komünist" partilerinin yanılması da buradadır. Bu partiler, burjuva parlamentolarında çoğunluğu ele geçirir ve reformlar yoluyla, ekonominin hakim tepelerini devletleştirirlerse, üretim araçlarının toplumsal mülk haline dönüşebileceğini, böylece üretimin toplumsal niteliğiyle uyum sağlanabileceğini sanmaktadırlar; bunu başarmak için proletaryayı *devlet şeklinde* örgütlemeye gerek olmadığını savunmaktadırlar. Başka deyişle yolun yarısını yürümektedirler. Oysa, günün birinde parlamentolarında çoğunluğu ele geçirerek yapacakları reformlarla üretim araçlarında toplu mülkiyeti gerçekleştirse bile, devlet, yani siyasal egemenlik burjuvazide kalacağı için, yukardan beri sözünü ettiğimiz tarihsel çelişkiyi çözümlenmiş olmayacaklardır.

Demek ki, üretimin toplumsal oluşu niteliğiyle mülk edinmenin bireyselliği arasındaki çelişkiyi, bu kötülük kaynağını, sadece üretim araçlarını toplumsallaştırarak ortadan kaldırmak yeterli değildir; bu değişikliğin yürürlüğü için gerekli olan öteki koşulun da yerine getirilmesi, üretim araçlarının çalıştırıcısı olarak proletaryanın da devlet halinde örgütlenmesi zorunludur. Paris Komünü dayanabilseydi, yapacağı ilk iş, üretim araçlarının planlı bir düzenleme içinde çalışmasını sağlamak olacaktı. Gerçekten de kısa ömrü içinde Paris Komününün, iktisadî sorunlar üzerine eğilme gereğini duyduğu zaman, yaptığı ilk iş, burjuvaların kapanan fabrikalarını yeniden işler duruma sokmak için bir plan hazırlamak olmuştur. Marx'ın *Fransa'da İç Savaş*'ına yazdığı önsözde Engels, "16 Nisanda" der, "Komün imalatçıları tarafından kapatılmış fabrikaların is-

tatistik bir cetvelinin çıkarılmasını ve bu fabrikaların, eskiden oralarda çalışan ve kooperatif örgütler topluluklarında örgütlenecek olan işçiler tarafından işletilmesi ve bu kooperatiflerin büyük bir birlik içinde örgütlenmesi için planlar yapılmasını emretmişti."¹⁶

Görüldüğü gibi Paris Komünü, devlet haline dönüşür dönüşmez, örgütlü ve planlı bir iktisadî gelişme gereği, kendisini zorunlu olarak ortaya koymuştu. Ne var ki üretim anarşisine son verecek bir planlama için gerekli iki koşul, yani burjuvazinin *mülksüzleştirilmesi* ve proletaryanın *devlet olarak örgütlenmesi* koşulları, Paris Komününün gereği gibi yerine getirilmediği için, tarihsel dönüşüm gerçek olamadı.

KESİM II

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE PLANLAMA, TÜRKİYE'DE İKTİSADİ GELİŞMEYİ "PLANA" BAĞLAMA

A — Sovyetler Birliği'nde Planlı İktisadî Büyüme

Paris Komününün başaramadığı tarihsel dönüşümü gerçekleştirmek, yeryüzünde ilk kez Sovyetler Birliği'nce başarılmıştır. Çarlık Rusya'sında Ekim 1917 devrimi olduğu zaman, işçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetlerinin yüzyüze geldiği belli-başlı sorunlardan biri barış sorunu ise, ikincisi burjuvazinin kundakladığı fabrikaları yeniden işletmeye açabilmek, düzenli olarak işletebilmektir. 7-8 Kasım (yeni tarih) 1917'de toplanan İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri 2'nci Tüm Rusya Kongresinin aldığı ilk kararlardan biri, toprakta özel mülkiyete son verme kararı oldu; toprak ve üzerindeki taşınmaz mallar, monarşiye, manastırlara, kiliselere ait tüm topraklar, kesim hayvanları, tarım araçları, yapılar, vb., Kurucu Meclisin toplanışına kadar, volost toprak kurullarıyla uyezdlerdeki Köylü Temsilcileri Sovyetlerine bırakıldı.¹⁷ "Toprak işleyenin" kuralı yürürlüğe konmuştu. Onu izleyen karar, çalıştırdığı işçi ve büro personeli sayısı beşten fazla olan sanai, ticarî, malî ve

¹⁶ Marx-Engels, *Selected Works*, Londra 1970, s. 253.

¹⁷ Lenin, *Collected Works*, cilt 26, s. 258.

tarımsal işyerlerinde üretim, depolama, ürün ve ham madde alım ve satımında işçilerin denetiminin kabulü oldu.¹⁸ Fabrika Komiteleri böylece kuruldu. Kapitalist, bu Komitelere her türlü belgeyi verme yükümlülüğü altına sokuldu. Ardından Lenin, bankaların millileştirilmesi planını hazırladı ve Aralık 1917 ortalarında Yüksek Ekonomik Kurula sundu. Karar, Kurulun yayın organında Kasım 1918'de yayınlandı. Bu kararın son paragrafı özellikle ilgi çekicidir. Lenin, işin örgütlenmesi, disiplinin güçlendirilmesi ve emek üretkenliğinin artırılmasını, tepeden inme kararlarla sağlamayı öngörmüyor, bunları bizzat işçilerin ve büro personelinin gerçekleştirmesini istiyordu.¹⁹ Görüldüğü gibi, sosyalist devrimin ilk günlerinden itibaren Lenin'in temel amacı üretimin örgütlenip geliştirilmesi ve bunun bizzat emekçiler tarafından yapılmasıydı. Lenin bu noktaları ısrarla belirtmeye, sonuna kadar önem vermiştir. İşçi ve Asker Temsilcileri Petrograd Sovyetinin işçi kesimine hitaben, 17 Aralık 1917'de yaptığı konuşmada, "sosyalizmin tam olarak utkunluk elde etmesi" diyordu Lenin, "proletaryanın egemen sınıf haline gelmesi gerektiği inancıyla dolu, çok büyük bir örgütlenme çabasını gerektirir. ... Devrim daha derinleştikçe, kapitalizmin yerini, sosyalist bir mekanizmanın alması işinin yerine getirilmesi için daha büyük sayıda faal işçiye gerek olacaktır. Herhangi bir kundaklama girişimi olmasa bile, küçük-burjuvazi güçleri yeterli olamaz. Görev öyle bir görevdir ki, ancak yığınlara dayanarak, ancak yığınların bağımsız hareketiyle gerçekleştirilebilir. ... Proletarya, tüm çalışmaların önderi anlamında olmak üzere, yönetmen sınıf haline gelmelidir; siyasal yönden yönetmen sınıf olmalıdır. Burjuvazi, işçi sınıfının devrimini çökertebilmek için her şeyi berbat etmiştir, her şeyi kundaklamıştır. Ve üretimi örgütleme görevi, bütün bütün emekçi sınıfa kalmıştır. Bütün bu işler, ancak çok müthiş ve gün gün yapılan bir örgütlenme çabasıyla çözülebilir. Ekonomik yaşamın örgütlenmesi için kesin bir plan yoktur, olamaz. Bunu hiç kimse veremez. *Bu ancak, aşağıdan, yığınlar tarafından deneyim sonucu yapılabilir.* ... Sovyet-

¹⁸ agy, s. 264.

¹⁹ agy, s. 394.

ler, Rusya'daki bütün üretimi düzenleyen kurullar haline gelmek zorundadırlar."²⁰ (İtalikler bizim —Y. F.)

Birinci Dünya Savaşıyla ve devrimden sonra burjuvazinin baltalamalarıyla çökmüş, işlemez hale gelmiş bir ekonomide, Lenin'in yapmaya çalıştığı ilk şey, *ulusal çapta planlı* bir iktisadî büyümenin önkoşulu olarak örgütlenmeyi sağlamaktı.²¹ Hesap tutma ve denetimi, Lenin, ilk ağızda gerçekleştirilmesi gereken ana ekonomik örgütlenme işi olarak görmüştür; her İşçi, Asker ve Köylü Temsilcileri Sovyetine, her tüketiciler topluluğuna, her işçi birliğine, her fabrika komitesine düşen ilk ödevin bu olduğunu söylüyordu. Lenin'e göre, proletaryanın siyasal iktidarı bir kez gerçekleştirilip sağlama bağlandıktan sonra, sosyalist dönüşüm için zorunlu olan ve o dönüşümün *özünü* oluşturan şey, üretim için harcanan emek zamanının (başka deyişle ücretlerin) ve ürünlerin dağılımının hesabının tutulması ve denetlenmesiydi.²² Lenin, bu hesap tutma ve denetim işinin, ancak emekçi yığınlar tarafından yapılabileceği düşüncesini savunmuştur. Lenin'in örnek aldığı şey Paris Komünüdür. "Paris Komünü" der Lenin, "basamaklıp biçimlerden uzak, gönüllü bir merkezîyetçilikle, girişimin, bağımsızlığın, hareket özgürlüğünün ve gayretin aşağıdan yukarıya doğru nasıl biraraya getirilebileceğinin büyük örneğini vermiştir. Bizim Sovyetlerimiz de aynı yolu izliyor."²³

Görüldüğü gibi Lenin'de planlı gelişme anlayışı, demokratik temele dayalı bir merkezîyetçiliktir; demokratik merkezîyetçiliktir. "Her fabrika, her *artel*, her tarımsal işletme, toprağın toplulaştırılması (socialisation) yasasını uygulayarak yeni tarıma geçen her köy" der Lenin, "Sovyet iktidarının demokratik temellerinden biri olarak, kendi iç emek örgütlenişine sahip bağımsız bir komündür. ... Biz demokratik merkezîyetçilikten yanayız. Demokratik merkezîyetçiliğin, bir yandan bürokratik merkezîyetçilikten, öte yandan da anarşizmden nasıl engin biçimde farklı olduğu

²⁰ agy, s. 364-366.

²¹ agy, s. 403.

²² agy, s. 410.

²³ agy, s. 413.

açıkça anlaşılmalıdır.”²⁴ Lenin’in anladığı anlamda demokratik merkezîyetçilik, özerkliği ve bağımsızlığı dışlamaz, tam tersine, önkoşul sayar. “Bizim amacımız” der Lenin, “demiryolları, posta ve telgraf hizmetleri, öteki ulaşım hizmetleri ve benzeri ekonomik işletmelerin işleyişinde mutlak bir uyum ve birlik sağlamak için demokratik merkezîyetçiliği ekonomik alanda da uygulamaktır.”²⁵ Lenin’de, demokratik merkezîyetçiliği, bürokratik merkezîyetçilikten ve anarşiden ayıran şey *bir ve aynıdır*: Örgütlü emekçi yığınları ... proleter, yarı proleter ve köylü, sosyalist toplumda, türlü örgüt (fabrika, işlik, artel, tarımsal işletme, köy vb.) görünümünü altında beliren komünlerde gerçekleştirdiği üretim, disiplin ve karar verme birliğiyle, bir yandan tepeden inmeci bürokratik merkezîyetçiliği dışta bırakan ve kararları aşağıdan yukarıya doğru oluşturan demokratik örgütlenmeyi ortaya çıkarır, bir yandan da aynı örgütlenme yoluyla anarşiyi dışta bırakacak bir iç disiplini, kendisi, dışardan zorlama olmaksızın, bizzat yaratır.

Bu tür örgütlenme, Lenin’in proletaryada gördüğü tarihsel ödevle de uyumludur. “Burjuva devrimlerinde” der Lenin, “emekçi halk yığınına düşen temel görev, negatif işi, feodalizmi, monarşiyi ve ortaçağcılığı ortadan kaldırma yıkıcı işini yerine getirmektir. Yeni toplumu örgütlenme yapıcı çalışması ya da pozitif çalışma, nüfusun mülk sahibi burjuva azınlığı tarafından yerine getirilirdi. ... Ne var ki her sosyalist devrimde ve doğaldır ki, 25 Ekim 1917’de Rusya’da bizim giriştiğimiz sosyalist devrimde proletaryanın ve onun önderlik ettiği yoksul köylülerin temel ödevi, pozitif çalışma ya da *on milyonlarca insanın varlığı için gereksinilen malların planlı üretim ve dağıtımına kadar genişleyen aşırı ölçüde karmaşık ve incelikli yeni örgütlenme ilişkilerinin kurma şeklindeki yapıcı çalışmadır*. Böyle bir devrim, ancak ve ancak nüfusun çoğunluğu ve herşeyden önce emekçi halkın çoğunluğu, tarihin yapıcıları olarak bağımsız yaratıcı çalışmaya girerse başarıyla gerçekleştirilebilir.”²⁶ (İtalikler bizim —Y. F.)

²⁴ ve ²⁵ Lenin, *Collected Works*, cilt 27, s. 208.

²⁶ *ayy.*, s. 238-241.

Lenin bu sözleriyle, sosyalizmin iki yasasını, temel yasayla, planlı gelişme yasasını dile getiriyordu. Kapitalizmin azamî kâr elde etme amacına karşılık, sosyalizmin temel yasasının *insanın gereksinmelerini karşılamak* olduğunu böylece belirten Lenin, bu gereksinmeyi karşılayacak karmaşık ve incelikli örgütlenmeyi, genel olarak *planlı gelişmeyi*, yani sosyalizmin ikinci yasasının yürürlüğünü sağlayacak şeyin de demokratik bir merkezîyetçilik çerçevesinde yığınların üstleneceği bağımsız, yaratıcı çalışma olduğuna işaret ediyordu. Doğaldır ki, Lenin’in sözünü ettiği bağımsızlık, dileyenin, dilediğini üretmesi ve piyasaya gelmesi şeklindeki anarşik kapitalist üretim benzeri bir bağımsızlık ve başıboşluk değildir. Toplumun gereksinmeleri, belli bir merkezin yapacağı, marksist temele oturmuş bilimsel çalışmalarla saptanacaktır; hangi sanayi dalında ne ölçüde emek-gücü, ne ölçüde üretim araç ve gereci kullanılacağı; üretken kaynakların yenilenip arttırılmasına ve üretken olmayan carî tüketimle üretken olmayan kaynaklara ayrılacak payların ne olacağı; toplumun sanayileşmede gereksindiği öncelikler ve planlamaya ilişkin öteki temel sorunlar, üretici güçlerin genel gelişme düzeyini ve üretici kaynakları bir bütün halinde gözönünde bulundurarak bir merkezce belirlenecektir. Bu merkez, genel gelişme doğrultularını, sosyalizmin temel yasalarıyla uyumlu ve tutarlı olarak ortaya koyacak, bu doğrultudaki bağımsız ve yaratıcı çalışmayı geniş emekçi yığınları gerçekleştirecektir. Başka deyişle her iki aşamada da temel, örgütlü emekçi yığınlarıdır.

Görüldüğü gibi Lenin’in iktisadî örgütlenmeye ilişkin görüşleri, bürokratik merkezîyetçi bir planlamadan ve anarşik başıboşluktan hayli uzaktır.

Demokratik merkezîyetçi bir gelişme, burjuvazisinin siyasal egemenliğine son verilmesini ve mülksüzleştirilmesini kendiliğinden izleyecek doğal bir gelişme değildir. Burjuvazinin egemenliğine son verilmesiyle başlayan sosyalizme geçiş döneminde, burjuvazinin devrilmesi kadar önemli bir ikinci iş, burjuvazinin mülkü olmaktan çıkan ve işçi komitelerinin yönetimi altına giren fabrikalar ve işliklerde üretimin ve dağıtımın hesabının tutulması ve denetlenmesi

işinin örgütlenmesidir. "Bunu yapmadıkça, sosyalizmi getirmenin ikinci ve aynı ölçüde önemli koşulunu, yani emeğin üretimini ulusal ölçüde artırma koşulunu başarmayı düşünme olanağı yoktur."²⁷

Görüldüğü gibi, planlı ekonomi aşamasından önce, sosyalizme geçiş döneminde, burjuvazinin siyasal iktidarına son verip mülksüzleştirilmesini izleyecek ikinci aşama, emekçi yığınların yönetimi altına giren işyerlerinde üretimin ve dağıtımın hesabının işçiler tarafından tutulması ve denetimin onlar tarafından gerçekleştirilmesi, özellikle emeğin üretimini artırma açısından, burjuvaziyi mülksüzleştirmek kadar önem taşımaktadır. Sosyalist planlı ekonomiye geçiş için, bunlar zorunlu ödevlerdir.

Bu temel maddî koşullar ardından planlı ekonomi için, Lenin'in yapılmasını gerekli gördüğü işler, Türkiye'nin bugünkü koşullarında gerekli olan işlerden hayli farklıdır. Lenin, yapılması gerekli ilk işleri, bilimsel ve teknik çalışma planı çerçevesinde şöyle sıralıyordu:

1. Doğal üretim güçlerinin sistemli yoldan araştırılması,

2. Sanayi ve ekonomik gelişmenin yeniden düzenlenmesi planlarını yapmak üzere gereken sayıda uzman kuruluşları kurulması,

3. Hazırlanacak bu planlarda sanayi ham madde kaynaklarına yakınlık ve en az miktarda emek-gücü kullanacak biçimde, ülkeye rasyonel biçimde dağılımının sağlanması,

4. Sanayi, az sayıda büyük işletmelerde yoğunlaştırılması ve rasyonel biçimde birleştirilmesi, böylece en yeni tekniklerle çalışan geniş-ölçekli bir sanayi kurulması,

5. Sanayi elektrikasyonuna ve ulaşım ve elektriğin tarıma uygulanmasına özel bir özen gösterilmesi,

6. Elektrik üretiminde daha az güçlü yakıtların (kömür, turba, vb.) kullanımı üzerinde durulması.²⁸

Kapitalizmden sosyalizme geçiş aşamasında Lenin'in temel düşüncesi, görüldüğü gibi, tüm ekonomiyi kapsami içine alan genel bir plandan önce, ilk ağızdaki hazırlık ve

²⁷ *agy*, s. 245.

²⁸ *agy*, s. 320.

derlenip-toparlanma işlerinin tamamlanmasıydı. Gerçekten de Sovyet Rusya'nın o günkü sosyo-ekonomik yapısı, henüz tüm ülkeyi ve tüm ekonomiyi kapsamına alacak tek bir iktisadî gelişme planı uygulanmasına engeldi. Çünkü o günkü yapı, henüz, hem kapitalizmin, hem sosyalizmin öğelerini birlikte barındırıyordu. Lenin'in sıralamasıyla, o günün Sovyet Rusya'sında sosyo-ekonomik yapıyı oluşturan öğeler şunlardı:

1. Ataerkil yani doğal köylü tarımı,

2. Küçük ölçekli meta üretimi (kendi ürününü satan köylüler dahil),

3. Özel kapitalizm,

4. Devlet kapitalizmi,

5. Sosyalizm.²⁹

Sosyo-ekonomik yapısı bu olan ve sanayileşmenin henüz ilk aşamalarında bulunan o günün köylü Rusya'sında egemen olan öge, sınırlı köylü üretimine dayalı küçük-burjuva öğelerdi. Çünkü toprakta çalışanların çoğunluğu küçük meta üreticileriydi. Bunun yanı sıra devletin iktisadî girişimlerine, şurasından-burasından özel kapitalist sızıyordu. Bu daha çok tahıl tekelinde görülmekteydi. Çünkü Birinci Dünya Savaşından, iç savaştan ve burjuvazinin giriştiği kundaklamalardan ötürü yaygınlaşan açlık nedeniyle, büyük kâr sağlamanın yolu, tahıl karapazarından geçiyordu. Bu ortamda "sosyalizmle savaş halinde olan, devlet kapitalizmi değil, fakat hem devlet kapitalizmine, hem sosyalizme karşı birlikte savaşan küçük burjuvazi ve özel kapitalizm"di.³⁰ Küçük-burjuva üreticiler, işyerlerindeki işçilere tanınan hesap tutma ve denetim hakkı dahil, her türlü devlet müdahalesine karşı duruyorlardı.

Bu durumda, genel bir planlama sözkonusu olamazdı. Bu nedenle, daha çok pratik zorunluluklarla Lenin, bugün bile üzerinde yalan-yanlış çok sözedilen Yeni Ekonomi Siyasetine (1921-1927) yönelmiştir. O zamanlar, gerek emperyalist batı ülkelerinde, gerek Sovyet Rusya'da Yeni Ekonomi Siyaseti, Lenin'in sosyalizmden dönüşü olarak gösterilmek istendi. Batıda emperyalizmin basın-yayın haberleş-

²⁹ *agy*, s. 335, 336.

³⁰ *agy*, s. 336.

me organları, ülke içindeyse sol sosyalistler, Lenin'i marksizme ve sosyalizme sırt çevirmekle suçladılar. Gerçekteyse Lenin'in yaptığı şey, "ekonomi siyasetine sert bir yenilgiye uğranmış olması nedeniyle stratejik bir gerileme"den ibaretti. "Tam bir bozguna uğramadan önce" diyordu Lenin, "gerileyelim ve her şeyi, daha sağlam bir temel üzerinde yeniden düzenleyelim."³¹ Lenin, "Kızıl Ordu gerilediği zaman" demektedir, "onun düşman önünden kaçışı, utkusunun başlangıcı (prelude) değil miydi? Her cephede, her gerileme, bazı insanların bir süre için paniğe kapılmalarına yol açmıştır. Ama her seferinde —Kolçak cephesinde, Denikin cephesinde, Yudenich cephesinde, Polonya cephesinde ve Wrangel cephesinde— biz bir kez (bazan birden çok) darbe yediğimiz zaman atasözünün doğruluğunu kanıtladık: 'Yenik düşen bir insan yenik düşmeyen bir insandan iki kat daha değerlidir.' Yenik düştükten sonra yavaş yavaş, sistemli ve ihtiyatlı olarak ilerlemeye başladık."³²

Lenin savaş cephesindeki bu durumun, şimdi ekonomi alanında sözkonusu olduğunu belirtiyordu. Yeni Ekonomi Siyaseti, savaş alanındaki stratejik gerilemenin, ekonomi alanına yansımaysdı. Bu gerileme üç temel esası içeriyordu:

1. Tarım ürünleri yükümlülüğü (devletin tahılın belli bir kesimine el koyması) kaldırılıyor, onun yerine ılımlı bir vergi konuyordu,

2. Yabancı kapitalistlere (Lenin'in deyişiyle "Batı Avrupa'nın en uygar, en ileri kapitalizmi"ne³³) ayrıksılık (concession-ımtiyaz) tanınıyordu.

3. İşyerleri yerli özel kapitalistlere kiralanıyordu.³⁴

Lenin, her üç ödünün de kapitalist gelişme eğilimlerini arttıracaklarını kabul etmekteydi. Tarımda, fazla ürüne elkonması yönteminden vazgeçilmesi ve ürünün küçük bir kesiminin vergi olarak alınması, geri kalan ürünün serbest piyasada satılmasına yol verecekti. Bu kapitalizme gerilemek demektir. Yine Lenin'in deyişiyle, yabancı kapitalist-

lerle proletarya devleti arasında yapılacak ayrıksılık anlaşmaları, kapitalistlere "süper kâr ve başka türlü elde edemeyecekleri ya da çok zor elde edebilecekleri ham madde kaynaklarını" sağlayacaktı.³⁵ "Biz, dünya kapitalizmine" diyordu Lenin, "belli bir 'haraç' ödüyoruz; bazı düzenlemeler çerçevesinde kendimizi 'fidye' olarak veriyoruz, böylece Sovyet iktidarını derhal istikrara kavuşturuyoruz ve ekonomik koşullarımızı geliştiriyoruz."³⁶ Ülke içinde işyerlerinin yerli özel kapitalistlere kiralanması da aynı biçimde, kapitalizme gerilemiş demektir. Ancak böyle davranırken, ekonomik alanda karşılaşılan yenilgi ardından Lenin'in yaptığı şey kapitalizmi Tanrı buyruğu sayıp, onu bir sistem olarak geri getirmek değildi; amacı sanayii ayakları üzerine kaldırmak, Birinci Dünya Savaşının, iç savaşın ve kapanmış fabrikaların darmadağın ettiği, bir sınıf bütünlüğü gösterme niteliğini zayıflattığı proletaryayı derleyip-toparlamaktır. "Kapitalizmi ihya etmek, makine kullanan büyük fabrikalarda toplumsal bakımdan yararlı maddi değerleri üreten proletarya sınıfının da ihya edilmesi demektir"³⁷. Devlet iktidarı, bir kez proletaryanın eline geçmişti. Şimdi kapitalizmin ihya edilmesiyle birlikte ortaya çıkan soru "kim kazanacak?" sorusuydu: Geri gelen kapitalizm mi, yoksa kendini toparlayan proletarya mı? Lenin, proletarya diktatörlüğünün hararetli bir sınıf savaşımı demek olduğunu söylüyor ve sınıf savaşımını kazanmak için köylülerle bağlaşımın zorunluluğunu vurguluyordu. İşte 1921 yılında Sovyet Cumhuriyetinin görünümü buydu. Bu ortamda Lenin'in amacı bir yandan tarım ürünlerine elkoyma yönteminden ılımlı bir vergi sistemine geçerek, toprakta özel mülkiyete son verilmesiyle kendi hesabına çalışma olanağına kavuşan köylüyü proletaryanın yanına kazanmak, bir yandan da modern teknolojiye dayalı devlet kapitalizmini geliştirmekti. Lenin devlet kapitalizmini sosyalizmin düşmanı değil, onun bekleme odası olarak görüyordu. "Devlet kapitalizmi" diyordu Lenin, "bizim Sovyet Cumhuriyetimizde işlerin bugünkü durumuyla karşılaştı-

³¹ Lenin, *Collected Works*, cilt 33, s. 63.

³² *agy*, s. 63.

³³ Lenin, *Collected Works*, cilt 32, s. 346.

³⁴ Lenin, *Collected Works*, cilt 33, s. 64.

³⁵ Lenin, *Collected Works*, cilt 32, s. 345.

³⁶ *agy*, s. 347.

³⁷ Lenin, *Collected Works*, cilt 33, s. 66.

rıldığı zaman ileri doğru bir adımdır. ... Modern bilimin en son buluşlarına dayalı geniş çaplı kapitalist bir makineleşme olmaksızın sosyalizm düşünülemez. Planlı devlet örgütlenişi olmaksızın sosyalizm düşünülemez. ... Aynı zamanda proletarya, devletin yöneticisi olmaksızın da sosyalizm düşünülemez. ... Gerçekten devrimci-demokratik bir devlette devlet tekelci kapitalizmi, kaçınılmaz olarak, ister-istemez sosyalizme doğru bir adım, hatta bir adımdan da çok bir şey demektir. ... Çünkü sosyalizm, devlet kapitalist tekelciliğinden yalnızca bir sonraki adımdır. Devlet-tekelci kapitalizmi sosyalizm için *maddî* hazırlıktır, sosyalizmin *eşiğidir*. ... *Maddî*, ekonomik açıdan ve üretkenlik açısından henüz sosyalizmin 'eşiği'nde olmadığımız apaçık değil midir? Henüz ulaşmadığımız 'eşik'ten geçmeksizin sosyalizmin kapısından geçemeyeceğimiz açık değil midir?'³⁸

Bu tarihsel, sosyo-ekonomik durum dikkate alındığı zaman, Lenin'in neden derhal bir toplu gelişme planına yönelmediği ve yalnızca ham madde kaynaklarını dikkate alarak sanayi ülkesi içinde rasyonel dağılımına, geniş-ölçekli üretime geçilmesine ve elektrifikasyona ağırlık verdiği daha kolay anlaşılıyor. Bu tarihsel deneyim, aynı zamanda, çok önemli bir gerçeğin de yaşanmış kanıtıdır. O gerçek şu: Sosyalist iktisadî planlamanın temel önkoşulları, her ne kadar proletaryanın siyasal iktidara elkoyması ve burjuvazinin mülksüzleştirilmesi ise de, bu koşullar sosyalist planlama aşamasına geçmek için yeterli değildir. Bu önkoşulların yanı sıra, bürokratik merkezîliğe değil, fakat demokratik merkezîliğe dayalı sosyalist bir iktisadî planlama aşamasına geçebilmek için:

1. Proletaryanın, yarı proletaryanın ve köylünün ya işçi birlikleri ya kendi öz örgütlenişi aracılığıyla üretimi ve dağıtımını bizzat planlama, denetleme ve daha sonra yönetme işinde yetişmesi,

2. Tüm ekonomiye öncelik edecek güçte ve genişlikte, makineleşmeye dayalı bir devlet kapitalist kesiminin ortaya çıkmış olması,

3. Küçük ölçekli köylü üretiminin yerini, çeşitli tür-

³⁸ Lenin, *Collected Works*, cilt 27, s. 334, 339, 340, 342.

den kooperatif derneklerde örgütlenmeye dayalı kolektif tarımın almaya başlaması, gerçekleştirilmelidir. Üçüncü nokta, sosyo-ekonomik yapısında küçük-ölçekli köylü tarımına bağlı küçük-burjuvazinin ağır bastığı bütün az gelişmiş ülkeler açısından çok önemlidir. Küçük köylü tarımının yerini kolektif tarımın almağa başlaması, üretimin daha büyük boyutlara ulaşması açısından önemli oluşunun yanı sıra, bu tür kolektif işletmelerde, proletaryayla bağlaşım kuran ilerici köylülerin denetim ve yönetimde söz ve karar sahibi olmaları ve kapitalizmin bu kaynağındaki tutucu, geleneksel alışkanlıkları kurutmaları açısından da önemlidir. "Eğer eski, yoksullukla yaralı köylü tarımı değişmeksizin kalırsa, kararlı bir sosyalist toplum kurulması söz konusu olamaz."³⁹ "Küçük-köylü ülkesinde yaşadığımız sürece, Rusya'da kapitalizm için komünizmden daha sağlam bir temel var demektir."⁴⁰

Sosyalist planlı iktisadî büyüme yoluna girebilmek için, ikincil nitelikteki bu üç koşulun en yetkin biçimde gerçekleştirilmiş olması gerektiğini savunduğumuz sanılmasın. Çok doğaldır ki, sosyalist iktisadî planlamanın özellikle ilk zamanlarında, bu sorunlar tazeliğini ve önceliğini sürdürecektir; planların çözümlemesi gereken sorunların ön safında bu hususlar da yer alacaktır. Başka deyişle bu sorunların çözümü planlarla birlikte gelişecektir. Ancak planlı iktisadî gelişme aşamasına geçebilmek için bu sorunların çözümünde asgarî adımların atılmış olması zorunludur. Sovyet deneyimi, bu savımızı kanıtıyor. Sovyet Cumhuriyetinin daha ilk gününde 26 Ekim (8 Kasım) 1917'de toprakta özel mülk kaldırılmış, büyük toprak sahiplerinin egemenliğine son verilmiştir. Devrimden sonraki birkaç ay içinde pratik olarak bütün büyük kapitalist işletmeler, fabrikalar, anonim şirketler, bankalar, demiryolları devletleştirilmiştir. İşyerlerinde önce işçi denetimi, ardından işçi yönetimi kurulmuştur. Devlet çiftlikleri ortaya çıkarılmaya başlanmıştır. Köylüler, sosyalist tarıma geçiş amacıyla kooperatif derneklerde toplanmaya başlanmıştır. İç ve dış ticaret devletleştirilmiştir. Ama bütün bunlar, ge-

³⁹ Lenin, *Collected Works*, cilt 30, s. 195.

⁴⁰ Lenin, *Collected Works*, cilt 31, s. 516.

gici bir dönem için Yeni Ekonomi Siyasetine gerilemeyi önlemeye yetmemiştir; bütün bu ilerlemeler, iktisadî gelişmeyi sosyalist plana bağlamaya elverecek bir ortam hazırlamaya yetmemiştir. Lenin'in planlı gelişmeyi, daha çok belli bazı üretim ve ulaştırma alanlarında derlenip-toparlanmayı izleyecek bir aşama olarak görmesi, bu zorunlu durumun sonucudur. Lenin, sosyalist planlamaya aşamalı olarak varmayı tasarlıyordu. Bu nedenle de üretimin çeşitli kolları için ayrı ayrı programlar yapılmasını, bunların yavaş yavaş bir bütün içinde birleştirilip uyusturulmasını, birbiriyle bağlanmasını öneriyordu; tek plana gidişin böyle olacağını savunmaktaydı; bu amaca varmak için düşündüğü planlama örgütü de ekonominin çeşitli dallarından sorumlu olan Halk Komiserliklerini (bakanlıkları), tek bir ekonomik merkezde birleştirmektir.⁴¹

Elektrik enerjisini ön plana alması, bu düşüncenin doğal sonucudur. Lenin, Devlet Elektrifikasyon Komisyonunun hazırladığı raporu, Sovyetlerin 8'inci Tüm Rusya Kongresine sunarken, "Benim görüşümce" diyordu, "bu bizim partimizin ikinci programıdır. Bir Parti programımız var. ... Parti programımız yalnızca partinin programı olarak kalmamalıdır; ekonomik gelişmemizin programı haline gelmelidir, yoksa bir parti programı olarak bile değeri kalmaz. Parti programı, ikinci bir parti programıyla, tüm ekonomimizi ihya etmeyi ve o ekonomiyi günün teknik gelişmişlik düzeyine yükseltmeyi amaçlayan bir çalışma planıyla tamamlanmalıdır. Bir elektrifikasyon planı olmaksızın, gerçek yapıcı bir işe girişemeyiz. Tarımın, sanayi ve ulaştırmanın restore edilmesini ve bunların uyumlu olarak koordinasyonunu tartışırken, daha geniş bir ekonomik planı görüşmek durumunda bulunuyoruz. Belli bir planı benimsemeliyiz. Kuşkusuz böyle bir plan, yaklaşık bir plan olacaktır. Her gün bu program iyileştirilecektir, mükemmelleştirilecek, değiştirilecektir."⁴² Görüldüğü gibi Lenin, özelden genele gitme düşüncesindeydi ve küçük-ölçekli üretimden, modern, geniş-ölçekli üretime geçebilmek için elektrifikasyonu önkoşul olarak görüyordu. "Komünizm Sovyet ikti-

⁴¹ agy, s. 511-512.

⁴² agy, s. 514-515.

darı, artı, tüm ülkenin elektrifikasyonu demektir"⁴³ sözü, Lenin'in elektrik enerjisine verdiği önemi gösterir. Gerçekten de Sovyetler Birliği'nin sanayileşmesi bu zorunlu temelin, elektrifikasyonun sağlanmasına bağlı kalmış ve onun üzerinde gelişmiştir.

Sovyetler Birliği'ndeki iktisadî planlamayı incelerken, iki dönemi birbirinden kesinlikle ayırmak gerekiyor:

1. Karma ekonomi dönemi,
2. Sosyalist ekonomi dönemi,

Birinci dönemde, yukardan beri açıklamaya çalıştığımız gibi, türlü mülkiyet ve üretim ilişkileri, birarada yaşıyordu. O nedenledir ki, Yeni Ekonomi Siyaseti yıllarını da kapsayan bu dönemde (1917-1927), sosyalist anlamda bir iktisadî gelişme planı yapma olasılığı doğmamıştır. Bu dönem, daha çok, atıl, baltalanmış sanayi kesimlerinin ayakları üzerine kaldırılması, çeşitli sanayi kollarında üretimi ve işçi üretkenliğini arttırmaya dönük sanayi programları (üretim programları, elektrifikasyon planı) yapılması çabalarıyla geçmiştir.

İkinci dönem ise, sosyalist mülkiyet ve üretim ilişkilerinin yavaş yavaş ağır basmaya başlamasıyla açılmış, sosyalist anlamda iktisadî gelişme planları da ancak o dönemden itibaren olanak içine girmiştir. Sovyetler Birliği'nde, kapitalizmi de içeren karma ekonomi döneminden sosyalist ekonomi düzenine geçiş, yirmi yıl sürmüştür.⁴⁴ Ekonominin, tam sosyalist bir görünüm kazanması, ancak 1930'ların ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi, bırakınız kapitalizme özenen bir geri kalmış ülkede plan yapmayı, proletarya devrimini gerçekleştiren ve burjuvaziyi mülksüzleştiren bir ülkede bile, iktisadî gelişme planı yapmak kolay kolay başarılır bir iş değildir; planlama, bürokrat küçük-burjuva aydın kafaların "biz yaparız olur" düşüne hak verilmeyecek türden ve çeşitli önkoşulların olgunlaşmasını gerektiren bir aşamadır.

Sovyet Cumhuriyetinde, sosyalist ekonomi kesiminin yaygınlaşmasını, genelleşmesini sağlayan dönem, İkinci Beş

⁴³ agy, s. 616.

⁴⁴ G. Sorokin, *Planning in the U.S.S.R.*, Progress Publishers, Moskova 1967, s. 78.

Yıllık Plan (1933-1937) dönemidir. Bu dönemde, planlı, dengeli iktisadî gelişme, yayılma alanını aşamalı olarak genişletmiştir. Bu dönemde uygulanan planlama yöntemi, sosyalist alandaki bütün kazanılara karşın, yine de ekonominin tam sosyalist bir görünüme kavuşmuş olmaması nedeniyle, bir yandan *doğrudan planlama*, bir yandan da *dolaylı planlama* yöntemiydi. Emredici nitelikteki birinci yöntem sosyalist kesimi kapsıyordu; ikinci yöntemse daha çok düzenleyici kuralları içermekteydi. Ama doğrudan planlama yöntemi, dolaylı yöntemle bakışla daha yaygınlaşmıştı. Geçiş dönemindeki (1917-1937) planlama, daha çok sosyalist kesimin egemenliğini gerçekleştirmeye yönelmişti. Bunun yanı sıra, küçük tarım işletmeciliğinin sosyalist tarıma dönüştürülmesi çalışmaları da planların başlıca amacını oluşturuyordu. Tarımın sosyalist üretim doğrultusunda örgütlenmesi çabalarında, savaşımın en çok yoğunlaştığı dönem, Birinci Beş Yıllık Plan yıllarına düşen 1930-1932 dönemidir. Bu dönemde 240,757 kulak ailesi, kolektifleştirme çalışmalarına girilen bölgelerden çıkarılmış, tarım sosyalist doğrultuda örgütlenmiştir.⁴⁵

Aşağıdaki tablo, Sovyet ekonomisinde sosyalist kesimin gelişimini göstermektedir:

SOVYET EKONOMİSİNDE SOSYALİST KESİMİN PAYI⁴⁶
(Yüzde Olarak)

Yıllar	1924	1928	1937
Sabit üretim araçları	59,8	65,7	99,6
Ulusal gelir	35,0	44,0	99,1
Gayrisafi sınaî üretim	76,3	82,4	99,8
Gayrisafi tarımsal üretim	1,5	3,3	98,5
Perakende ticaret	47,3	76,4	100,0

Görüldüğü gibi, daha Yeni Ekonomi Siyaset yıllarında sınaî üretimin dörtte üçü sosyalist kesimden gelmeye başlamıştı; sosyalist kesimdeki sabit üretim araçları, tüm üretim araçlarının beşte üçünü oluşturuyordu; ticaretin yarıya yakını devletleştirilmişti. Ama tarımın görünümü tam tersiydi; Birinci Beş Yıllık Planın (1928-1932) ilk yılı olan 1928'de sosyalist tarımın tüm tarım içindeki payı, yalnızca yüzde 3.3'dü. Bu nedenle de tarımın planlı biçimde yönetilmesi ve yönlendirilmesi olanaksızdı. Ama Birinci Beş Yıllık Plan, bu duruma bakarak, küçük-ölçekli köylü tarımını, salt planlama olanağı olmadığı gerekçesiyle kendi çerçevesinin dışında bırakmış değildir; bir yandan dolaylı planlama yöntemleriyle küçük-ölçekli tarımda üretimi artırmaya çalışırken bir yandan da kolektifleştirmeyi amaçlamıştır. Geniş-ölçekli sosyalist üretim aşamasına ulaşmamış bir tarımın, sınaî gelişmeyi baltalayacağı, sınaî üretimin gereksindiği tarımsal ürün kaynaklarını yeter ölçüde yaratamayacağı gerçeği, sosyalizmin, kolektifleştirme şeklinde kırsal alana yayılmasını zorunlu kılıyordu. Bu, kapitalist mülkiyet ve üretim ilişkilerini bağrında besleyen küçük köylü tarımına bir proletarya ülkesinde yer olmayışı siyasal gerçeğinin yanı sıra, iktisadî nedenlerle de zorunluydu. İşte bu nedenle, özellikle İkinci Beş Yıllık Plan dönemi yaklaşırken kolektifleştirmeye hız verilmiş, 1932 yılına gelindiğinde, köylü tarımının yüzde 60'dan fazlası kolektifleştirilmiştir.⁴⁷ Tarımda kolektifleştirme geliştikçe, sosyalist planlamanın koşulları olgunlaşmış, tarımda kolektif çiftliklerin ağır basmaya başlamasıyla planlama etkinlik kazanmıştır. Kolektif çiftliklerin yanı sıra aynı dönemde devlet çiftliklerinin geliştirilmesine de önem verilmiş, böylece tarımda sosyalist mülkiyetin iki türü, devlet ve kooperatif mülkiyet türleri ağırlık kazanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Plan dönemi, kapitalist üretimin ulusal gelir içindeki payının da alabildiğine düştüğü bir dönemdir. 1927-1928'de, ilk plan dönemine girilirken kapitalist üretimin ulusal gelir içindeki payı yüzde 8.1'di; bu pay planın ilk uygulama yılı sonunda yüzde 6.5'e, 1929-30 döneminde ise yüzde 1.8'e düşürülmüştür.⁴⁸ Zanaatkârlara ait işlikleri de kapsayan özel teşebbüsün 1920'lerde sınaî üretim içindeki payı büyüktü; ancak 1930'lara yaklaşırken bu pay giderek azalmıştır; 1923-1924 döneminde özel teşebbüsün sınaî üretim içindeki payı yüzde 23.7'ydi; 1928-1929 döneminde, yani Birinci Beş Yıllık Planın ilk uygulama yılı sonunda bu pay yüzde 0.9'a inmiştir. Görüldüğü

⁴⁵ agy, s. 79.

⁴⁶ kaynak: agy, s. 79.

⁴⁷ agy, s. 81.

⁴⁸ agy, s. 83.

gibi sınaî üretimin sosyalist düzene sokulması, tarıma öncelik almıştır.

Daha önce belirttiğimiz gibi, Sovyetler Birliği'nde sosyalizme geçiş döneminde, üretimde devlet kapitalizmi de pay sahibi olmuştur. Ancak bu pay, ekonominin gelişmesine önemli sayılabilecek bir katkıda bulunmamıştır. Yeni Ekonomi Siyasetinin ilk dört yılı içinde Sovyet hükümetinin yabancı kapitalistlerle yaptığı ayrışıklık anlaşmalarının sayısı yalnızca 97'dir. Ayrışıklık anlaşması için yapılan başvuru sayısı bin kadardı; ancak bunların çoğu stratejik sanayi alanlarına ilişkin olduğu için, Sovyet hükümeti bu alanlarda yabancı sermayeye ayrışıklık hakkı tanımaya yanaşmamıştır.

Kısaca söylemek gerekirse, Birinci Beş Yıllık Plan (1928-1932), sosyalist ekonominin temellerini atmış, İkinci Beş Yıllık Plan (1933-1937) sosyalizme geçişi tamamlamıştır; başka deyişle ikinci devrimi gerçekleştirmiştir.

Yukarıda ayrıntılarıyla ortaya koymaya çalıştığımız üzere, 1930'lara yaklaşıncaya dek, birincil ve ikincil önemdeki bazı nedenlerle, planlı ekonomiye geçiş olanağı yoktu. Onların yanı sıra, planlı ekonomiye geçişi engelleyen daha başka nedenler de vardı. Sağlam bir para, örgütlü bir kredi düzeni, manevra olanağını sağlayacak yeterlikte maddî kaynak birikimi, belli ekonomik örgütlerin kurulup güçlendirilmesi, çeşitli sanayi kollarında gerçekten işleyebilen programlara, özellikle bütçe planlarına kavuşulması gibi nedenlerdi bunlar. Sovyet deneyimi, planlı ekonomiye geçebilmek için bu koşulların da gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Gerçekten de Sovyet Komünist Partisinin 12'nci kongresi kararı, "Deneyimler kanıtlamıştır ki" diyordu, "sosyalist ekonomik plan, teorik olarak ya da bürokratik bir biçimde gerçekleştirilemez. Sınaî ve tarımsal ilişkilerin her yönünü kucaklayan, gerçekçi sosyalist bir plan, ancak, çeşitli sanayi kollarının çalışmalarını koordine ederek ve bu çalışmaların sonucunu değerlendirerek, devletleştirilmiş işletmelerin yönetiminde uzun bir geçmişi olan bir deneyim temelinde hazırlanabilir."⁴⁹

⁴⁹ Aktaran: *agy*, s. 95.

Planlı iktisadî gelişmenin Sovyet ekonomisindeki etkilerini gözler önüne sermek için ilk plan uygulamasına (1928-1932) dair birkaç rakam vermek yeter: Bu dönemde, sosyalist kesimde anamal yatırımı plan hedeflerini yüzde 12 oranında aşmıştır; bu aşma oranı ağır sanayide yüzde 45'ti. Gayrisafi sınaî üretim plan hedefinin yüzde 96.4'ü oranında gerçekleştirilmiştir. Ağır sanayide gerçekleşme oranı yüzde 110, makine sanayiinde yüzde 165, petrol sanayiinde yüzde 107.5'tir. Planın başlangıç yılında kentlerdeki işsiz sayısı 1 milyon 133 bindi; plan bu sayıyı 511 bine indirmeyi amaçlıyordu. 4,5 yılda işsiz kalmamıştır. Planın başlangıç yılında tarımdaki nüfus fazlası 8,5 milyondur. Planın amacı bu fazlalığı 2,6 milyona indirmektir. Oysa 4,5 yılda bu fazlalık tamamen ortadan kaldırılmıştır.⁵⁰

Kuruluş yıllarını kapsayan ilk iki plan döneminden sonra, İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, Üçüncü Beş Yıllık Plan tam olarak uygulanamamış, Sovyet ekonomisi barışçıl gelişmeden savaş ekonomisine dönmek zorunda kalmıştır. Savaşı izleyen dönemde ise ilk amaç, Dördüncü Beş Yıllık Planın (1946-1950) öngördüğü amaç, üretimi savaş öncesi düzeye yükseltmektir. Gerek bu nedenlerle, gerek doğu Avrupa'daki öteki sosyalist ülkeleri de kapsamaması bakımından, batılı kapitalist ülkelerle sosyalist ülkeler ekonomilerini karşılaştırırken, 1950 sonrasını esas almak daha doğru olur. Bu dönem doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin de planlı gelişme aşamasına geçtikleri, Sovyetler Birliği'nin ise beşinci ve daha sonraki planlarını uygulamaya koyduğu dönemdir.⁵¹ Kaldı ki 1950'lerle 1960'lar, kapitalist batı ülkeleri için "refah toplumu"nun ya da yaygın deyişle "tüketim toplumu"nun gerçekleştirildiği dönem olarak bilindiği için, karşılaştırmada batılılar için çok elverişli olan 1950 sonrasının esas alınması, bir kat daha ilginç olacaktır. Böyle bir karşılaştırmaya girişmeden önce, bir noktayı daha belirtmekte yarar var: Doğru Avrupa ülkeleri ve Sovyetler Birliği, bu yüzyıla tarım ekonomisine dayalı köylü ülkeleri olarak girdikleri halde, batının kapitalist ülke-

⁵⁰ *agy*, s. 144.

⁵¹ Sovyetler Birliği, 1959-1965 dönemini kapsayan yedi yıllık plan dışında hep beş yıllık planlar uygulamıştır. Halen 10. plan (1976-1980) yürürlüktedir.

leri çağımıza, gerilerinde 300 yıllık bir sanayileşme sürecini taşıyan, dev emperyalist güçler olarak girmişlerdi. Bu kısa açıklamadan sonra, şimdi, batının kapitalist ülkeleriyle sosyalist ülkelerin ekonomilerini, rakamlarla karşılaştırabiliriz:

1950-1969 ARASINDA KAPİTALİST VE SOSYALİST ÜLKELERDE TOPLAM ÜRETİM, İSTİHDAM, ÜRETKENLİK VE NÜFUS ARTIŞI⁵²

	Toplam Üretim	İstihdam	Üretkenlik	Nüfus (1950-1970)
Avrupalı kapitalist ülkeler ortalaması	4,6	0,6	3,9	0,8
Sosyalist ülkeler ortalaması	7,0	1,7	5,2	1,3

Birleşik Amerika'da aynı dönemde kişi başına ulusal gelir artışının yıllık ortalamasının yüzde 2.2 olduğunu da belirtmekte yarar var.

1950-1969 döneminde kapitalist ülkeler arasında yıllık ortalama iktisadî büyüme hızı en yüksek olan ülke, yüzde 6.2 oranıyla Federal Almanya'dır. Sosyalist ülkeler arasında ise, Çekoslovakya (yüzde 5.2), Alman Demokratik Cumhuriyeti (yüzde 5.7), Macaristan (yüzde 4.8) ve Polonya (yüzde 6.1) dışında öteki ülkelerin yıllık ortalama büyüme hızı, Federal Almanya'nın dahi üstünde olmuştur. Örneğin Sovyetler Birliği'nde yıllık iktisadî büyüme hızı ortalama yüzde 7.6 idi.

Kaldı ki, bu oran 1950 sonrasının oranıdır. Sovyet ekonomisi önceki dönemde çok daha hızlı artmıştır:

SOVYET EKONOMİSİNİN BÜYÜME ORANI⁵³

1922-1927 Yeni Ekonomi Siyaseti Dönemi ve Birinci Dünya Savaşıyla İç Savaş Ardından Gelen Restorasyon Dönemi	yüzde 19,5
1928-1940 Savaş Öncesi Beş Yıllık Planlar Dönemi	yüzde 14,1
1946-1950 Savaş Sonrası Restorasyon Dönemi	yüzde 14,6
1951-1970 Barışçıl Gelişme Dönemi	yüzde 8,5 ⁵⁴

1970'den günümüze kadar olan dönemi kapsayan bir

⁵² Kaynak: B. M. İstatistikleri, *Economic Survey of Europe in 1971*.

⁵³ Kaynak: *Planning A Socialist Economy*, Progress Publishers, Moskova 1977. Edited by: L. Ya. Berri, Cilt I, s. 118.

⁵⁴ Birleşmiş Milletler Raporlarıyla bu ikinci kaynağın rakamları arasında fark var. Ama Birleşmiş Milletler kaynaklarına itibar etsek bile batıyla Sovyetler Birliğinin büyüme hızları arasındaki fark yine de açıktır.

karşılaştırma ise batının kapitalist ülkeleri için hiç de iç açıcı değildir. Teknolojideki büyük sıçramalar dolayısıyla üretim daha da dev boyutlara ulaştığı için yinelenme süreci daralan ve anarşik üretimden kaynaklanan dönemsel bunalımlar, 1970'lerde kapitalist ülkelerde istihdam ve ulusal gelir artışını aşırı ölçüde olumsuz yönde etkilerken, sosyalist mülkiyet ve üretim ilişkisi içinde oldukları için dönemsel bunalımlardan ve işsizlik tehdidinden uzak kalan planlı ekonomiler, sürekli olarak büyümüşlerdir:

Görüldüğü gibi sosyalist ülkelerde sabit tesis yatırımları hayli yüksek oranlarda artmaya devam etmektedir. Bunun sonucu olarak işçi başına düşen üretim aracı payı ve dolayısıyla emeğin üretkenliği sürekli olarak artmakta, başka deyişle sanayileşme yüksek bir oranda sürmektedir. Yine aynı Birleşmiş Milletler kaynağına başvurarak, bu kez de kapitalist batı ülkelerine bakalım:

Uzun, ayrıntılı açıklamalara ne gerek var? Sosyalist ekonomilerin tam tersine, kapitalist ekonomiler, boğazlarına kadar enflasyona ve işsizliğe gömülmüşlerdir; ulusal gelirlerindeki artış ortalama olarak, sosyalist ülkeler ortalamasının yarısı dolaylarında kalmıştır; sınıî üretimde aynı duruma tanık olunmaktadır; sabit tesis yatırımları birçok sosyalist ülkede, bir yıl öncesine göre hep yüzde 8'in üstünde artış gösterirken, kapitalist ekonomilerde sabit sermaye yatırımı büyük ölçüde düşük kalmış, birçoğunda ise sabit sermaye yatırımlarını arttırmak şöyle dursun, aşınanların yerine yenisi dahi konmadığı için, rakamlar (—) doğrultuda belirlemiştir.

1950'den bu yana tanık olunan, rakamların kanıtladığı bu gelişme, sosyalist planlı ekonomilerin kapitalist ekonomiler karşısındaki üstünlüğünü, en görmek istemeyen gözlerin dahi görmezlikten gelemeyeceği bir açıklıkla gözler önüne sermektedir.

Gelişme farklılığı o denlidir ki, kapitalist ekonomiler milyonlarca kişiye iş bulamaz ve yabancı işçileri, ülkelerine geri yollamaya çalışırken, sosyalist ekonomiler, sürekli bir gelişme süreci içinde olmaları nedeniyle işçi darlığı, çekmektedir. Batıda pek geçerli bir nükte vardır: "Evet, sosyalist ülkelerde işsiz yok; çünkü işsizler fabrikalarda" der-